

usiqi

Metodik
vəsait

LAYIHƏ

8

OKTAY RƏCƏBOV
NAZİM KAZIMOV
FİRƏNGİZ HİDAYƏTOVA

Ümumtəhsil
məktəblərinin

-ci sinfi üçün

Musiqi fənni üzrə **METODİK VƏSAİT**

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
qarif nömrəsi: ____-2019

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
tahsil_az@yahoo.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığa görə əvvəlcədən təşəkkür edirik!

MÜNDƏRİCAT

Giriş	3
VIII sinif «Musiqi» fənni üzrə illik planlaşdırma	8
Məzmun standartlarının və inteqrasiyanın tətbiqi	12

I BÖLMƏ. Bəstəkarların yaradıcılığında xalq musiqisi

1. Üzeyir Hacıbəylinin operetalarında xalq musiqisi	14
2. Üzeyir Hacıbəyli yaradıcılığında xalq musiqisi	16
3. Bəstəkar Fikrət Əmirov və simfonik muğamlar	18
4. Ləndlərdən valsa qədər	20
5. Pyotr İliç Çaykovski və xalq musiqisi	22
6. Maestro Niyazi və «Rast» simfonik muğamı	24
7. Tofiq Quliyev və Azərbaycan xalq rəqsləri	26
8. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	27

II BÖLMƏ. Azərbaycan bəstəkarlarının simfonik yaradıcılığında xalq musiqisi

9. Qara Qarayev və dünya xalqlarının musiqisi	28
10. Süleyman Ələsgərov və «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamı	30
11. Müslüm Maqomayevin yaradıcılığında xalq musiqisi	32
12. Cəhəngir Cəhəngirov və xalq musiqisi	34

13–14. I yarımdə keçilmiş mövzuların təkrarı	
15–16. Sinif konsertinə hazırlıq	35
17. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	35

III BÖLMƏ. Muğamdan operaya

18. Muğam haqqında	36
19. 20 Yanvar 1990-cı il və muğamlar	38
20. Not səsləri və muğamlar haqqında	40
21. Soltan Hacıbəyovun yaradıcılığında	
22. Amerika cazı və Azərbaycan muğamı	44
23. Corc Gərşvin və caz	46
24. Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığı və «Rast» muğam intonasiyaları	48
25. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	49

IV BÖLMƏ. Xalq musiqisi və professional musiqilər

26. Bülbül və xalq musiqisi	50
27. Rəşid Behbudov və xalq musiqisi	52
28. Xalq musiqisi və xalq sənətkarları	54
29. Muğamdan operayadək	56
30. Zeynəb Xanlarova və Azərbaycan muğamı	58
31. Müslüm Maqomayev (nəvə) və muğam operası	60
32. Şövkət Ələkbərova və Azərbaycan muğamı	62
33. Bəhram Mansurov və muğam operası	64
34. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	66
Musiqi repertuarı	67

LAYIHƏ

GİRİŞ

Musiqi kurikulumu və onun xarakterik cəhətləri. Musiqi kurikulumu ümumtəhsil məktəblərində musiqi təlimi və tərbiyəsinin, musiqi mədəniyyətinin formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsi məqsədlərinin reallaşdırılmasına xidmət etməklə musiqi fənni üzrə ümumtəlim nəticələrinə nail olmaq istiqamətində fəaliyyətləri əhatə edən konseptual xarakterli sənəddir. Bu kurikulumda şagirdlərin cəmiyyətdə incəsənətin rolunu dərk etmələri, onların bədii zövqünün, musiqi üzrə bacarıq və vərdişlərinin inkişafı, fəal dinləyici kimi yetişmələri, mənəvi aləmlərinin zənginləşdirilməsi nəzərdə tutulur.

Musiqi kurikulumu dərsliklərin, fənnin tədrisi metodikasının hazırlanması, tədris materiallarının planlaşdırılması və müəllim hazırlığının təkmilləşdirilməsi üçün hazırlanacaq təlimatların, metodik vasitələrin əsasını təşkil edir.

Tələbyönümlülük, nəticəyönümlülük, şagirdyönümlülük, sistemlilik və integrativlik kimi prinsiplərə əsaslanan bu kurikulum şagirdlərin təlim nailiyyətlərini müntəzəm olaraq qiymətləndirməyi, onların inkişafının izlənilməsini nəzərdə tutur, şagirdlərə musiqi təlimi üzrə gündəlik həyatda vacib olan bacarıqların mənimsənilməsinin zəruriliyini şərtləndirir.

Fənnin əhəmiyyəti, məqsəd və vəzifələri. Milli musiqi və mədəniyyət tariximizin, incəsənət sahəsində qədim köklərə malik ənənələrimizin öyrənilməsi, böyüyən nəsildə estetik, hissi-emosional tərbiyənin gücləndirilməsi, ümumi intellektual səviyyənin inkişafı, istedadlı şagirdlərin aşkara çıxarılması kimi əsas tələblərin yerinə yetirilməsində musiqi təlimi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Mənəvi-estetik təsirinə, didaktik mahiyyətinə, vətənpərvərlik, humanizm, dostluq ruhunda tərbiyəedici təsir qüvvəsinə görə müstəsna əhəmiyyət kəsb edən bu fənn çox böyük inkişafetdirici imkanlara malikdir. Musiqi təlimi prosesində istinad edilən müxtəlif janrlara aid nümunələr şagird şəxsiyyətinin idraki, psixomotor cəhətdən inkişafına, mənəvi-emosional zənginləşməsinə zəmin yaradır.

Ümumtəhsil məktəblərində musiqi fənninin əsas məqsədi milli və bəşəri sənət nümunələri əsasında şagirdlərdə musiqi mədəniyyətinin formalaşdırılması və inkişafını təmin etməkdən ibarətdir.

«Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin Konsepsiyası (Milli Kurikulumu)» sənədində göstərilmişdir ki, ümumtəhsil məktəblərində musiqi fənninin tədrisi prosesində:

– **İbtidai təhsil pilləsində** şagirdlərin musiqi növlərinin forma, janr, üslub və ifadə vasitələri, xalqımızın musiqi tarixi haqqında ümumi məlumatlarla tanış olmaları, yaradıcı-estetik fəaliyyətlə bağlı (mahnı oxumaq, rəqs etmək və s.) ən sadə və ilkin bacarıqlara yiyələnmələri təmin edilir, onlarda bədii zövq, estetik mədəniyyət, milli musiqi, habelə ümumbəşəri musiqi nümunələrinə maraq, yaradıcılığa meyil, mücərrəd və obrazlı təfəkkür, əməksevərlik və digər keyfiyyətlər formalaşdırılır.

– **Əsas təhsil pilləsində** ibtidai təhsil pilləsi üzrə təyin olunmuş fəaliyyətlər inkişaf etdirilməklə milli musiqi tariximizin ən zəruri məqamları, görkəmli şəxsiyyətləri haqqında məlumatlara, aşiq musiqisi, muğamlar, dünya musiqi mədəniyyətinin geniş yayılmış nümunələri ilə tanışlıq, xorla ifa və vokal vərdişlərinin mənimsənilməsi, musiqini qavrama mədəniyyətinin formalaşdırılması, şagirdlərin səs imkanları, arzu və istəkləri nəzərə alınmaqla ifaçılığa cəlb olunmaları təmin edilir.

VIII sinif «Musiqi» fənni üzrə standartlar

VIII sinfin sonunda şagird:

- Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri (Ü.Hacıbəyli, F.Əmirov, N.Tağızadə-Hacıbəyov, C.Cahangirov, S.Hacıbəyov, F.Əlizadə, C.Verdi, İ.Ştraus, M.Qlinka) və onların geniş yayılmış əsərləri haqqında bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.
- Azərbaycan musiqi folklor nümunələri (mahnı, rəqs), muğam və aşiq havalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.
- Musiqi əsərlərinin melodiyası, ritmi və onlarda istifadə edilmiş bədii nümunələr haqqında fikir söyləyir.
- Musiqi əsərlərini hissi-emosional cəhətdən dərk etdiyini nümayiş etdirir.
- Dinlədiyi musiqidən yaranan təəssüratlarını müxtəlif formada ifadə edir.
- Mahnını not və mətni ilə oxuyur.
- Fərdi, qrup və kollektiv ifaçılıq bacarığı nümayiş etdirir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt standartlar

1. Musiqi aləmi

Şagird:

- 1.1. Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların geniş yayılmış əsərləri haqqında bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.***

- 1.1.1. Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların əsərlərinin oxşar və fərqli cəhətlərini izah edir.
- 1.1.2. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının eyni mövzulu əsərləri haqqında fikirlərini izah edir.
- 1.2. *Azərbaycan musiqi folklor nümunələri (mahnı, rəqs), muğam və aşıq havalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
- 1.2.1. Azərbaycan musiqi folkloru nümunələrinin rus bəstəkarlarının yaradıcılığına təsiri barədə münasibətini bildirir.
- 1.2.2. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər folklor musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.

2. Emosional dəyərləndirmə

Şagird:

- 2.1. *Musiqi əsərlərinin melodiya, ritmi və onlardan istifadə edilmiş bədii nümunələr haqqında fikrini nümayiş etdirir.*
- 2.1.1. Azərbaycan bəstəkarlarının instrumental əsərlərinin bədii nümunələrlə əlaqəsini şərh edir.
- 2.2. *Musiqi əsərlərini hissi-emosional cəhətdən dərk etməyini nümayiş etdirir.*
- 2.2.1. Azərbaycan xalq çalğı alətlərində ifa olunan musiqinin emosional hislərə təsirini izah edir.
- 2.2.2. Muğam musiqisinin emosional hislərə təsirini izah edir.
- 2.3.1. Dinlədiyi muğamlar haqqında təəssüratlarını ifadə edir.

3. Musiqi fəaliyyəti

Şagird:

- 3.1. *Mahnını not və mətni ilə oxuyur.*
- 3.1.1. Mahnını birsəsli a kapella (müşayiətsiz) oxuyur.
- 3.2. *Fərdi, qrup və kollektiv ifaçılıq bacarığı nümayiş etdirir.*
- 3.2.1. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

LAYIH

RESURSLAR

Musiqi fənninin mövzularını daha yaxşı qavramaq, mənimsəmək, şagirdlərin bilik, bacarıq və vərdişlərini formalaşdıraraq inkişaf etdirmək üçün tədris prosesində çox vacib olan resurslardan istifadə etmək lazımdır. Bunlar aşağıdakılardan ibarətdir:

- məktəblilərin mənimsədikləri bilik, bacarıq və vərdişlər;
- dərslik;
- müəllim üçün metodik vəsait;
- notlar;
- portretlər;
- şəkillər;
- sxem və plakatlar;
- kompüter;
- maqnitofon və disk;
- DVD-pleyer.

VIII sinifdə «Musiqi» dərsinin gündəlik planlaşdırılmasına dair alternativ nümunə

Mövzu: Musiqini xalq yaradır, bəstəkarlar isə onu aranjeman edir

Məzmun standartları: 1.1.1., 1.1.2.

İntegrasiya: Əd.: 1.1.3.

Məqsəd:

1. Musiqini xalqın yaratdığını başa düşür.
2. Bəstəkarların xalq musiqisindən istifadə edərək yeni əsərlər yaratdığı haqqında məlumatlara malik olduğunu göstərir.

İş üsulu: Şəxələndirmə, Venn diaqramı, beyin həmləsi.

Dərsin mərhələləri:

1. Motivasiya

Müəllim Azərbaycan klassik muğamı olan «Şur»un «Maye» hissəsini tar musiqi alətində səsləndirir. Sonra isə F.Əmirovun «Şur» simfonik muğamından «Maye» səsləndirilir. Bundan sonra müəllim şagirdlərə klassik muğamımız olan «Şur» haqqında məlumat verir və qeyd edir ki, bu muğam xalq musiqisi hesab olunur və böyük Azərbaycan bəstəkarı F.Əmirov bu muğamı simfonik orkestr üçün işləməklə musiqi dünyasına yeni bir janr töhfə etdi, beləliklə də, «Simfonik muğam» adlanan bir janr yarandı.

Tədqiqat sualı:

– Dinlədiyiniz bu iki əsərin oxşar və fərqli cəhətləri nədir?

2. Tədqiqatın aparılması

Müəllim üzərində Venn diaqramı çəkilmiş vərəqləri şagirdlərə paylayır və dinlədikləri iki əsərin oxşar və fərqli cəhətlərini orada qeyd etməyi tapşırır.

Şagirdlərə suallar verilir:

– Bu iki əsərdə oxşar cəhətlər hansılardır?

– Bəs fərqli cəhətlər haqqında nə deyə bilərsiniz?

Şagirdlər musiqi nümunələrinin oxşar və fərqli cəhətləri haqqında öz fikirlərini söyləyirlər.

Tapşırıq: «Maye» şöbəsinin melodiyasını notla oxuyun.

3. İnformasiya mübadiləsi və müzakirəsi

Müəllim əvvəlki illərdə dinlənilmiş «Simfonik muğamlar»ı yada salır və bu musiqi nümunələri haqqında şagirdlərlə fikir mübadiləsi aparır.

4. Nəticə və ümumiləşdirmə

Muğamı xalq sənətkarları yaratsa da, simfonik muğamları bəstəkarlar yaradırlar.

5. Yaradıcı tətbiqetmə

Müəllim şagirdlərə bəstəkar Emin Sabitoğlunun şair İbrahim Kəbirinin sözlərinə yazdığı «Şur» muğamına əsaslanan «Nə gözəldir Azərbaycan!» mahnısını öyrədir.

Tapşırıq: Mahnını notla oxuyun.

6. Qiymətləndirmə və ya refleksiya

Dərs ümumiləşdirilir:

– Uşaqlar, biz musiqinin xalq və bəstəkar tərəfindən yaradılması ilə əlaqədar bilikləri mənimsədik. Bunun üçün hansı əsərlərdən istifadə etdik?

LAYIH

VIII sinif «Musiqi» fənni üzrə illik planlaşdırma

Tədris vahidi	№	Dərsin mövzusu	Xorla ifa olunan mahnılar və onların müəllifləri	Dinləniləcək musiqi nümunələri və onların müəlliflərinin adı	Saat
I. Bəstəkarların yaradıcılığında xalq musiqisi	1.	Üzeyir Hacıbəylinin operettalarında xalq musiqisi	1. «Bayram günü» – Ü.Hacıbəyli, M.Seyidzadə 2. «Hüsni bağında» – Azərbaycan xalq mahnısı	1. «Dərçini». Azərbaycan xalq rəqsi 2. Ü.Hacıbəyli. «O olmasın, bu olsun» operettasından «Rüstəm bəylə Məşədi İbadın dueti»	1
	2.	Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığında xalq musiqisi	1. «Bayram günü» – Ü.Hacıbəyli, M.Seyidzadə. 2. Ü.Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Müqəddimə»	1. «Cəngi» Azərbaycan xalq hərbi rəqsi 2. Ü.Hacıbəyli. «Koroğlu» operasından «Cəngi»	1
	3.	Bəstəkar Fikrət Əmirov və simfonik muğamlar	1. F.Əmirov. «Sevil» operasından «Laylay» 2. «Şur» simfonik muğamının «Müqəddimə» şöbə-sindən bir parça	1. Klassik Azərbaycan «Şur» muğamından «Maye-Şur» 2. F.Əmirov. «Şur» simfonik muğamından «Maye-Şur»	1
	4.	Lendlərdən valsa qədər	1. «Mehriban diyar, Azərbaycan» – Solovyov-Sedoy və T.Quliyev, K.Simonov (tərcümə edən Zeynal Cabbarzadə) 2. Q.Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Vals» (bir parça)	1. İ.Ştraus. «Vyana meşəsinin nağılı» valsı	1
	5.	Pyotr İliç Çaykovski və xalq musiqisi	1. «Mehriban diyar, Azərbaycan» – S.Sedoy və T.Quliyev, K.Simonov (tərcümə edən Zeynal Cabbarzadə) 2. «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» – rus xalq mahnısı	1. P.İ.Çaykovski. «IV simfoniya»nın «Final» hissəsindən bir parça	1
	6.	Maestro Niyazi və «Rast» simfonik muğamı	1. «Vətən haqqında mahnı» – Niyazi, S.Rüstəm. 2. «Rast» simfonik muğamının «Gərayi» şöbə-sindən bir parça	1. Niyazi. «Rast» simfonik muğamının «Maye» şöbə-sindən bir parça 2. «Rast» klassik Azərbaycan muğamının «Maye» şöbə-sindən bir parça	1
	7.	Tofiq Quliyev və Azərbaycan xalq rəqsləri	1. «Vətən haqqında mahnı» – Niyazi, S.Rüstəm 2. «Qaytağı» Azərbaycan xalq rəqsindən bir parça	1. T.Quliyev. «Qaytağı» fortepiano pyesi 2. «Qaytağı» Azərbaycan xalq rəqsi	1
	8.	Kiçik Summativ Qiymətləndirmə			

Tədris vahidi	№	Dərsin mövzusu	Xorla ifa olunan mahnılar və onların müəllifləri	Dinlənəcək musiqi nümunələri və onların müəlliflərinin adı	Saat
II. Azərbaycan bəstəkarlarının simfonik yaradıcılığında xalq musiqisi	9.	Qara Qarayev və dünya xalqlarının musiqisi	1. «Gənclik mahnısı» – Q.Qarayev, Y.Dolmatovski 2. Q.Qarayev. «İldırımli yollarla» baletindən melodiya	1. Q.Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Slavyan gözəli» 2. Q.Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Gözəllər gözəli»	1
	10.	Süleyman Ələsgərov və «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamı	1. «Aman, ovçu». Azərbaycan xalq mahnısı 2. «Küçələrə su səpmişəm» – Azərbaycan xalq mahnısı	S.Ələsgərov. «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamından bir parça	1
	11.	Müslüm Maqomayevin yaradıcılığında xalq musiqisi	1. M.Maqomayev. «Nərgiz» operası. «Nərgizin ariyası»ndan bir parça 2. M.Maqomayev «Nərgiz» operası. «Qızlar xoru»ndan bir parça	M.Maqomayev. «Nərgiz» operası. I pərdədən «Nərgizin ariyası»ndan bir parça	1
	12.	Cahangir Cahangirov və xalq musiqisi	1. «Qarabağ» – C.Cahangirov, R.Zəka 2. «Bu gün ayın üçüdü» – Azərbaycan xalq mahnısı	C.Cahangirov. «Skrinka və simfonik orkestr üçün konsert»in III hissəsindən bir parça	1
	13–14.	I yarımildə keçilmiş mövzuların təkrarı			2
	15–16.	Sınıf konsertinə hazırlıq			2
	17.	Kiçik Summativ Qiymətləndirmə			1
III. Muğamdan operaya	18.	Muğam haqqında	1. «Ananın oğluna nəsihəti» – Ü.Hacıbəyli, M.Bayramov 2. «Şüştər» muğamından «Şüştər» təsnifi	1. «Şüştər» muğamından «Bərdaşt» 2. A.Məlikov. «Məhəbbət əfsanəsi» baletindən «Xalq səhnəsi»	1
	19.	20 yanvar 1990-cı il və muğamlar	1. «Ananın oğluna nəsihəti» – Ü.Hacıbəyli, M.Bayramov 2. «Hümayun» muğamının səs sırası	1. «Hümayun» Azərbaycan klassik muğamından bir parça 2. O.Rəcəbov. «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərindən «Rekviyem» adlanan VII hissə	1
	20.	Not səsləri və muğamlar haqqında	1. «Bizim həyat» – F.Əmirov, T.Elçin 2. C.Cahangirov. «Arazın o tayında» simfonik poemasının girişindən bir parça	1. «Hümayun» muğamından «Maye» şöbəsi 2. Ü.Hacıbəyli. «Aşıqsayağı». Fortepiano trionunun ifasında	1

Tədris vahidi	№	Dərsin mövzusu	Xorla ifa olunan mahnılar və onların müəllifləri	Dinlənəcək musiqi nümunələri və onların müəlliflərinin adı	Saat	
III. Muğamdan operayadək	21.	Soltan Hacıbəyovun yaradıcılığında muğam və folklor musiqisi	1. «Laylay» – S.Hacıbəyov, M.Seyidzadə 2. S.Hacıbəyov. «Gülşən» baletindən «Pambıq yığımı»	S.Hacıbəyov. «Karvan» simfonik lövhəsindən bir parça	1	
	22.	Amerika cazı və Azərbaycan muğamı	1. «Günəşə yollar çək» – A.Dadaşov, N.Kəsəmənli. 2. V.Mustafazadə. «Mart» fortepiano pyesindən melodiya	V.Mustafazadə. «Mart» fortepiano pyesi	1	
	23.	Core Gerşvin və caz	1. «Günəşə yollar çək» – A.Dadaşov, N.Kəsəmənli. 2. C.Gerşvin «Blyuz tonlarında rapsodiya»	C.Gerşvin. «Blyuz tonlarında rapsodiya»	1	
	24.	Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığı və «Rast» muğam intonasiyaları	1. «Günəşə yollar çək» – A.Dadaşov, N.Kəsəmənli. 2. «Çal-oyna» Azərbaycan xalq mahnısı	1. Ü.Hacıbəyli. «Əsli və Kərəm» operasından «Qızlar xoru» 2. Q.Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Adajio»	1	
	25.	Kiçik Summativ Qiymətləndirmə				1
IV. Xalq musiqisi və professional musiqilər	26.	Bülbül və xalq musiqisi	«Evləri var xana xana». Azərbaycan xalq mahnısı	1. Ü.Hacıbəyli. «Koroğlu» operasının III pərdəsindən «Koroğlunun ariyası» 2. «Mən aşiq». Azərbaycan xalq mahnısı	1	
	27.	Rəşid Behbudov və xalq musiqisi	1. «Küçələrə su səpmişəm». Azərbaycan xalq mahnısı 2. «Evləri var xana xana». Azərbaycan xalq mahnısı	1. F.Əmirov. «Sevil» operasından «Balaşın ariyası» 2. «Gözəlim sən sən». Azərbaycan xalq mahnısı	1	
	28.	Xalq musiqisi və xalq sənətkarları	«Şuşanın dağları». Xan Şuşinski	1. «Qarabağ şikəstəsi» zərbə-muğamından bir parça 2. F.Əlizadə. «Habilsayağı»	1	
	29.	Muğamdan operayadək	1. «Bu gözələn yara bənzər». Azərbaycan xalq mahnısı. 2. «Nə gözəldir Azərbaycan!» – E.Sabitoğlu, İ.Kəbirli	1. Ü.Hacıbəyli «Leyli və Məcnun» operasından «Üvertüra» 2. Ü.Hacıbəyli «Leyli və Məcnun» operasından «Qızlar xoru»	1	

Tədris vahidi	№	Dərsin mövzusu	Xorla ifa olunan mahnılar və onların müəllifləri	Dinlənəcək musiqi nümunələri və onların müəlliflərinin adları	Saat	
	30.	Zeynəb Xanlarova və Azərbaycan muğamı	1. «Nə gözəldir Azərbaycan!» – E.Sabit-oğlu, İ.Kəbirli 2. Ü.Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Leyli və İbn Salamin dueti»ndən bir parça	1. «Çahargah» muğamından bir parça. İfa edir Z.Xanlarova. 2. Ü.Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Leyli və İbn Salamin dueti»	1	
	31.	Müslüm Maqomayev (nəvə) və muğam operası	1. «Azərbaycan» – M.Mağomayev, N.Xəzri 2. «Şən Azərbaycan» P.Bülbüloğlu, M.Əliyev	1. M.Mağomayev. «Şah İsmayıl» operasından «Aslan şahın ariyası» 2. Cüzeppe Verdi. «Rigoletto» operasından «Hersoqun ariyası»	1	
	32.	Şövkət Ələkbərova və Azərbaycan muğamı	«Şirin dil» – Emin Sabitoğlu, Kərkük bayatıları	1. «Qarabağ şikəstəsi». İfa edir Ş.Ələkbərova 2. C.Cahangirov. «Füzuli» kantatasının II hissəsindən bir parça	1	
	33.	Bəhram Mansurov və muğam operası	1. «Gəldim» – Azərbaycan xalq mahnısı 2. «Rast» muğamından «Hüseyni» rəngi	1. «Bayatı-Şiraz» muğamından bir parça. İfa edir B.Mansurov 2. Ü.Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Elçilik» səhnəsi	1	
	34.	Kiçik Summativ Qiymətləndirmə				1

Qiymətləndirmə cədvəli

№	Meyarlar	I (zəif)	II (orta)	III (yaxşı)	IV (əla)
	Qruplar				
1.	Öz fikrini bildirir				
2.	Musiqi nümunələrini fərqləndirir				
3.	Mövzu üzrə nəticə çıxarır				
4.	Təqdimat edir				
5.	Mahnının melodiyasını təmiz oxuyur				
6.	Rəqs edir, musiqinin ritmini tutur				
7.	Xanə ölçülərini, mahnının tonallığını təyin edir				
8.	Musiqinin quruluşu və xarakterini təyin edir				

Məzmun standartlarının və integrasiyanın tətbiqi

Mövzular	Məzmun standartları										İntegrasiya			
	1.1.		1.2.		2.1.	2.2.		2.3.	3.1.	3.2.	Fən-daxili	Fənlərarası		
	1.1.1.	1.1.2	1.2.1.	1.2.2.	2.1.1.	2.2.1.	2.2.2.	2.3.1.	3.1.1.	3.2.1.		Əd.	H.B.	T.İ.
1.				1.2.2.	2.1.1.					3.2.1.	2.2.1.	1.1.2	3.2.2.	
2.	1.1.1.			1.2.2.						3.2.1.	2.2.1.	1.1.2	3.2.2.	
3.	1.1.1.			1.2.2.						3.2.1.		1.1.2		
4.	1.1.1.		1.2.1.		2.1.1.					3.2.1.	3.2.1.	1.1.2	3.2.2.	
5.	1.1.1.	1.1.2.							3.1.1.	3.2.1.		1.1.2	3.2.2.	2.1.2.
6.	1.1.1.			1.2.2.					3.1.1.	3.2.1.	2.2.1.	1.1.2	3.2.2.	2.1.2.
7.	1.1.1.			1.2.2.					3.1.1.	3.2.1.		1.1.2	3.2.2.	
8.	Kiçik Summativ Qiymətləndirmə													
9.	1.1.1.		1.2.1.						3.1.1.	3.2.1.		1.1.2	3.2.2.	
10.	1.1.1.			1.2.2.			2.2.2.			3.2.1.	2.2.1.	1.1.2	1.2.1.	2.1.2.
11.	1.1.1.		1.2.1.							3.2.1.		1.1.2		
12.	1.1.1.		1.2.1.	1.2.2.						3.2.1.		1.1.2		2.1.2.
13–14.	I yarımildə keçilmiş mövzuların təkrarı													
15–16.	Sinif konsertinə hazırlıq													
17.	Kiçik Summativ Qiymətləndirmə													
18.			1.2.1.	1.2.2.			2.2.2.			3.2.1.	2.2.2.	1.1.2	3.2.2.	1.3.1.
19.	1.1.1.			1.2.2.		2.2.1.	2.2.2.			3.2.1.	2.2.2.	1.1.2	3.2.2.	2.1.2.
20.	1.1.1.			1.2.2.		2.2.1.		2.3.1.	3.1.1.	3.2.1.	2.2.2.	1.1.2		
21.	1.1.1.			1.2.2.	2.1.1.				3.1.1.		2.2.2.	1.1.2		2.1.2.
22.		1.1.2.		1.2.2.			2.2.2.			3.2.1.		1.1.2		2.1.2.
23.	1.1.1.									3.2.1.		1.1.2		
24.	1.1.1.			1.2.2.		2.2.1.				3.2.1.		1.1.2		

Alt standartlar	Mövzular	Məzmun standartları										İntegrasiya			
		1.1.		1.2.		2.1.	2.2.		2.3.	3.1.	3.2.	Fən-daxili	Fənlərarası		
		1.1.1.	1.1.2	1.2.1.	1.2.2.	2.1.1.	2.2.1.	2.2.2.	2.3.1.	3.1.1.	3.2.1.		Əd.	H.B.	T.İ.
	25.	Kiçik Summativ Qiymətləndirmə													
	26.	1.1.1.					2.2.1.		2.3.1.		3.2.1.		1.1.2		
	27.	1.1.1.					2.2.1.				3.2.1.		1.1.2		
	28.	1.1.1.			1.2.2.				2.3.1		3.2.1.	2.2.1.	1.1.2		
	29.	1.1.1.			1.2.2.				2.3.1.	3.1.1.	3.2.1.		1.1.2		
	30.	1.1.1.				2.1.1.	2.2.1.		2.3.1.		3.2.1.		1.1.2		
	31.	1.1.1.								3.1.1.	3.2.1.		1.1.2		
32.	1.1.1.				2.1.1.		2.2.2.			3.2.1.		1.1.2			
33.	1.1.1						2.2.2.		3.1.1.		2.2.1.	1.1.2			
34.	Kiçik Summativ Qiymətləndirmə														

LAYİH

I BÖLMƏ. BƏSTƏKARLARIN YARADICILIĞINDA XALQ MUSIQISI

1. ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN OPERETTALARINDA XALQ MUSIQISI

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində istifadə olunmuş xalq musiqisinə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəsli və xor tərkibində ikisəsli oxuyur.
3. Musiqi əsərlərinin bədii nümunələrlə əlaqəsini şərh edir.

Bu mövzunun öyrənilməsində Venn diaqramı, müqayisə, müzakirə və beyin həmləsi kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər Ü.Hacıbəylinin «O olmasın, bu olsun» musiqili komediyasından Məşədi İbad və xorun ifasında marş tempində yazılmış «Çox sağ olun, iş düzəldiniz» sözləri ilə başlayan musiqi nümunəsinin tərənləri altında sinfə daxil olurlar.

2

«Darçını» Azərbaycan xalq rəqsi dinləndikdən sonra müəllim Ü.Hacıbəylinin «O olmasın, bu olsun» musiqili komediyasından «Rüstəm bəylə Məşədi İbadın dueti»ni səsləndirir.

3

Tədqiqat sualı kimi «*Dinlədiyiniz bu iki musiqi nümunəsi arasında hansı oxşar və fərqli cəhətlər vardır?*» – verilə bilər.

Tədqiqatı aparmaq üçün müəllim sinfi 2 qrupa bölür və lövhədə üzərində Venn diaqramı olan plakatu asır. I qrup «Darçını» rəqsinin duetlə fərqli cəhətlərini, II qrup duetlə «Darçını» rəqsinin oxşar cəhətlərini müəyyənləşdirirlər və onları Venn diaqramında qeyd edirlər.

Məlum olur ki, «Darçını» rəqsi ilə dinlənilən duetin melodiyları eynidir. Yəni bəstəkar Azərbaycan xalq rəqsi olan «Darçını»dan özünün «O olmasın, bu olsun» musiqili komediyasında istifadə etmişdir.

1-ci MÖVZU

ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN OPERETTALARINDA XALQ MUSIQISI

Uzeyir Hacıbəyli

Azərbaycan xalq rəqsələrinin melodiylarından istifadə etmişdir. «Məşədi İbad, Gülnaz və Sənəmin tritosu» isə «Hüsnü bəyində» xalq mahnısının melodiya əsasında yazılmışdır.

«Rüstəm bəylə Məşədi İbadın dueti»

Musiqi dinləyək və müqayisə edək
«Darçını» Azərbaycan xalq rəqsi Uzeyir Hacıbəyli. «O olmasın, bu olsun» operettasından «Rüstəm bəylə Məşədi İbadın dueti»

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Fərqli

«Darçını» Azərbaycan xalq rəqsi

Oxşar

Fərqli

«Rüstəm bəylə Məşədi İbadın dueti»

1. Instrumental ifadə səslənir.
2. Melodiya tar musiqi alətində ifa edilir.
3. Müğayətçi ritm qrupudur.

1. Simfonik orkestrin ifasında səslənir.
2. Əsərin melodiya iki kişi səsi vasitəsilə ifa olunur.
3. Müğayətçi simfonik orkestrdir.

8

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Mövzu ilə əlaqədar Ü.Hacıbəylinin öz əsərində istifadə etdiyi digər xalq musiqi nümunələrini haqqında fikir söyləyir.
2. Dinlənilmiş musiqi əsərlərinin ritmini əl çalmaqla tutur.

Sınıfdə mövzuya uyğun olaraq informasiya mübadiləsi aparılır. Dinlənilmiş iki musiqi nümunəsinin templəri arasında olan uyğunluq müəyyənləşdirilir. Belə bir nəticəyə gəlinir ki, bəstəkarlar həmişə xalq musiqisindən ilhamlanaraq yeni əsərlər, yeni musiqi obrazları yaratmışlar.

4

Yuxarıda göstərilənlərə misal olaraq, müəllim «O olmasın, bu olsun» musiqili komediyasında Ü.Hacıbəylinin istifadə etdiyi «Hüsni bağında» adlı xalq mahnısı əsasında yaradılmış «Gülnaz, Sənəm və Məşədi İbadın triosu»nun melodiyasının notla oxunmasını təşkil edir.

Darçın Şərqi ölkələrində geniş istifadə olunan ədəbiyyat növüdür. «Darçını» xalq rəqsinin adı da məhz bu ədəbiyyatın adından götürülmüşdür.

Hüsni bağında
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Allegretto

Hüs - ni ba - ında ge - rə - sen, gü -

- il - cün - bül - də - rə - sen.

BAYRAM GÜNÜ
Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin, sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.

I
Azad ellərinin gənc nəslilik biz,
Sevinclə doludur körpə qəlbimiz.
Biz azad büləlik, ölkəmiz gülşən,
Bu bayram günündə gözirik şən-şən.

II
Sevirik anamız Azərbaycanı,
Odur qəlbimizin hiss-həyəcanı.
Gündə çiçəklənir Vətən torpağı,
Səadət günüşi olub bayrağı.

1. Üzeyir Hacıbəylinin hansı operetalarında Azərbaycan xalq musiqisindən istifadə olunub?

2. Xalq musiqi nümunələrinin operetadakı obrazların xarakterinin açılmasında rolu nədən ibarətdir?

3. «Uzundərə» Azərbaycan xalq rəqsi ilə «Məşədi İbad mahnısı» arasında oxşar və fərqli cəhətləri Venn diaqramı vasitəsilə göstərin.

5

Yaradıcı tətbiqetmə

Üzeyir Hacıbəylinin şair Mirmehdi Seyidzadənin sözlərinə yazdığı «Bayram günü» mahnısı əvvəlcə notla 1–2 səslə, sonra I bəndin sözləri ilə öyrədilir.

Tapşırıq 1. «Bayram günü» mahnısının xarakterini təyin edin.

Tapşırıq 2. «Bayram günü» mahnısına uyğun şəkil çəkin.

Mahnının müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

1. Müəllimin təqdimatı ilə.
2. Şagirdlər fərdi şəkildə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «O olmasın, bu olsun» musiqili komediyasının müəllifi kimdir?

- a) Q.Qarayev ☐ b) M.Maqomayev ☐ c) Ü.Hacıbəyli ☐

2. «Darçını» Azərbaycan xalq rəqsinin xana ölçüsü nəçədir?

- a) 3/8 ☐ b) 2/4 ☐ c) 6/8 ☐

2. ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN YARADICILIĞINDA XALQ MUSIQISI

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində istifadə olunmuş xalq musiqisinə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəsli və xor tərkibində ikisəsli oxuyur.
3. Bəstəkar əsərində muğamlardan istifadəyə dair biliklərini izah edir.

Bu mövzunun öyrənilməsində Venn diaqramı, müqayisə, müzakirə və beyin həmləsi kimi iş üsullarından istifadə etmək tövsiyə olunur.

1

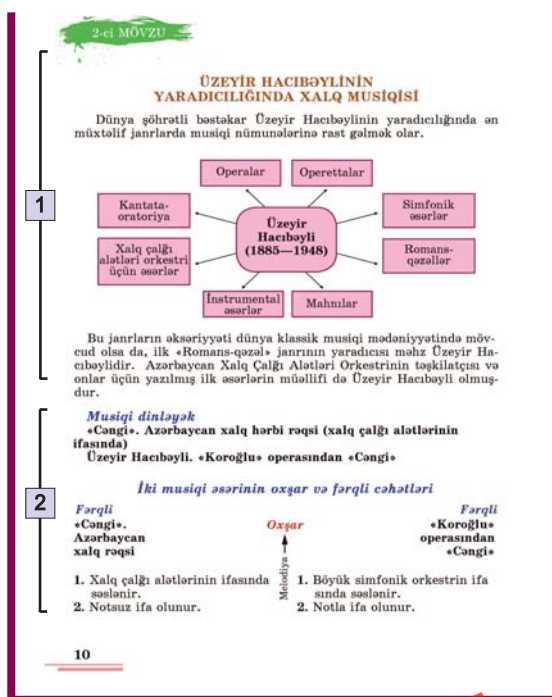
Şagirdlər «Cəngi» Azərbaycan xalq hərbi rəqsinin müşayiəti ilə sinfə daxil olurlar.

Musiqi müəllimi Ü.Hacıbəylinin müraciət etdiyi musiqi janrları ilə əlaqədar klaster üsulu ilə məlumat verdikdən sonra Azərbaycan xalq çalğı alətləri orkestrinin (yaxud ansamblının) ifasında «Cəngi» xalq hərbi rəqsini, sonradan isə simfonik orkestrin ifasında səslənən Ü.Hacıbəylinin «Koroğlu» operasından «Cəngi» əsərini səsləndirir.

2

Tədqiqat aparmaq üçün müəllim şagirdlərə belə sualla müraciət edir: «Uşaqlar, dinlədiyiniz hər ikisi «Cəngi» adlanan musiqi nümunələrinin oxşar və fərqli cəhətləri nədir?»

Tədqiqatın aparılması üçün sinif 3 qrupa bölünür. I qrup əsərlər arasında oxşarlığı, II qrup fərqli cəhətləri müəyyənləşdirib Venn diaqramında yazırlar. III qrup isə cavabların doğruluğunu yoxlayır. Məlum olur ki, hər iki əsər «Cəngi» adlanır və onların melodiyları bir-birinə oxşayır. Fərqli cəhətləri isə birinci-

nin xalq çalğı alətlərinin ifasında və notsuz səslənməsi, ikincinin isə simfonik orkestrin ifasında notla səslənməsidir.

Mövzu ilə əlaqədar olaraq informasiya mübadiləsi aparılır və şagirdlərə aydınlaşdırılır ki, bəstəkar orijinal musiqi əsərləri yaratmaqla bərabər, eyni zamanda öz xalqının və digər xalqların folklor musiqisinə müraciət etməklə yeni əsərlər yarada bilər.

DİFERENSİAL TƏLİM

1. «Cəngi» əsərinin melodiyasını oxuyur.
2. Əsərin xarakteri haqqında fikir söyləyir. «Cəngi» əsərinin ritmini əl çalmaqla tutur.

3

Şagirdlər Ü.Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun» operasından «Müqəddimə»ni notla oxuyurlar.

Üzeyir Hacıbəyli.
«Leyli və Məcnun» operasından «Müqəddimə»

Mahnı:

Mahnını notla və sözləri ilə ikisəslə oxuyaq

BAYRAM GÜNÜ
Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirmehdi Seyidzadənin.

Tempo di marcia

1. Üzeyir Hacıbəyli hansı janrlarda musiqi əsərləri yazmışdır?
2. «Cəngi» xalq musiqisinin xarakteri necədir və ondan «Koroğlu» operasında hansı məqsədlə istifadə edilmişdir?
3. Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığında əhatə olunmayan janrlar hansılardır?
4. «Cəngi» xalq hərbi rəqsi ilə «Koroğlu» operasından «Cəngi»nin oxşar cəhətlərini aydınlaşdırın.

4

Yaradıcı tətbiqetmə

Üzeyir Hacıbəylinin şair M.Seyidzadənin sözlərinə yazdığı «Bayram günü» mahnısı əvvəlcə notla 1–2 səslə şəkildə sonra isə I bəndin sözləri ilə ifa olunur.

5

Tapşırıq 1. «Bayram günü» mahnısını 3 səslə şəkildə oxumağa cəhd göstərin.

Tapşırıq 2. «Bayram günü» mahnısının xarakteri haqqında fikir söyləyin.

Mahnının müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

1. Müəllimin təqdimatı ilə.
2. Qabaqcıl şagirdlərin təqdimatı ilə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Cəngi» rəqsi necə rəqsdir?

- a) toy rəqsi ☐ b) lirik rəqs ☐ c) hərbi rəqs ☐

2. «Cəngi» rəqsinin xanə ölçüsü neçədir?

- a) 2/4 ☐ b) 3/4 ☐ c) 4/4 ☐

3. BƏSTƏKAR FİKRƏT ƏMİROV VƏ SİMFONİK MUĞAMLAR

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəsli və xor tərkibində oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində klaster üsulu, müqayisə, müzakirə, beyin həmləsi kimi iş üsullarından istifadə etmək tövsiyə olunur.

1

Şagirdlər F.Əmirovun «Kürd-Ovşarı» simfonik muğamının giriş hissəsinin təranələri altında sinfə daxil olurlar.

Müəllim F.Əmirov haqqında qısa məlumat verdikdən sonra klaster üsulu ilə tərtib edilmiş sxemdə bəstəkarın yaradıcılığındakı musiqi janrları haqqında danışır.

2

Müəllim əvvəlcə dinlənilmə mərhələsində «Şur» klassik muğamından «Maye-Şur»u, sonra isə F.Əmirovun «Şur» simfonik muğamından «Maye-Şur» şöbəsini səsləndirir.

Tədqiqat sualı kimi «*Dinlədiyiniz bu iki musiqi nümunələri arasında oxşar və fərqli cəhətlər varmı?*» – verilə bilər.

Sınıf 2 qrupa bölünür: I qrup dinlənən musiqi nümunələrinin oxşar, II qrup isə fərqli cəhətlərini aydınlaşdırır.

Bundan sonra mövzu ilə əlaqədar informasiya mübadiləsi aparılır və dinlənilmiş bu iki musiqi nümunəsi ətrafında müzakirə təşkil edilir.

3-cü MÖVZU

Fikret Əmirov

BƏSTƏKAR FİKRƏT ƏMİROV VƏ SİMFONİK MUĞAMLAR

Görkəmli bəstəkar Fikrət Əmirov musiqinin, demək olar ki, bütün janrlarında gözəl əsərlər yazmışdır. Bəstəkar dünya musiqi incəsənətinə «Şur» və «Kürd-ovşarı» simfonik muğamları, «Sevil» operası, «Azərbaycan kapriçiosu» və «Min bir gecə» baleti kimi zəngin əsərlər bəxş etmişdir.

Musiqi dinləmək və müqayisə etmək

Klassik Azərbaycan «Şur» muğamından «Maye-şur» Fikrət Əmirov. «Şur» simfonik muğamından «Maye-şur»

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Oxşar cəhətlər

1. «Şur» klassik muğamının «Maye-şur» və «Şur» simfonik muğamının «Maye-şur» şöbələrinin adları eynidir.
2. Hər iki əsərin musiqisi eynidir.

Fərqli cəhətlər

1. «Şur» klassik muğamının «Maye-şur» şöbəsi müxtəlif Azərbaycan xalq çalğı alətlərində solo kimi ifa olunur.
2. «Şur» simfonik muğamının «Maye-şur» şöbəsinə simfonik orkestr ifa edir.

12

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Dinlənilmiş «Şur»la əlaqədar musiqi nümunələrinin xüsusiyyətləri barədə məlumat verir.
2. Musiqinin ritmini əl çalmaqla tutur.

Belə nəticəyə gəlinir ki, Azərbaycan bəstəkarı Fikrət Əmirov dünya musiqi mədəniyyəti tarixində ilk dəfə olaraq «Simfonik muğam» janrını yaratmış və eyni zamanda bunun üçün «Şur» klassik Azərbaycan muğamının «Maye-Şur» şöbəsidən istifadə etmişdir.

3

Bütün bunlardan sonra müəllimin təklifi ilə şagirdlər «Şur» simfonik muğamının «Müqəddimə» şöbəsidən bir parçanı notla oxuyurlar.

«Şur» simfonik muğamının «Müqəddimə» şöbəsidən bir parça

Andante sostenuto

«Müqəddimə» muğamın əvvəlində ifa olunan, dəqiq vəznə, aydın ritmə malik instrumental musiqidir.

Mahnını yada salaraq notla və sözləri ilə oxuyaq

Fikrət Əmirov.
«SEVİL» OPERASINDAN «LAYLAY»

Andante cantabile

Lay-lay mə-nim Gün-dü-rüm,
mə-ni-ni se-vi-rim. Yün-pül-öl-sün qoy sə-ni be-pi-yim
A-nan cök-ür ke-çi-yim. Yət, Gün-düz,
yət, lay-lay. Sə-ci-lə-rin bu-həd ki-mi, ö-zün yət, Gün-dü-rüm,
Gün-dü-rüm. Yət, bu-lam, yət.

Bu mahnının melodiyası «Şur» muğamına əsaslanır.

1. Simfonik muğam janrının müəllifi hansı bəstəkardır?
2. «Laylay» mahnısı hansı operadandır?
3. «Şur» klassik və «Şur» simfonik muğamlarının «Maye-şur» şöbələrinin oxşar və fərqli cəhətlərini şərh et.

4

Yaradıcı tətbiqetmə

F.Əmirovun əvvəlki illərdən şagirdlərə məlum olan «Sevil» operasından «Laylay» mahnısı yada salınaraq notla və sözləri ilə ifa olunur.

4

3

5

Tapşırıq 1. «Laylay» mahnısının xarakterini müəyyənləşdirin.

Tapşırıq 2. «Laylay» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Mahnının müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

1. Müəllimin izahatı ilə.
2. Şagirdlərin şəxsi təqdimatı ilə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Şur» klassik muğamı xalq, yoxsa bəstəkar musiqisidir?

a) xalq ☐ b) bəstəkar ☐

2. «Şur» simfonik muğamını kim yazıb?

a) Ü.Hacıbəyli ☐ b) C.Cahangirov ☐ c) F.Əmirov ☐

3. «Sevil» operasını kim yazıb?

a) M.Maqomayev ☐ b) A.Zeynallı ☐ c) F.Əmirov ☐

4. LENDLERDƏN VALSA QƏDƏR

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların əsərlərinin oxşar və fərqli cəhətlərini izah edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində müqayisə, müzakirə, beyin həmləsi kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər Q.Qarayevin «Yeddi gözəl» baletindən «Vals»ın təranələri altında sinfə daxil olurlar. Onlar öz bədən hərəkətlərini «Vals»ın musiqisinin xarakterinə uyğunlaşdırırlar.

Müəllim «Vals» musiqi janrının yaradıcısı olan Avstriya bəstəkarı İ.Ştraus haqqında və bu gün bütün dünyanın tanıdığı «Vals» janrının Avstriyanın Landl vilayətində geniş yayılmış «Lendler» («Kəndli rəqsi») adlı rəqsin əsasında yaranması ilə əlaqədar qısa məlumat verir.

2

İ.Ştrausun «Vyana meşəsinin nağılı» valsı səsləndirilir və müəllim bu janrın sonradan bütün dünyaya yayılması, məşhur bəstəkarlardan M.Qlinkanın, P.Çaykovskinin, F.Listin, F.Şopenin, S.Prokofyevin, Q.Qarayevin və digərlərinin yaradıcılığında bu janrda musiqi nümunələrinin olması haqqında məlumat verir.

Tədqiqat sualı «*Uşaqlar, «Vals» janrında olan musiqi nümunələri hansı xanə ölçüsünə malikdirlər?*» – kimi verilə bilər.

Bundan sonra «Vyana meşəsinin nağılı» valsı bir daha səsləndirilir və uşaqlara əvvəlcə 2/4, sonradan 3/4 ölçülərinə uyğun dirijorluq etmək tapşırılır. Şagirdlərə dirijorluq zamanı məlum olur ki, vals janrına uyğun gələn xanə ölçüsü yalnız 3/4 ola bilər.

4-cü MÖVZU

LENDLERDƏN VALSA QƏDƏR

Johann Strauss

Avstriya bəstəkarı İohann Ştraus (oğlu) bütün dünyada «Valslar kralı» kimi tanınır. Onun «Mavi Dunay», «Artistin həyatı», «Vyana meşəsinin nağılı», «Bahar səsleri» və digər əsərləri adı valsdan rəqs poeması səviyyəsinə qalxmışdır. Onun «Vyana operettaları» («Yaras», «Vene-siyada gecə», «Qaraçı baron») dünyanın ən tanınmış teatr səhnələrində tamaşaya qoyulmuşdur.

«Lendler» adlı Avstriya-alman rəqsinin tarixi çox maraqlıdır. 3/4 ölçülü və iki nəfər tərəfindən ifa olunan bu rəqs Avstriyanın Landl vilayətində yaranıb və «kəndli rəqsi» kimi məşhurlaşmışdır. Almaniya, Avstriya və Çexiyada bayram gecələrinin sevimli rəqsinə çevrilib. XVIII – XIX əsrlərdə vals böyük sürətlə Vyana fəth edir. İohann Ştrausun (oğlu) yazdığı valslar dünyanı heyran qoyur. Mixail Qlinkanın «Vals-fantaziya», Ferens Listin «Mefisto-vals», Pyotr Çaykovskinin «Sentimental vals», Frederik Şopenin valsı bütün dünya musiqişəvərlərinin qəlbinə fəth edir.

1

3

Lendler alman rəqs olan doqğun və valsın solafi hesab edilir. Amma bu rəqs valsa nisbətən bir qədər aramla ifa olunur.

Musiqi dinləyək

Johann Ştraus. «Vyana meşəsinin nağılı» valsı

2

Bu rəqs simfonik orkestr üçün yazılmışdır. Həzrin və valehedici melodiyaya malik olan bu vals insanları həyatı sevməyə çağırır. XX əsrdə də dünya bəstəkarları tərəfindən bu janrda gözəl nümunələr yaradılmışdır. Sergey Prokofyevin «Hər və sülh» operasından və Qara Qarayevin «Yeddi gözəl» baletindən valsar bu janrın klassik nümunələridir. Bəstəkar Musa Mirzəyevin simli alətlər üçün yazdığı «Vals» da olduqca diqqətəlayiq əsərdir.

14

DİFERENSİAL TƏLİM

1. İ.Ştrausun dinlənən «Vals»ı haqqında fikir söyləyin.
2. Dinlənmiş valsın melodiyasını oxuyur.
3. Dinlədiyi «Vals»ın ritmini əl ilə tutur.

Mövzu ətrafında aparılan fikir mübadiləsi zamanı məlum olur ki, şagirdlər televiziya və radioda, konsertlərdə çoxlu sayda valslar dinləmiş və onların təranələri altında rəqs etmişlər. Onlar, eyni zamanda qeyd edirlər ki, valsı, adətən, qadın və kişi olmaqla 2 nəfər bir yerdə rəqs edirlər.

Nəticə olaraq şagirdlər belə bir fikrə gəlirlər ki, musiqi üçün heç bir sərhəd yoxdur və bir ölkədə yaranmış musiqi janrı sonradan digər ölkələrdə də istifadə oluna bilər.

3

Bundan sonra şagirdlər Q.Qarayevin «Yeddi gözəl» baletindəki «Vals»-dan bir parçanı notla oxuyurlar.

Qara Qarayev.
«Yeddi gözəl» baletindəki «Vals»-dan bir parça

Tempo di valso

MEHRİBAN DİYAR, AZƏRBAYCAN
Musiqisi Solovyov-Sedoy və Tofiq Quliyevin,
sözləri Konstantin Simonovundur
(tərcümə edən Zeynal Cabbarzadə).

I
Bəki, Bəki,
Mənim əziz gəhərim.
İnan, Odlar vətəni,
Mənimdən, mənim.

II
Xəzər, Xəzər,
Adın gözəl dünyanı.
İnan, sənə bir bənşər,
Sənə tay hanı?

Nəqərat:
Qardaş, mard Azərbaycan,
Şən ellərin bəxtəvar
Yaşar sənin.
Bəli-bəli, gör nə bəxət var!
Coşdu yənə ürəyimdə arzular.

Mahnı 6/8 metrik ölçüdə, aramı vals tempində ifa olunur.

1. Vals musiqi janrı kimi harada yaranmışdır?
2. Vals janrında yazan hansı bəstəkarları tanıyırsınız?
3. «Bəli-bəli, gör nə bəxət var!» ləndir döyç və vals» mövzusunda danışın.

15

4

Yaradıcı tətbiqetmə

Rus bəstəkarı Solovyov-Sedoy və Azərbaycan bəstəkarı Tofiq Quliyevin birgə yazdıqları və «Vals» tempində olan «Mehriban diyar, Azərbaycan» mahnısı öyrədilir.

5

Tapşırıq 1. «Mehriban diyar, Azərbaycan» mahnısının xarakterini aydınlaşdırın.

Tapşırıq 2. Qeyd olunan mahnının melodiyasına ritmik müşayiət yaradın.

Mahnının müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

1. Müəllim tərəfindən təqdimat şəklində.
2. Şagirdlərin şəxsi təşəbbüsləri ilə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Vals» janrı harada yaranmışdır?

- a) Fransada ☐ b) Rusiyada ☐ c) Avstriyada ☐

2. «Mehriban diyar, Azərbaycan» mahnısının müəllifləri kimdir?

- a) Q.Qarayev ☐ b) S.Hacıbəyov ☐ c) Solovyov-Sedoy və T.Quliyev ☐

5. PYOTR İLİÇ ÇAYKOVSKI VƏ XALQ MUSIQISI

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların əsərlərinin oxşar və fərqli cəhətlərini izah edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində müqayisə, müzakirə, beyin həmləsi kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» rus xalq mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar.

Şagirdlər oturduqdan sonra müəllim onların eşitdiyi musiqi nümunəsinin adını söyləyir və onun rus xalq mahnısı olduğunu çatdırır.

Bundan sonra müəllim dahi rus bəstəkarı P.İ.Çaykovskinin həyat və yaradıcılıq yolu barədə şagirdlərə qısa məlumat verir, həm də qeyd edir ki, bəstəkar özünün simfoniyasının sonuncu hissəsində rus xalq mahnısı olan «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi»dən istifadə etmişdir.

2

P.İ.Çaykovskinin IV simfoniyasının «Final» hissəsindən bir parça dinlənir.

Tədqiqat aparmaq üçün şagirdlərə belə sual verilir: «*Uşaqlar, dinlədiyiniz simfonik musiqidə sizə tanış gələn bir melodiya eşitdinizmi?*» Sınıf 2 qrupa bölünür.

I qrup simfoniyada hansı tanış melodiyanı eşitdiklərini qeyd edir. II qrup isə bu melodiyanı oxumağa cəhd göstərir.

Şagirdlər sonda qeyd edirlər ki, sinfə daxil olduqda eşitdikləri mahnı simfoniyada eşitdikləri melodiya oxşayır. Bundan sonra şagirdlər müəllimlə birlikdə «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» mahnısını notla oxuyurlar.

5-ci MÖVZU

PYOTR İLİÇ ÇAYKOVSKI VƏ XALQ MUSIQISI

Pyotr İlç Çaykovski

Dahi rus bəstəkarı Pyotr İlç Çaykovski 1840-cı ildə Vyatski quberniyasının Votkinsk şəhərində anadan olmuşdur. Bəstəkarın anası musiqi istedadına malik bir qadın idi. O, fortepianoda çalır, romansları və xalq mahnılarını məharətlə ifa edirdi. Məhz ilk dəfə xalq musiqisini gələcək bəstəkar sevdənə onun anası olmuşdur. Yaradıcılığının ilk illərində bəstəkar dörd opera, «Sonalar gölü» baletini, «Romeo və Culyetta» uvertür-fantaziyasını, «Tufan» simfonik-fantaziyasını, «Franseska da Rimini» kimi proqramlı simfonik əsərlərini, fortepiano və simfonik orkestr üçün 1 saylı konsertini yazır. Ümumilikdə, bəstəkar on opera, üç balet, altı simfoniya, proqramlı simfonik əsərlər, fortepiano və orkestr, skripka və orkestr üçün konsertlər, trio və kvartetlər, romanslar, «Uşaq alomnu», «İlin fəisilləri» fortepiano albomları yaradır. Bəstəkarın yaradıcılığında xalq mahnıları böyük rol oynayır. II simfoniya «Durnalar» adlı ukrayna xalq mahnısından, IV simfoniyanın finalında isə «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» rus xalq mahnısından istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək

P.İ.Çaykovski. «IV simfoniya». «Final» hissəsindən bir parça

Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi (Rus xalq mahnısı)

Moderato

«Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» rus xalq mahnısının tonallığını təyin edib oxuyaq:

16

DİFERENSİAL TƏLİM

Rus xalq mahnısı haqqında fikir söyləyin.
Rus xalq mahnısını oxuyun.

1. Dinlədiyi rus xalq mahnısının ritmini əl çalmaqla tutur.
2. Mahnının məzmununa uyğun şəkil çəkir.

Şagirdlər dinlədikləri mahnının tonallığını təyin edərək oxuyurlar.

Mövzu ilə əlaqədar aparılan fikir mübadiləsi zamanı məlum olur ki, dahi rus bəstəkarı P.İ.Çaykovski öz mürəkkəb quruluşlu simfoniyasında sadə bir rus mahnısından istifadə etmişdir.

Nəticə olaraq belə bir fikrə gəlinir ki, böyük bəstəkarın xalq mahnısına müraciət etməsi onun simfoniyaının xalq tərəfindən daha asan başa düşülməsinə səbəb olur.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyağ

MEHRİBAN DIYAR, AZƏRBAYCAN
Musiqisi Solovyov-Sedoy və Tofiq Quliyevin,
sözləri Konstantin Simonovundur
(tərcümə edən Zeynal Cabbarzadə).

Vals tempində

Gördüyünüz kimi, mahnının üzərində iki xalqın bəstəkarı birgə işləmişdir.

1. «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» mahnısı hansı xalqa məxsusdur?
2. Xalq musiqisini bəstəkar sevirən kim olub?
3. Pyotr İliç Çaykovski haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Solovyov-Sedoy və Tofiq Quliyevin keçən dərstdə öyrədilmiş mahnısı bu dərstdə notla və sözləri ilə ifa olunur. Müəllimin köməyi ilə şagirdlər mahnının «Vals» xarakterini bədənlerini yellətməklə həyata keçirirlər.

5

Tapşırıq 1. Mahnının müəllifləri haqqında fikir söyləyin.

Tapşırıq 2. «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» rus xalq mahnısı ilə P.İ.Çaykovski yaradıcılığı arasında əlaqəni aydınlaşdırın.

Mahnının müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

1. Müəllimin mahnı müəllifləri haqda şifahi şərhli şəkildə.
2. Şagirdlərin internetdən aldıkları məlumatlar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoym)

1. Hansı bəstəkar öz simfonik əsərində «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» adlı rus mahnısından istifadə etmişdir?

- a) S.Raxmaninov ☐ b) P.Çaykovski ☐ c) M.Qlinka ☐

2. P.Çaykovski «Durnalar» adlı Ukrayna xalq mahnısından hansı simfoniyasında istifadə etmişdir?

- a) III simfoniya ☐ b) II simfoniya ☐ c) VI simfoniya ☐

6. MAESTRO NİYAZI VƏ «RAST» SİMFONİK MUĞAMI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və aşıq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini izah edir.
2. Mahnını birsəsli və xor tərkibində oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər «Rast» klassik Azərbaycan muğamının «Gərayi» şöbəsindən bir parçanın təranələri altında sifə daxil olurlar. Müəllim məlumat verir ki, marş templi musiqi təranələri altında addımladığınız melodiya «Rast» klassik Azərbaycan muğamından «Gərayi» adlı bir şöbədir.

Bundan sonra müəllim böyük dirijor və bəstəkar maestro Niyazinin həyat və yaradıcılıq yolu haqqında məlumat verir. Məlumat verildikdən sonra «Rast» simfonik muğamı haqqında qısa söhbət aparır və onun «Maye» şöbəsindən, ardınca isə klassik «Rast» Azərbaycan muğamının «Maye» şöbəsindən tar və kamançanın ifasında bir parça səsləndirir.

2

Tədqiqat sualı kimi «*Dinlədiyiniz bu iki musiqi nümunəsi «Rast» muğamının «Maye» şöbəsinə aiddir. Bunlar arasında oxşar və fərqli cəhətlər haqqında nə deyə bilərsiniz?*» – verilə bilər.

Şagirdlər bu musiqi nümunələrinin «Rast» muğamının və «Rast» simfonik muğamının «Maye» şöbəsinə aid olduğunu, səslənməsinə görə bir-birindən fərqləndiyini söyləyirlər.

6-cı MÖVZU

MAESTRO NİYAZI VƏ «RAST» SİMFONİK MUĞAMI

Niyazi

1
dirijorluq edir. Niyazi «1920-ci ildə» opera-kantatası, simfonik orkestr üçün «Rəqs süitəsi», «Qaytağı» və bir sıra kütləvi mahnılar yazır. Sonrakı illərdə bəstəkar lirik-romantik «Xosrov və Şirvan» operasını, «Rast» simfonik muğamını, Hindistan yazıçısı Rabindranat Tagorun əsəri əsasında «Çitra» baletini yazır və bu əsərə görə Cəvahirliq Nehru adına Beynəlxalq mükafatın laureatı olur.

Müəllim Maqomayev «Vətən haqqında mahnı»-ni oxuyur. Dirijor Maestro Niyazidir

Musiqi dinləyək

Niyazi, «Rast» simfonik muğamının «Maye» şöbəsindən bir parça «Rast» klassik Azərbaycan muğamının «Maye» şöbəsindən bir parça

2

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Oxşar cəhətlər

1. Adları eynidir.
2. Şöbələrin adı eynidir.
3. Melodik cəhətdən eynidir.

Fərqli cəhətlər

1. Simfonik muğam simfonik orkestr tərəfindən ifa olunur.
2. Klassik muğam xalq üçlüyü tərəfindən ifa olunur.

18

DİFERENSİAL TƏLİM

Simfonik «Rast» muğamı ilə Azərbaycan klassik «Rast» muğamı arasındakı fərqi izah edir. Muğamdan bir parça oxuyur.

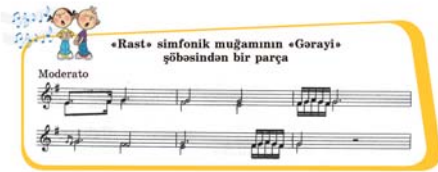
1. «Gərayi» musiqi parçasının ritmini tutur.
2. Xanəndələrin adını söyləyir.

3

«Rast» muğamının «Gərayi» şöbəsiəndən bir parça notla oxunur və onun ritmi əl çalmaqla tutulur.

Mövzuya uyğun fikir mübadiləsi aparılır və şagirdlər belə fikrə gəlirlər ki, hər bir xalqın xalq və professional bəstəkar musiqiləri mövcuddur. «Muğam» janrı Azərbaycan xalqına məxsus musiqi incisidir.

Nəticə olaraq şagirdlərə aydınlaşdırılır ki, muğamlarımızı simfonikləşdirməklə bəstəkarlarımız bu janrı dünya miqyasına çıxara bilmişlər.

VƏTƏN HAQQINDA MAHNI

Musiqisi Niyazinin,
sözləri Süleyman Rüstəminindir.

I
Ədəb əg gündədir mənəm Vətənim,
Günəş keçir bayram kimi, el güllər.
Rəngdən-rəngə girir çölüm, çəmənini,
Ağızın sazında güllər, tel güllər.

Nəqərat:
Güllər bağlar, uca dağlar,
Ədəb gözəldir, bu şən çağlar.

II
Yaxın gələ bilməz bəzə kodar, yas,
Güllər ölkəmizin qızı, gəlini.
Gecə-gündüz nəğmə söylər Kür, Araz,
Kim istəməz azad, xoşbəxt elini?!

Nəqərat:
Dil azaddır, el azaddır,
Azad sazlarda söz azaddır.

1. Niyazi ilə Üzeyir Hacıbəyliəni hansı qohumluq əlaqələri birləşdirir?
2. «Rast» simfonik muğamının xarakteri necədir?
3. «Vətən haqqında mahnı»-da vətən necə təəənnüm olunur?
Bu haqda danışıq.

19

4

Yaradıcı tətbiqetmə

Musiqisi Maestro Niyazinin, sözləri Süleyman Rüstəmin olan «Vətən haqqında mahnı» şagirdlərə öyrədilir və onun xarakteri, tempi, xanə ölçüsü ilə əlaqədar məlumat verilir.

Tapşırıq 1. Mahnının xarakteri haqqında fikir söyləyin.

Tapşırıq 2. Mahnının quruluşu haqqında fikir söyləyin.

Maestro Niyazi ilə tanışlıq 2 cür ola bilər:

1. Müəllimin əyani vəsaitlərindən istifadə etməklə şifahi şərhilə.
2. İnternet materiallarından istifadə etməklə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Rast» simfonik muğamını kim yazmışdır?

- a) S.Ələsgərov ☐ b) F.Əmirov ☐ c) Niyazi ☐

2. «Gərayi» şöbəsi hansı muğama aiddir?

- a) «Segah» ☐ b) «Şüştər» ☐ c) «Rast» ☐

7. TOFIQ QULİYEV VƏ AZƏRBAYCAN XALQ RƏQSLƏRİ

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan musiqi folkloru nümunələrinin bəstəkarların yaradıcılığına təsiri barədə münasibətini bildirir.
2. Mahnını birsəsli və xor tərkibində oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə etmək tövsiyə edilir.

1

Şagirdlər «Qaytağı» xalq rəqsinin təranələri altında sinfə daxil olurlar. Müəllim şagirdlərə bu rəqsin adını söyləyir.

Müəllim görkəmli Azərbaycan bəstəkarı T.Quliyevin həyat və yaradıcılıq yolu haqqında qısa məlumat verir, bəstəkarın yaradıcılığında əsas yer tutan musiqi janrları haqqında fikir söyləyir. Müəllim T.Quliyevin, eyni zamanda çoxlu sayda Azərbaycan xalq rəqslərini fortepiano aləti üçün işlədiyini də şagirdlərin diqqətinə çatdırır.

7-ci MÖVZU

TOFIQ QULİYEV VƏ AZƏRBAYCAN XALQ RƏQSLƏRİ

Tofiq Quliyev

Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Tofiq Quliyev 1917-ci ildə Bakı şəhərində anadan olub. 1934-cü ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının fortepiano və dirijorluq fakültəsində təhsil almışdır. Bəstəkarın ilk melodiyalarından biri olan M.Ə.Sabirin «Uşaq və buza» şeirinə yazdığı «Dərsə gedən bir uşaq» mahnısı da məhz bu illərdə yaranmışdır. Tofiq Quliyev «Rast» və «Zəbul səgah» muğamlarını nota almaqla bərabər, onları fortepiano üçün də işləmişdir. Tofiq Quliyev kino musiqisi və mahnı janrında gözəl nümunələr yaratmışdır. Keçən əsrin 50-ci illərində bəstəkar «Nuxa», «Qulu», «Bril-yant», «Yüz bir», «Əkərani», «Qızılqul», «Altı nömrə», «Lələ», «Şalaxo», «Xalabacı», «Narinci»,

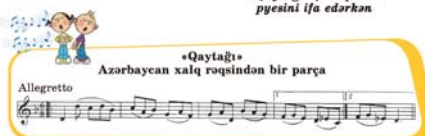
1

«Dərçini», «Keçiməməsi», «Cığ-cığ», «Bəxtavəri» və «Turacı» xalq rəqslərini fortepiano üçün işləmişdir. Tofiq Quliyev «Opey ana», «Bəxtiyar», «Onu bağışla-maq olarmı», «Möcüzələr adası», «Telefonçu qız», «Nəsimi» və s. kimi filmlərə musiqi bəstələmişdir. Bəstəkar uzun illər Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının rəhbəri olmuşdur. O, 2000-ci ildə vəfat etmişdir.

Fərhad Bədəlbəyli
«Qaytağı» fortepiano
pyesini ifa edərkən

4

20

2

T.Quliyevin «Qaytağı» rəqsi əvvəlcə orkestrin, sonra isə məşhur pianoçu F.Bədəlbəylinin ifasında səsləndirilir və belə tədqiqat sualı ilə şagirdlərə müraciət olunur: «Uşaqlar, dinlədiyiniz bu iki musiqi nümunəsi arasında hansı oxşar və fərqli cəhətlər vardır?»

Bunun üçün oxşar və fərqli cəhətləri ayrıca qeyd etməklə bərabər, həm də Venn diaqramından da istifadə etmək olar.

DİFERENSİAL TƏLİM

Azərbaycan xalq rəqslərinin adını söyləyir.
Dinlədiyi «Qaytağı» rəqsinin xarakteri haqqında fikir söyləyir.

1. Dinlədiyi rəqslərin ritmini tutur.
2. Rəqsə uyğun şəkil çəkir.

«Qaytağı» Azərbaycan xalq rəqsinin melodiyasından bir parça notla ifa edilir.

Hər bir xalqın yaradıcılığında rəqslərin olması ətrafında fikir mübadiləsində şagirdlərin diqqətinə müxtəlif xalqların rəqsləri haqqında məlumatlar çatdırılır.

Belə bir nəticəyə gəlinir ki, Azərbaycan xalqının zəngin musiqi mədəniyyətində digər musiqi janrları ilə bərabər, eyni zamanda rəqsləri də olmuşdur.

Musiqi dinləyək

Tofiq Quliyev. «Qaytağı» fortepiano pyesi

Azərbaycan xalq ruhunda yazılmış bu virtuoz əsər fortepiano alati üçün işlənmişdir. Bu rəqs əsərinin ilk ifaçısı Fəhəd Hədəlbəyli olmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, «Qaytağı» eyniadlı Azərbaycan xalq rəqsi əsasında yazılmışdır.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

VƏTƏN HAQQINDA MAHNI

Musiqisi Niyazinin,
sözləri Süleyman Rüstəminindir.

Allegretto

Ə - cəb ağ gün - da - dir mə - nim Və - ta - nim,
Gün - lər kə - çir bay - ram ki - mi, el gü - lür.

Rəng - dən - rən - gə - gi - rir çö - lüm, çə - mə - nim.
A - şı - ğin sa - zin - da gü - lür, tel gü - lür.

Naqarat:

Gü - lür buğ - lar, u - ca dağ - lar,
Ə - cəb gö - zəl - dir, bu şən çağ - lar.

1. Tofiq Quliyev hansı xalq rəqslərini fortepiano alati üçün işləmişdir?
2. Forteapiano alatinə dinlədiyiniz «Qaytağı» rəqsi xalqa, yoxsa bəstəkarə məxsusdur?
3. Məşhur rəqs ustaları haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

Yaradıcı tətbiqetmə

Niyazinin şair Süleyman Rüstəmin sözlərinə yazdığı «Vətən haqqında mahnı»sı bu dərstdə həm sözləri ilə, həm də notla ifa olunur.

Tapşırıq 1. Mahnının tempi haqqında fikir söyləyin.

Tapşırıq 2. Bu mahnını hansı məşhur müğənnilər ifa etmişdir?

Mahnının müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

1. Müəllimin internet materiallarından istifadə etməklə şifahi şərhli ilə.
2. Şagirdlərin sərbəst axtarışı ilə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyn)

1. Forteapiano üçün T.Quliyevin yazdığı virtuoz xarakterli rəqsin adı nədir?

- a) «Vağzal» ☐ b) «Turacı» ☐ c) «Qaytağı» ☐

2. «Vətən haqqında mahnı»nın xanə ölçüsü neçədir?

- a) 2/4 ☐ b) 3/4 ☐ c) 6/8 ☐

II BÖLMƏ. AZƏRBAYCAN BƏSTƏKARLARININ SİMFONİK YARADICILIĞINDA XALQ MUSIQISI

9. QARA QARAYEV VƏ DÜNYA XALQLARININ MUSIQISI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların əsərlərinin oxşar və fərqli cəhətlərini izah edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər sinfə Q. Qarayevin «Yeddi gözəl» baletindən «Vals» nümunəsinin təranələri altında daxil olurlar. Müəllim şagirdlərə deyir: «Yadınıza düşürsə, bu musiqi Q. Qarayevə məxsusdur və «Vals» adlanır. Siz bu əsəri bir neçə dəfə dinləmiş və melodiyasını notla oxumusunuz».

Bundan sonra müəllim Q. Qarayevin yaradıcılığı haqqında sual-cavab metodundan istifadə etməklə qısa məlumat verir.

Şagirdlərə təklif olunur ki, bu vaxtdək musiqi dərslərində dinlədikləri, ifa etdikləri Q. Qarayevin əsərlərini yadlarına salaraq onların adını desinlər.

2

Tədqiqat sualı kimi «*Qara Qarayevin yaradıcılığının dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri ilə oxşar və fərqli cəhətləri nədən ibarətdir?*» – verilə bilər. Q. Qarayevin «Yeddi gözəl» baletindən «Slavyan gözəli» və «Gözəllər gözəli» musiqi nümunələri səsləndirilir. Müəllimin köməyi ilə şagirdlər özləri üçün aydınlaşıdırırlar ki, bu əsərlərin hər ikisi «Yeddi gözəl» baletindədir və burada bəstəkar həm rus xalq musiqi intonasiyalarından, həm də Şərqi musiqisi intonasiyalarından böyük məharətlə istifadə etmişdir.

9-cu MÖVZU

QARA QARAYEV VƏ DÜNYA XALQLARININ MUSIQISI

Qara Qarayev

Dünya şöhrətli bəstəkar Qara Qarayev 1918-ci ildə Bakıda hakim ailəsində anadan olub. 1935-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının bəstəkarlıq fakültəsində, Üzeyir Hacıbəylinin sinfində Azərbaycan xalq musiqisinin əsaslarını öyrənib. 1938-ci ildə «Ürək mahnısı» kantatasını yazıb. Sonrakı illərdə Qara Qarayevin Dövlət Həmye ilə birlikdə işlədiyi «Vətən» operası, onun ardınca «Leyli və Məcnun» (Nizami Gəncəvinin 800 illiyi münasibətilə) simfonik poeması Dövlət mükafatına layiq görülür. Sonradan klassik balet musiqisinin ənənələrini inkişaf etdirən bəstəkar «Yeddi gözəl» baletini yazır. Sonralar Qara Qarayev alban melodiyaları əsasında simfonik orkestr üçün

«Alban rapsodiyası», ispan xalq musiqisi intonasiyaları əsasında «Don Ki-xot qravürleri» (eyniadlı film əsasında), Afrika zəncilərinin həyatına həsr olunmuş «İldırım yolları» baletini işləyir. «Vyetnam» süitində bəstəkar Vyetnam xalq musiqisi intonasiyalarını simfonik orkestrin müxtəlif tembləri vasitəsilə inkişaf etdirir. Onun bir çox filmlərə, Mixail Lermontovun «Maskarad», Vilyam Şekspirin «Hamlet» pyeslərinə yazdığı musiqi nümunələri də məhz xalq musiqi intonasiyalarına əsaslanmışdır.

Bəstəkar «Yeddi gözəl» baletində müxtəlif xalqlara məxsus olan yeddi gözəlin obrazını onların təmsil etdikləri xalqların musiqi intonasiyalarından istifadə edərək yaradıb.

1

Qara Qarayev.

«İldırım yolları» baletindən melodiya

4

24

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Nizami Gəncəvi yaradıcılığı haqqında qısa təqdimat edir.
2. Q. Qarayevin əsərlərini sadalayır.
3. Əl hərəkətləri ilə ritmik müşayiət yaradır.

3

Bundan sonra şagirdlər Q.Qarayevin «İldırım yollarla» baletindən bir musiqi parçasını notla oxuyurlar və onlara aydınlaşdırılır ki, bəstəkar bu baletdə Afrika zəncilərinin xalq musiqi intonasiyalarından istifadə etmişdir. Mövzu ilə əlaqədar fikir mübadiləsində şagirdlərə məlum olur ki, milli bəstəkar olmaqla bərabər, Q.Qarayev bir çox dünya xalqlarının folklor musiqilərinə müraciət etmişdir.

Nəticə olaraq şagirdlər belə bir fikrə gəlirlər ki, bir xalqın bəstəkarı digər xalqın folklor musiqilərinə müraciət etməklə gözəl əsərlər yaratmışlar.

Musiqi dinləyək

Qara Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Slavyan gözəl»
Qara Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Gözəllər gözəl»

Mahnını yada salaraq notla oxuyaq

GƏNCLİK MAHNISI
Musiqisi Qara Qarayevin,
sözləri Yevgeni Dolmatovskinindir.

1. Qara Qarayevin hansı baletində müxtəlif xalqlara məxsus yeddi gözəlin obrazı musiqi vasitəsilə təsvir olunub?
2. Qara Qarayevin hansı musiqi əsərlərini tanıyırsınız?
3. Qara Qarayev haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

25

4

Yaradıcı tətbiqetmə

Şagirdlər əvvəlki illərdə oxuduqları musiqisi Q.Qarayevin, sözləri Yevgeni Dolmatovskinin olan «Gənclik mahnısı»nı bir daha yada salaraq 2–3 səsli şəkildə oxuyurlar.

Tapşırıq 1. «Gənclik mahnısı» haqqında yazılı məlumat hazırlayın.

Tapşırıq 2. Mahnının sözlərinə uyğun şəkil çəkin.

Bəstəkar haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin Q.Qarayev haqqında internetdən topladığı məlumatlarla əlaqədar şərh ilə.
2. Şagirdlər fərdi şəkildə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «İldırım yollarla» baletini kim yazıb?

- a) A.Məlikov ☐ b) S.Rüstəm ☐ c) Q.Qarayev ☐

2. «Gənclik mahnısı»nın tempi necədir?

- a) marş ☐ b) vals ☐ c) cəld ☐

10. SÜLEYMAN ƏLƏSGƏROV VƏ «BAYATI-ŞIRAZ» SİMFONİK MUĞAMI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və xalq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini izah edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə və müzakirə kimi iş üsullarından istifadə etmək tövsiyə olunur.

1

Şagirdlər Süleyman Ələsgərovun «Bayati-Şiraz» simfonik muğamından «Aman, ovçu» mahnısı olan hissənin təranələri altında sinfə daxil olurlar. Müəllim bu musiqinin hansı əsərə aid olduğunu şagirdlərə söyləyir.

Musiqi müəllimi bəstəkar, Xalq artisti Süleyman Ələsgərovun həyat və yaradıcılıq yolunu qısa şəkildə şagirdlərin diqqətinə çatdırır və onun hansı janrlarda əsərlər yaratdığı haqqında məlumat verir. Məlum olur ki, S.Ələsgərov balet janrından başqa, demək olar ki, bütün musiqi janrlarında gözəl və yadda qalan əsərlər yaratmışdır.

2

Tədqiqat sualı kimi «S.Ələsgərovun yaradıcılığında xalq musiqisi nümunələrindən necə istifadə olunmuşdur?» – verilə bilər. S.Ələsgərovun «Bayati-Şiraz» simfonik muğamından bir hissə səsləndirilir.

Müəllim şagirdlərə aydınlaşdırır ki, bu simfonik əsərdə sərbəst vəznli improvizasiya xarakterli şöbələr, dəqiq vəznli təsnif, dirinğə və rənglər vardır.

10-cu MÖVZU

SÜLEYMAN ƏLƏSGƏROV VƏ «BAYATI-ŞIRAZ» SİMFONİK MUĞAMI

Süleyman Ələsgərov

Süleyman Ələsgərov 1924-cü ildə Şuşa şəhərində anadan olub. 1943-cü ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına daxil olub. Konservatoriyada oxuduğu illərdə «Həzi Aslanovun xatirəsinə» simfonik poemasını, «Məhəbbət gülü» musiqili komediyasını, skripka, violonçel və fortepiano triosunu, «Vətən» simfoniyasını, «Gözlə məni», «Gözləyirəm», «Xatirə» mahnılarını və digər əsərlərini yazmışdır. 1967-ci ildə bəstəkarın «Milyonçunun dilənçi oğlu» musiqili komediyası Azərbaycan Dövlət Mükafatına layiq görülür. Bu illərdə bəstəkarın «Ulduz» operettası əsasında eyniadlı musiqili bədii film çəkilir. 1962-ci ildə bəstəkarın Nəriman Nərimanovun eyniadlı əsəri əsasında yazdığı «Bahadır və Sona» operası səhnələşdirilir. Sonrakı illərdə bəstəkar «Vətənə eşq olsun», «Bahar təranələri», «Bir bayraq altında» kantatalarını və «Çingiz İldırım» vokal-simfonik poemasını yazır. Süleyman Ələsgərovun «Bayati-Şiraz» simfonik muğamı, «Sərv-i xuramanın mənim», «Vətənimdir» romans-qəzalları bu gün də uğurla səslənir. Bəstəkar böyüklik və uşaqlar üçün çoxlu sayda mahnıların müəllifidir.

Musiqi dinləyək

Süleyman Ələsgərov. «Bayati-Şiraz» simfonik muğamından bir parça
Bu simfonik muğamda sərbəst vəznli improvizasiya xarakterli şöbələr, dəqiq vəznli təsnif, dirinğə və rənglər var. Bəstəkar simfonik orkestrin alətlərinin müxtəlif koloritlərindən istifadə edərək, bir-birini sevən iki gəncin sevgi həyatını xatırladan bütün bir lövhə yaratmışdır.

«Bayati-Şiraz» muğamına əsaslanan bu musiqi Rəşid Behbudovun ifasında səslənir və notla oxunulan variantla müqayisə edilir.

26

DİFERENSİAL TƏLİM

Dinlənilmiş musiqi haqqında şəxsi fikrini söyləyir.

Dinlədiyi musiqini oxuyur.

1. Dinlədiyi musiqinin ritmini əl ilə çalır.
2. Mahniyə uyğun şəkil çəkir.

3

«Bayatı-Şiraz» muğamına əsaslanan «Küçələrə su səpmişəm» Azərbaycan xalq mahnısı notla oxunur. Sonradan bu mahnı Rəşid Behbudovun ifasında dinlənilir və şagirdlər onu notla oxuduqları variantla müqayisə edirlər.

Dinlənilmiş və notla ifa olunmuş xalq mahnıları ilə əlaqədar fikir mübadiləsi aparılır. Şagirdlərə aydın olur ki, hər bir xalqın bəstəkarları orijinal musiqi yaratmaqla bərabər, eyni zamanda xalq mahnılarından da müxtəlif janrlı əsərlərində istifadə edə bilirlər.

Bu deyilənlərlə əlaqədar belə bir nəticəyə gəlmək mümkündür ki, xalq məhnələrini də həmişə bir istedadlı insan yaradır və bəstəkarlar da onlardan bəhrələnirlər.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

AMAN, OVÇU (Azərbaycan xalq mahnısı)

Andantino

I

Aman, ovçu, vurma niyə,
Mən bu dağın, a bəlam, maralıyam.
Maralıyam, maralıyam,
Mən bu yerin, a güllüm, maralıyam, bəla,
Ovçu öldürən, a bəlam, yarahıyam.

II

Bu dağlara maral gözər,
Ayaqların, a bəlam, cığlar azər.
Mən yarımna neylənmişəm,
Yarım məndən, ay bəlam, kənar gözər.

Bu mahnı «Bəyati-Şiraz» muğamına əsaslanır.

1. «Bəyati-Şiraz» simfonik muğamında bəstəkar Həsni İvəhəni yazmışdır?
2. Həsni xalq mahnılarını «Bəyati-Şiraz» muğamı üzərində səslənir?
3. Süleyman Əşqəroverin daha hansı əsərlərini tanıyırsınız?
4. «Aman, ovçu» mahnısının məzmununa uyğun şəkli seçin.

27

4

Yaradıcı tətbiqetmə

«Bayatı-Şiraz» muğamına əsaslanan və eyniadlı simfonik muğamda səslənən «Aman, ovçu» Azərbaycan xalq mahnısı notla və sözləri ilə öyrədilir.

5

Tapşırıq 1. «Aman, ovçu» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Tapşırıq 2. «Aman, ovçu» mahnısının melodiyasına ritmik müşayiət varadın.

Bəstəkar haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən, əlavə vəsaitlərdən topladığı məlumatlar vasitəsilə.
2. Şagirdlərin internetdən topladıqları məlumatlardan.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

- ## 1. Süleyman Ələsgərov harada anadan olmuşdur?

- a) Kəlbəcərdə ☐ b) Masallıda ☐ c) Şuşada ☐

- ## 2. «Küçələrə su səpmişəm» xalq mahnısı hansı muğama əsaslanır?

- a) «Şüştər» ☐ b) «Segah» ☒ c) «Bayatı-Şiraz» ☐

11. MÜSLÜM MAQOMAYEVİN YARADICILIĞINDA XALQ MUSIQISI

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində xalq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müzakirə, müqayisə kimi iş üsullarından istifadə edilir.

1

Şagirdlər sinfə M. Maqomayevin «Radio marşı»nın təranələri altında daxil olurlar. Müəllim şagirdlərə deyir ki, bu musiqi M. Maqomayevin «Radio marşı»dır.

Sonra şagirdlərə M. Maqomayev haqqında qısa məlumat verilir və bəstəkarın «Nərgiz» operasının I pərdəsindən «Nərgizin ariyası»ndan bir parça dinlənilir və şagirdlərlə onun xarakteri haqqında söhbət aparılır.

2

«Nərgiz» operasının I pərdəsindən «Qızlar xoru» notla ikisəsli ifa edilir və tədqiqat sualı kimi «*Uşaqlar, notla oxuduğunuz bu melodiya xalq mahnılarına, yoxsa xalq rəqlərimizə daha yaxındır?*» – verilə bilər.

Sınıf 3 qrupa bölünür. I qrup notla ifa olunan melodiyanın xalq rəqsinə, II qrup xalq mahnılarına oxşar olduğunu araşdırırlar. III qrup isə musiqinin melodiyaşın həm xalq mahnılarına, həm də xalq rəqlərinə uyğunluğunu qeyd edir.

11-ci MÖVZU

MÜSLÜM MAQOMAYEVİN YARADICILIĞINDA XALQ MUSIQISI

Müslüm Maqomayev

Əbdül Müslüm Maqomayev (böyük) 1885-ci ildə Qroznı şəhərində anadan olub. Onun atası xalq çalğı alətlərində gözəl ifa edir, anası isə mələhatli səsi ilə xalq mahnıları oxuyurdu. Müslüm Maqomayev Qorı seminarıyını Üzeyir Hacıbəyli ilə birlikdə bitirir. Bu tədris ocağında o, qoboy və skripkada ifa etməyi öyrənir, vokal və musiqi nəzəriyyəsi fənləri ilə tanış olur, orkestrdə dirijorluq edir. Elə bu ərzədə Müslüm Azərbaycan xalq musiqisinin inceliklərini öyrənir. 1912-ci ildən Üzeyir Hacıbəylinin yaxın silahdaşı kimi Azərbaycanın musiqi həyatında fəal iştirak edir. Bu illərdə bəstəkar «Şah İsmayıl» yazır və bu opera 1919-cu ildə tamaşaya qoyulur. Sonrakı illərdə «Yaz», «Tarla», «Bizim kənd», «Neft» kimi mahnıları, eyni zamanda kiçik orkestr üçün «Azərbaycan çöllərində», «Ceyran» rəpsodiyalarını, «Ləzzinkə», «Turacı», «Əskorani», «Şalala» kimi rəqləri, «Rəngi-Şüştər», «Təsnifi-Şür», «Pişdaramadı-çahargah», «Radio marşı» kimi əsərlərini yazır.

1935-ci ildə bəstəkarın inqilabi mövzuda «Nərgiz» operası yaranır. Bu operada da bəstəkar «Şah İsmayıl» operasında olduğu kimi orijinal musiqi ilə bərabər, həm də xalq musiqi nümunələrindən istifadə etmişdir.

2 Musiqi dinləyək
Müslüm Maqomayev. «Nərgiz» operası. I pərdədən «Nərgizin ariyasından bir parça»

4 Xorun lirik və rəqsvari melodiyaş, həm də onun bənd quruluşuna malik olması bu musiqi nümunəsini xalq mahnı melodiyaşlarına yaxın edir.

28

DİFERENSİAL TƏLİM

Dinlədiyi musiqi haqqında fikir söyləyir.
Mahnını notla oxuyur.

1. Melodiyaş uyğun ritm tuta bilir.
2. Mövzuya uyğun şəkil çəkir.

Aparılan fikir mübadiləsindən belə bir nəticəyə gəlinir ki, klassik bəstəkarlarımız, xüsusilə də Ü.Hacıbəyli, M.Maqomayev xalq musiqilərimizi dərinlən bildiklərindən onlar özlərinin irihəcmli əsərlərində xalq musiqi nümunələrindən geniş şəkildə istifadə etmişlər. Müəllimin köməyi ilə şagirdlər bəstəkarların belə musiqi nümunələrinin adını yada salırlar.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

Müslüm Maqomayev.
«NƏRGİZ» operası.
«NƏRGİZİN ARIYASI»ndan bir parça

Moderato

1. Müslüm Maqomayevin hansı operalarını tanıyırsınız?
2. Müslüm Maqomayev hansı Azərbaycan xalq musiqi nümunələrindən öz əsərlərində istifadə etmişdir?
3. «Nərgiz» operası hansı mövzuda yazılmışdır?
4. Müslüm Maqomayev haqqında qıfahi təqdimat hazırlayın.

29

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Bəstəkar M.Maqomayevin «Nərgiz» operasından «Nərgizin ariyası»ndan bir parça sözlərilə və notla ifa olunur.

5

Tapşırıq 1. «Qızlar xoru»nun melodiyasına oxşar xalq musiqisi nümunəsi tapın.

Tapşırıq 2. «Nərgizin ariyası»nın xarakteri haqqında fikir söyləyin.

Musiqi nümunələrinin müəllifləri ilə tanışlıq iki cür ola bilər:

1. Müəllimin internet materialları əsasında söhbətindən.
2. Şagirdlər fərdi şəkildə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Nərgiz» operasının müəllifi kimdir?

- a) Ü.Hacıbəyli ☐ b) C.Cahangirov ☐ c) M.Maqomayev ☐

2. «Radio marşı» əsərini kim yazıb?

- a) A.Zeynallı ☐ b) Q.Qarayev ☐ c) M.Maqomayev ☐

12. CAHANGİR CAHANGİROV VƏ XALQ MUSIQISI

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının eyni mövzulu əsərləri haqqında fikrini izah edir.
2. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər xalq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
3. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə və müzakirə kimi iş üsullarından istifadə etmək tövsiyə olunur.

1

Şagirdlər C.Cahangirovun «Qarabağ» mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar. Müəllim onlara belə sualla müraciət edir: «Uşaqlar, eşitdiyiniz bu mahnının adı nədir?»

Şagirdlər müəllimin köməyi ilə mahnının adının «Qarabağ» olduğunu söyləyirlər.

Müəllim bəstəkar Cahangir Cahangirovun həyat və yaradıcılıq yolu haqqında qısa məlumat verir və onun tanınmış ciddi janrlı əsərlərinin adını söyləyir.

2

C.Cahangirovun «Skripka və simfonik orkestr üçün konsert» əsərindən I hissəsindən bir parça səsləndirilir. «Bu gün ayın üçüdü» Azərbaycan xalq mahnısının melodiyası notla oxunur. Müəllim, eyni zamanda bu əsərin ilk ifaçısı Xalq artisti, məşhur skripkaçı Azad Əliyevin adını qeyd edir və onun şəklini göstərir. Tədqiqat sualı kimi «Uşaqlar, dinlədiyiniz musiqinin melodiyası xalqa, yoxsa bəstəkara məxsusdur?» – verilə bilər.

12-ci MÖVZU

CAHANGİR CAHANGİROV VƏ XALQ MUSIQISI

Cahangir Cahangirov

Görkəmli bəstəkar Cahangir Cahangirov 1921-ci ildə Bəkmən Balaxanı kəndində, fəhlə ailəsində anadan olub. Musiqiyə böyük maraq göstərən Cahangir Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının xalq musiqisi şöbəsinə qəbul olunur və filarmoniyasının mahnı və rəqə ansamblının xor qrupuna, səzi qızlar ansamblına rəhbərlik edir. Fəxri illəri dövründə onun Nizami Gəncəvinin sözlərinə yazdığı «Gül camalın» romanı, skripka və fortepiano üçün sonatı, «Arazın o tayında» vokal-simfonik poeması, «Skripka və simfonik orkestr üçün konsert» və digər əsərləri yaranır. Konservatoriyadan 1951-ci ildə bitirir. O, 1954-cü ildən ömrünün sonuna kimi konservatoriyanın xor kafedrasına rəhbərlik edir. 1967-ci ildə bəstəkar yazdığı Mirzə İbrahimovun «Gələcək gün» romanı əsasında «Azad» operasını, 1959-cu ildə «Füzuli» kantatasını yazır və bu əsər Məhəmməd Füzulinin 400 illiyi münasibətilə keçirilən müsabiqədə birinci yeri tutur. Bu illərdə bəstəkar mahnılar və müxtəlif janrlı musiqi əsərləri yazır. 1979-cu ildə bəstəkarın «Xanədanın taleyi» operası Mirzə Fətəli Axundov adına Opera və Bəlet Teatrında tamaşaya qoyulur. Onun bütün əsərləri Azərbaycan muğamlarına, xalq mahnı və rəqəslərinə əsaslanır. Cahangir Cahangirov 1992-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Musiqi dinləyək

C.Cahangirov. «Skripka və simfonik orkestr üçün konsert»-in III hissəsindən bir parça

C.Cahangirov bu əsərdə «Bu gün ayın üçüdü» adlı Azərbaycan xalq mahnısının melodiyasından istifadə etmişdir. Bu əsəri ilk dəfə skripkada Azərbaycanın Xalq artisti Azad Əliyev ifa etmişdir.

Azad Əliyev

30

DİFERENSİAL TƏLİM

Bəstəkarın yaradıcılığı haqqında fikir söyləyir.
Xalq mahnısını notla oxuyur.

1. Mahnının melodiyasının ritmini tutur.
2. Melodiyanın tempi haqqında fikir söyləyir.

Aparılan fikir mübadiləsindən şagirdlər belə bir nəticəyə gəlirlər ki, Azərbaycan bəstəkarları, o cümlədən C.Cahangirov özlərinin ciddi janrlı əsərlərində xalq musiqi nümunələrindən geniş istifadə etmişlər. Bəstəkarlar ciddi janrın xalq tərəfindən daha asan qavranılması üçün xalq musiqisindən öz əsərlərində istifadə edirlər. Belə ki, xalq musiqisini eşidən dinləyicinin bu əsərə həm diqqəti, həm də marağı artır.

4

Mahnını yada salaraq oxuyaq

QARABAĞ

Musiqisi Cahangir Cahangirovun,
sözləri Rəfiq Zəkəninindir.

I
Sən ellərin, könüllərin
Ülvi diyarsan,
Şirin cənn, Azərbaycanın
Bir əbədi baharısan.

Nəqərat:

Cənnətim Qarabağ!
Zinətım Qarabağ!
Nağmələr gülüstənsən,
Sevgi dastənsən.

II
Qəşlər uçar, güllər açar
Məvi qucağında.
Hara baxsan, zövq alacağsan
Sən in İsa bulağında.

Nəqərat:

1. «Bu gün ayın üçüdü» Azərbaycan xalq mahnısından hansı bəstəkar öz əsərində istifadə etmişdir?
2. Notla ifa edilən «Bu gün ayın üçüdü» mahnısı hansı tonallıqda səslənir?
3. «Qarabağ» mahnısının mətninə uyğun şəkil çəkin.

31

3

Yaradıcı təbiiqetmə

Musiqisi Cahangir Cahangirovun, sözləri Rəfiq Zəkənin əvvəlki illərdə öyrənilmiş «Qarabağ» mahnısı yada salınaraq xor şəklində ifa olunur.

Tapşırıq 1. Qarabağ haqqında məlumatlar toplayın.

Tapşırıq 2. Qarabağ haqqında daha hansı bəstəkarların musiqi əsərləri yazdıqları haqqında məlumatlar toplayın.

Musiqi nümunələrinin müəllifləri ilə tanışlıq iki cür ola bilər:

1. Müəllimin şəfahi şərhə əsasında.
2. Şagirdlərin öz axtarışları nəticəsində əldə etdikləri materiallar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. Əsərin köməkçi mövzusunda «Bu gün ayın üçüdü» xalq mahnısından istifadə edən bəstəkar kimdir?

- a) T.Quliyev ☐ b) O.Rəcəbov ☐ c) C.Cahangirov ☐

2. Azərbaycanın Xalq artisti Azad Əliyev hansı alətdə çalmışdır?

- a) violonçel ☐ b) kamança ☐ c) skripka ☐

13-14. I YARIMİLDƏ KEÇİLMİŞ MÖVZULARIN TƏKRARI

15-16. SİNİF KONSERTİNƏ HAZIRLIQ

17. KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

III BÖLMƏ. MUĞANDAN OPERAYADƏK

18. MUĞAM HAQQINDA

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər xalq musiqisindən istifadəyə dair fikirlərini şərh edir.
2. Muğam musiqisinin emosional hislərə təsirini izah edir.
3. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrədilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə etmək tövsiyə olunur.

1

Şagirdlər «Heyratı» zərbi-muğamının təranələri altında sinfə daxil olurlar. Şagirdlərə belə sualla müəyyənləşdirilir: «Uşaqlar, eşitdiyiniz bu musiqi necə adlanır?» Şagirdlər müəllimin köməyi ilə musiqi nümunələrinin «Heyratı» olduğunu söyləyir.

Bundan sonra müəllim klassik Azərbaycan muğamları haqqında şagirdlərin əvvəlki illərdəki biliklərinə əsaslanaraq yeni biliklər verir, məşhur musiqişünasların muğam haqqında dediklərini şagirdlərin diqqətinə çatdırır. Yeddi muğamın həftənin yeddi gününə uyğunluğu haqqında fikirlər söyləyir. Müəllim eyni zamanda muğam ifasında istifadə olunan əruz vəznində qəzəllər yazan şairlərin adlarını və şəkillərini şagirdlərin diqqətinə çatdırır.

2

Bundan sonra müəllim əvvəlcə xanəndə Alim Qasimovun ifasında «Şüştər» muğamından «Bərdəşt» şöbəsinə, daha sonra Arif Məlikovun «Məhəbbət əfsanəsi» baletindən «Xalq səhnəsi» musiqisini səsləndirir. Tədqiqat sualı kimi «Uşaqlar, bu iki əsərdə oxşarlıq varmı?» – verilə bilər.

18-ci MÖVZU

MUĞAM HAQQINDA

Avropa musiqisindən fərqli olaraq, Azərbaycan musiqisində iki əsas yox, yeddi əsas lad, yəni yeddi əsas muqam və ya yeddi əsas muğam vardır.

Zaman keçdikcə bu yeddi muğam xalq sənətkarları tərəfindən cəllənərək genişlənmiş və yeddi əsas muğam silsiləsinə əlavə muğamlar daxil olmuş, bu da muğamın zəngin xəzinəsinə və milli musiqimizin unudulmayan tarixinə çevrilmişdir. Notların sayı yeddi, həftə günlərinin sayı yeddi, muğamların sayının yeddi olması onlar arasında uyğunluğun olduğunu göstərir:

Muğam üçlüyü

Rast — bazar ertəsi;
Şur — çərşənbə axşamı;
Segah — çərşənbə;
Çahargah — cümə axşamı;
Hüməyun — cümə;
Bayatı-Şiraz — şənbə;
Şüştər — bazar günü.

Muğamın yaranması və formalaşması ilə əlaqədar qeyd etmək lazımdır ki, əvvəllər dinlə bağlı olan «səzsə», yaxud «əvzət» sonradan qəzəllə birləşdirilərək muğama çevrilmişdir. Muğamı qəzəlsiz və qəzəli muğamsız təsvir etmək mümkün deyil. Uzun əsrlər boyu Azərbaycan xanəndələri muğam oxuyarkən Nizami, Xaqani, Füzuli, Nəsimi, Xətai, Şirvani və Vahidin qəzəllərindən istifadə etmişlər.

Musiqi dinləyək

«Şüştər» muğamından «Bərdəşt». Xalq artisti Alim Qasimovun ifasında

Bəstəkarlarımız ilham mənbəyi kimi həmişə muğamlarımızdan, muğam intonasiyalarından istifadə etmişlər.

2

Musiqi dinləyək

Arif Məlikov. «Məhəbbət əfsanəsi» baletindən «Xalq səhnəsi»
Arif Məlikov «Məhəbbət əfsanəsi» baletində «Xalq səhnəsi» üçün yazdığı hissədə məhz «Şüştər» muğamının intonasiyalarına müraciət etmişdir.

34

DİFERENSİAL TƏLİM

Muğam haqqında sərbəst fikir söyləyir.
Muğam musiqisini diqqətlə dinləyir.

1. Musiqiyə uyğun ritm tuta bilir.
2. Mahnının tempini müəyyənləşdirir.

Aparılan fikir mübadiləsi zamanı məlum olur ki, bəstəkar Arif Məlikov dinlənilmiş əsərində «Şüştər» klassik Azərbaycan muğamının intonasiyalarından istifadə etmişdir.

Bundan sonra şagirdlər notla «Şüştər təsnifi»ni oxuyurlar.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

ANANIN OĞLUNA NƏSİHƏTİ
Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirzə Bayramovundur.

1. Muğamlarımızda həftə günlərinin arasında hansı əlaqə vardır?

2. «Ananın oğluna nəsihəti» mahnısı hansı ölçüdə yazılmışdır?

3. Muğamla əlaqədar şifahi təqdimat hazırlayın.

Yaradıcı tətbiqetmə

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin, sözləri Mirzə Bayramovun olan «Ananın oğluna nəsihəti» mahnısı notla, sonra not altında yazılmış sözləri ilə birlikdə öyrənilir. Müəllim mahnının xarakteri, muğam musiqimizə yaxınlığı, digər musiqi ifadə vasitələri haqqında məlumat verir.

Tapşırıq 1. Təhsil illərində muğamlarla əlaqədar öyrəndiyiniz biliklər əsasında şifahi təqdimat hazırlayın.

Tapşırıq 2. «Ananın oğluna nəsihəti» mahnısındakı ana və oğul obrazına uyğun şəkil çəkin.

Mahnı müəllifləri ilə əlaqədar məlumatlar iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin şəxsi vasitəsilə.
2. Şagirdin internetdə əldə etdiyi məlumatlar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Ananın oğluna nəsihəti» mahnısının bəstəkarı kimdir?

- a) M.Maqomayev ☐ b) Ü.Hacıbəyli ☐ c) E.Sabitoğlu ☐

2. «Ananın oğluna nəsihəti» mahnısının sözlərini kim yazmışdır?

- a) A.Səhhət ☐ b) M.Ə.Sabir ☐ c) M.Bayramov ☐

19. 20 YANVAR 1990-cı İL VƏ MUĞAMLAR

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər xalq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə etmək tövsiyə olunur.

1

Şagirdlər musiqinin müşayiəti olmadan sinfə daxil olurlar. Müəllim musiqinin səslənməməsinin səbəbini mövzunun 20 yanvar 1990-cı il şəhidlərinə həsr olunduğu ilə əlaqədar olduğunu aydınlaşdırır. Şagirdlər şəhidlərin xatirəsini 1 dəqiqə sükutla yad edirlər.

Müəllim 20 yanvar 1990-cı ildə Sovet ordusunun Bakı şəhərində törətdiyi qırğın hadisəsi, bu hadisədən sonra yaranmış Şəhidlər Xiyabanı ilə əlaqədar məlumat verir. 20 Yanvar günü orada səslənən kədərli, qəmli musiqimiz, muğamlarımız haqqında danışır.

2

Klassik Azərbaycan muğamı olan «Hümayun»dan bir parça səsləndirilir və şagirdlər tərəfindən bu muğamın səs sırası notla oxunur. Bundan sonra şəhid qəhrəmanımız Çingiz Mustafayevə həsr olunmuş O.Rəcəbovun «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərinin «Hümayun» muğamına əsaslanan və «Rekviyem» adlanan VII hissəsindən bir parça dinlənilir. Tədqiqat sualı kimi «Dinlədiyimiz musiqi nümunələri 20 Yanvar faciəsinin təsvirini verə bilirmi?» – verilə bilər. Müəllim bu iki musiqi nümunəsi arasındakı oxşar cəhətləri müəyyənləşdirməyi şagirdlərə təklif edir. Fikir mübadiləsi zamanı məlum olur ki, bəstəkar kədərli «Hümayun» muğamı intonasiyalarından öz vokal-simfonik əsərində istifadə etmişdir.

19-cu MÖVZU

1990-cı İL 20 YANVAR FACİƏSİNİ SƏSLƏNDİRƏN MUĞAMLAR

20 yanvar 1990-cı ildə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü pozmaq cəhdlərinə və keçmiş SSRİ rəhbərliyinin vətənimizə qarşı qərarlı siyasətinə etiraz əlaməti olaraq ayağa qalxmış dinə əhaliyə divan tutmaq məqsədilə Bakıya sovet hərbi hissələri daxil oldu. Rus ordusu ağır hərbi texnikanın köməyi ilə dinə əhəlinin kütləvi etiraz aksiyasını vəhşicəsinə yatırıldı. Bu qırğın nəticəsində milliyetindən asılı olmayaraq, yüzlərlə Azərbaycan vətəndaşı məhv edildi. Qanlı 20 Yanvar günü dünyasını dəyişənlər Şəhidlər xiyabanında torpağa tapşırıldı. Qırmızı qərənfillər axıdılmış şəhid qanının simvoluna çevrildi. Milli tariximizin ən parlaq qəhrəmanlıq səhifələrindən birinə çevrilən 20 Yanvarı xalqımız «Ümumxalq Hüzün Günü» kimi qeyd edir. Məhz 20 Yanvar günü Şəhidlər xiyabanında kədərimizi ifadə edən muğamlarımız «Hümayun», «Şüştər», mübarizə əhvalı-ruhiyyəli «Çahargah» qəbəyr, kamaça, tar, ud kimi qədim Azərbaycan xalq çalğı alətlərinin ifasında səsləndirilir.

Şəhidlər xiyabanı

zın ən parlaq qəhrəmanlıq səhifələrindən birinə çevrilən 20 Yanvarı xalqımız «Ümumxalq Hüzün Günü» kimi qeyd edir. Məhz 20 Yanvar günü Şəhidlər xiyabanında kədərimizi ifadə edən muğamlarımız «Hümayun», «Şüştər», mübarizə əhvalı-ruhiyyəli «Çahargah» qəbəyr, kamaça, tar, ud kimi qədim Azərbaycan xalq çalğı alətlərinin ifasında səsləndirilir.

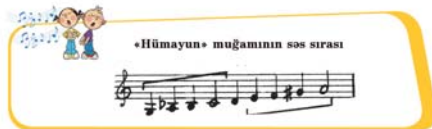
1

2

Musiqi dinləyərk

«Hümayun». Azərbaycan klassik muğamından bir parça

4

36

DİFERENSİAL TƏLİM

Muğam haqqında sərbəst fikir söyləyir.
Muğam musiqisini diqqətlə dinləyir.

1. Musiqiyə uyğun ritm tuta bilir.
2. Mahnının tempini müəyyənləşdirir.

Aparılan fikir mübadiləsi göstərir ki, bəstəkarlar xalqın hüznü günlerini öz yaradıcılıqlarında əbədləşdirir və bu məqsədlə yazılmış əsərlərində klassik Azərbaycan muğamlarının intonasiyalarından istifadə edirlər. Şagirdlər Oqtay Rəcəbovun «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərindən «Rekviyem» adlanan VII hissəni dinləyirlər.

Musiqi dinləyək

Oqtay Rəcəbov. «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərindən «Rekviyem» adlanan VII hissə

Şəhid Çingiz Mustafayevə həsr olunmuş əsərdən dinlədiyimiz hissə xor kollektivi tərəfindən sözsüz, simfonik orkestrin müşayiəti ilə səslənir. Bu hissə «Hümayun» Azərbaycan klassik muğamına əsaslanır.

Çingiz Mustafayev.
Azərbaycanın Milli Qəhrmanı

ANANIN OĞLUNA NƏSİHƏTİ

Musiqisi Üzeyir Hacıbəyliyin,
sözləri Mirzə Bayramovundur.

I

Bu gün döyüş meydanında qəç kimi sən dayan, oğul,
Bir igitdən adın çıxıb, yayılıb hər yana, oğul,
Sən igitlər cərgəsində homişə gəl sana, oğul,
Dağıldur mərd ana sən, sən də ol mərdinə oğul,
Qəhrmanın adı səndə olsun nişanə, ay oğul!

II

Azərbaycan, igitlərin yayılıb dünyaya səsi,
Hər bir dağın sinəsində var bir Koroğlu qalası.
Bu qanıqan düşmənlərin tezə alnar havası,
Çöllər ona məzar olar, kəşilər mürdər nəfəsi.
Al süngünü, sanc gözüna, qoy boyansın qana, oğul!

1. «Hümayun» Azərbaycan muğamının xarakteri necədir?
2. Oqtay Rəcəbovun «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərindən dinlədiyiniz musiqi nümunəsi hansı muğama əsaslanır?
3. «20 Yanvar günü Şəhidlər xiyabanında» mövzusunda şəkil çəkin.

Yaradıcı tətbiqetmə

Keçən dərstdə öyrədilmiş musiqisi Üzeyir Hacıbəyliyə, sözləri Mirzə Bayramova aid olan «Ananın oğluna nəsihəti» mahnısı bütövlükdə notla və sözləri ilə birlikdə ifa olunur.

Tapşırıq 1. Musiqi dərslərində əldə edilmiş biliklərə istinad edərək daha hansı muğamın qəmli, kədərli olduğunu yadınıza salın.

Tapşırıq 2. Yeddi muğamın xarakteri haqqında bilgiləri yada salaraq onlar haqqında öz fikrinizi söyləyin.

Dinlənilmiş simfonik əsərin müəllifləri haqqında məlumatı iki cür vermək olar:

1. Müəllimin dediklərinə əsasən.
2. Şagirdlərin internetdən aldıkları məlumatlar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoy)

1. XX əsrdə Bakı qırğını hansı ilin, hansı ayında olmuşdur?

- a) 20 yanvar 1990 ☐ b) 11 fevral 1991 ☐ c) 25 mart 1992 ☐

2. «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərinin bəstəkarı kimdir?

- a) Q.Qarayev ☐ b) F.Əmirov ☐ c) O.Rəcəbov ☐

20. NOT SƏSLƏRİ VƏ MUĞAMLAR HAQQINDA

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və aşıq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu dərsin öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə və müzakirə kimi iş üsullarından istifadə edilir.

1

Şagirdlər sinfə Ü.Hacıbəylinin «Aşıqsayağı» əsərinin təranələri altında daxil olurlar.

Müəllim uşaqları musiqi nümunəsi ilə tanış edir.

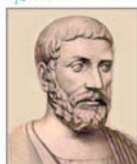
Şagirdlərə Pifaqorun musiqi səs-lərinin yeddi tonu, səs-lərin əlaqəsi, not-ların adlarının yaranması, notların adlarının səma cisimləri və muğam-larla əlaqəsi haqqında bilgilər verir. Müəllim, eyni zamanda qeyd edir ki, muğamlar Misirdən Hindistana qədər böyük bir ərazidə yayılmış bir musiqi janrıdır və müxtəlif xalqlarda muğam müxtəlif adlar daşıyır.

2

Tədqiqat sualı kimi «Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığında hansı klassik və xalq musiqi nümunələrindən istifadə olunmuşdur?» – verilə bilər.

Bundan sonra müəllim əvvəlcə «Hümayun» muğamının «Bərdaşt» şöbəsini kamançanın ifasında, sonra Ü.Hacıbəylinin «Aşıqsayağı» əsərini fortepiano triosunun ifasında səsləndirir və şagirdlərə bu əsərlər arasında oxşarlığı təyin etməyi tapşırır. Müəllim, eyni zamanda fortepiano triosunun skripka, violonçel və fortepiano kimi Avropa musiqi alətlərindən təşkil olunduğunu bildirir. Müqayisə nəticəsində «Aşıqsayağı» əsərinin «Şur» muğamına əsaslandığı aydınlaşır.

20-ci MÖVZU

Pifaqor

NOT SƏSLƏRİ VƏ MUĞAMLAR HAQQINDA

Qədim yunan filosofu Pifaqor (təxminən b.e. əvvəl 570—490-cı illər) musiqinin yeddi tonu- nu icad etdi. Pifaqor bu tonları yüksəkliyinə görə və rəng müxtəlifliyinə görə belə yerləş- dirdi:

Sxemdə göstərilən adlar isə eramızın 995—1050-ci illərində yaşamış nəzəriyyəçi və bəstəkar, not sisteminin yaradıcısı Qvido de Aretsonun müqəddəs İohannın xatirəsinə həsr etdiyi orta əsrlərdə geniş yayılmış kilsə himninin sözlərinin ilk hecalarından götürülmüşdür:

Qədim yunanlar yeddi səma cisimindən hər birinin Pifaqorun kəşf et- diyi yeddi tondan birinə uyğun olduğunu zənn edirdilər. Şərq alimləri isə yeddi səma cismini muğamlarla belə əlaqələndirirdilər:

Ut queant laxis
Re sonare fibris
Mi ra gestorum
Fa mili tuorum
Sol ve polluti
La bii reatum
Sa ncte fahannes

Sonradan oxumaq asan olsun deyə İtalyan musiqiçiləri Doni «ut» hecasını öz adının ilk hecası olan «do» ilə, Ansel isə «sa» hecasını «si» ilə əvəz etdi.
Bu səs sırası bu günə kimi dəyişil- məmişdir.

Do — Yupiter — Zərifkənd
Re — Saturn — Rahavi
Mi — Ay — Nəva
Fa — Merkuri — Busalək
Sol — Venera — Rast
La — Günəş — Əraq
Si — Mars — Çığsaq

Nildən Qanqa, Qafqazdan Orta Asiyaya, üzü Şərqa yayılan muğamlar muğam, makam, məkam, dıgah, təqsim, raqa adlansa da, onların kökləri eyni bulaqdan su içmişdir.

38

DİFERENSİAL TƏLİM

Muğam haqqında sərbəst fikir söyləyir.
Muğam musiqisini diqqətlə dinləyir.

1. Musiqiyə uyğun ritm tuta bilir.
2. Mahnının tempini müəyyənləşdirir.

Muğamlarla və not səs-lərilə əlaqədar fikir söyləyir. Musiqi nümunələri və muğam arasında əlaqəni müəyyənləşdirir. Səma cisimləri və muğam adları arasında əlaqə haqqında fikir söyləyir. Oxuduğu mahnının ritmini tutur.

3

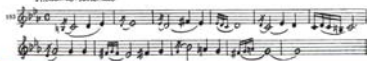
Aparılan fikir mübadiləsi göstərir ki, XX əsrin ortalarında Ü.Hacıbəylinin Avropa üçlüyü üçün yaratdığı «Aşıqsayağı» və digər əsərləri məhz klassik muğamlarımıza əsaslanmışdır. Eyni zamanda belə bir nəticəyə gəlinir ki, Azərbaycan musiqisi, klassik muğamlarımız Avropa musiqi alətlərində də gözəl səslənir. Bunun sübutu kimi «Hümayun» muğamına əsaslanan və simfonik orkestr üçün bəstələnmiş Cahangir Cahangirovun «Arazın o tayında» simfonik poemasından bir parça şagirdlər tərəfindən notla ifa olunur.

Cahangir Cahangirov.

«Arazın o tayında» simfonik poemasının girişindən bir parça
Bu musiqi «Hümayun» muğam intonasionalarına əsaslanır:

Andante sostenuto

Musiqi dinləyək

«Hümayun» muğamından «Bardaşt» şüba-sı. Kaməncədə ifa edir Azərbaycanın Xalq artisti Şəfiqə Eyvazova

Üzeyir Hacıbəyli. «Aşıqsayağı». Forte-piano triosunun ifasında
Bu əsər forte-piano triosu üçün yazılmışdır. Skripka, violonçel və forte-piano triosu üçün yazılmış «Aşıqsayağı» əsəri «Şur» Azərbaycan muğamı intonasionaları üzərində səslənir.

Şəfiqə Eyvazova

BİZİM HƏYƏT

Musiqisi Fikrət Əmirovun, sözləri Teymur Elçinindir.

I
Bizim həyatda çox uşaq var,
Bir-birini çox sevir onlar.
Böyük meydandır bizim həyat,
Qaynar qazandır bizim həyat.

Nəqərat:

Bax, bax, nə gözəldir bizim həyat,
Gəl, bax, nə gözəldir bizim həyat.

Bu mahnı «Şur» Azərbaycan muğamına əsaslanır.

1. Notların adları necə yaranıb?
2. Üzeyir Hacıbəylinin «Aşıqsayağı» əsəri hansı alətlərdən ibarət trio üçün yazılmışdır?
3. «Bizim həyat» mahnısının xarakteri necədir?
4. «Not səsləri və muğamlar» mövzusunda şifahi təqdimat hazırlayın.

39

4

Yaradıcı tətbiqetmə

«Şur» muğamı intonasionalarına əsaslanan və əvvəlki illərdə öyrənilmiş musiqisi Fikrət Əmirova, sözləri Teymur Elçinə aid olan «Bizim həyat» mahnısı yada salınaraq oxunulur.

4

3

5

Tapşırıq 1. «Bizim həyat» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Tapşırıq 2. «Bizim həyat» mahnısının xarakteri və digər xüsusiyyətləri ilə əlaqədar şifahi təqdimat hazırlayın.

Mahnının müəllifləri ilə əlaqədar iki cür məlumat verilə bilər:

1. Müəllimin şifahi şərhə əsasında.
2. Şagirdlərin internetdən aldıkları məlumatlar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. C.Cahangirovun «Arazın o tayında» adlı əsərində hansı muğamdan istifadə olunub?

- a) «Segah» ☐ b) «Hümayun» ☐ c) «Şur» ☐

2. «Bizim həyat» mahnısının bəstəkarı kimdir?

- a) Ü.Hacıbəyli ☐ b) S.Ələsgərov ☐ c) F.Əmirov ☐

21. SOLTAN HACIBƏYOVUN YARADICILIĞINDA MUĞAM VƏ FOLKLOR MUSIQISI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər xalq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu dərsin öyrənilməsində beyin həmləsi, müzakirə, müqayisə kimi iş üsullarından istifadə edilir.

1

Şagirdlər S.Hacıbəyovun «Karvan» simfonik lövhəsinin müqəddiməsinin musiqi təranələri altında sinfə daxil olurlar.

Müəllim S.Hacıbəyovun həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat verir. Eyni zamanda «Karvan» simfonik lövhəsinin yaranma tarixi və hansı məqsədlə yazılması haqqında da danışır. Müəllim «Karvan» əsərində əsas solo aləti olan və «Hicaz» muğamı intonasiyalarına uyğun melodiyanı ifa edən fleyta Avropa musiqi aləti və simfonik orkestrləri ilə əlaqədar məlumatları şagirdlərin diqqətinə çatdırır. Tədqiqat sualı kimi «*Karvan» simfonik lövhəsi və «Hicaz» muğamını birləşdirən əlamətlər hansıdır?*» verilə bilər.

2

Fleytadan bəstəkarın «Gülşən» baletində «Pambıq yığımı» nömrəsində əsas alət kimi istifadə olunduğu bildirilir.

Hər iki əsərlə tanış olan şagirdlər onların xaraktercə müxtəlif olduğunu, lakin hər ikisinin xalq musiqisinə əsaslandığını və simfonik orkestr tərəfindən ifa olunduğunu müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırırlar.

21-ci MÖVZU

SOLTAN HACIBƏYOVUN YARADICILIĞINDA MUĞAM VƏ FOLKLOR MUSIQISI

Soltan Hacıbəyov

Soltan İsmayıl oğlu Hacıbəyov 1919-cu ildə Şuşa şəhərində anadan olub. Bəstəkar orta ixtisas musiqi məktəbini truba sinfi üzrə bitirir. 1939-cu ildən Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında professor, bəstəkar Boris Zeydmanın sinfində təhsil almağa başlayır. Konservatoriyada təhsil aldığı müddətdə Soltan Hacıbəyovun «Qızılgül» (1940) musiqili komediyası tamaşaya qoyulur. Bu illərdə bəstəkar skripka və simfonik orkestr üçün konsert, simli kvartet, simfonik variasiyalar, kantata və digər janrlı əsərlər yazır. 1946-cı ildə konservatoriyayı bitirir. II simfoniyanı tamamlayır. Bəstəkar bu dövrdə Türkmənistan Dövlət Opera və Balet Teatrının sifarişli ilə «Kamına və Qazı» adlı opera üzərində işləməyə başlayır, lakin bu işi tamamlaya bilmir. Qeyd olunan əsərin musiqisi əsasında S.Hacıbəyov «Karvan» simfonik lövhəsini yazır. 1950-ci ildə bəstəkarın «Gülşən» baleti yaranır. 50-ci illərdə Bolqarıstan və Çexoslovakiyaya səfər edən bəstəkar Azərbaycan xalq çalğı alətləri üçün «Bolqar süitini» və «Çex rəqsi» əsərlərini bəstələyir. 1964-cü ildə isə Hindistan səfərinin nəticəsi kimi «Hind mövzusunda süita»-sı işə üzü görür.

Bəstəkar «Karvan» simfonik lövhəsində «Şur» muğamının «Hicaz» göbəsi intonasiyalarına əsaslanmışdır. Bu melodiya orkestrdə fleyta musiqi alətinin ifasında səslənir.

Musiqi dinləyək

Soltan Hacıbəyov. «Karvan» simfonik lövhəsindən bir parça

Fleyta

Karvan

Simfonik orkestr

Bəstəkar «Gülşən» baletində pambıq yığımı təsvir edən musiqi lövhəsində «Çoban bayatısı» xalq melodiyanının intonasiyalarından istifadə etmişdir.

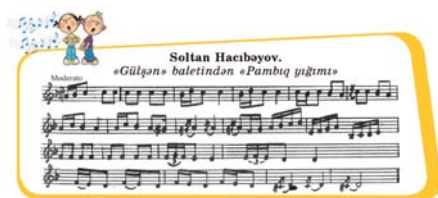
40

DİFERENSİAL TƏLİM

Bəstəkar haqqında fikir söyləyir.
«Karvan» əsərində muğamdan istifadə olduğunu göstərir.

1. Dinlədiyi musiqinin ritmini tutur.
2. «Laylay» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkir.

Aparılan fikir mübadiləsi nəticəsində şagirdlər aydınlaşıdırırlar ki, bəstəkar S.Hacıbəyov müxtəlif musiqi ifadə vasitələrindən, simfonik orkestrdən istifadə etməklə milli ruhda, muğam intonasiyalarına uyğun gözəl musiqi inciləri yaratmışdır.

I
Yat, ay manim körpə qurum, a laylay,
Yat, saçları ipək qurum, a laylay.
Laylay, balam, a laylay,
Laylay, gülüm, a laylay.

II
Pancərədən boylamb Ay, a laylay,
Yat, mən sənə deyim laylay, a laylay.
Yat, tərpadim beşiyini, a laylay,
Çəkim sənin keşiyini, a laylay.

1. Soltan Hacıbəyov hansı əsərində «Şur» muğamının «Hicaz» qəbəsini intonasiyalarından istifadə edib?
2. Soltan Hacıbəyovun «Karvan» simfonik lövhəsi hansı əsərin musiqisi əsasında yazılmışdır?
3. Soltan Hacıbəyovun «Gülşən» baletində hansı Azərbaycan folklor musiqi nümunəsindən istifadə edilmişdir?
4. «Laylay» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

41

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Bəstəkar Soltan Hacıbəyovun Mirmehdi Seyidzadənin sözlərinə bəstələdiyi «Laylay» mahnısı öyrədilir. Mahnının melodiyası bəndlərinə uyğun olaraq öyrədildikdən sonra həm də notla ifa edilir.

4

5

Tapşırıq 1. «Laylay» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Tapşırıq 2. «Karvan» simfonik lövhəsi əsasında «Səhrada» mövzusunda hekayə hazırlayın.

Musiqi nümunələrinin müəllifi haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin verdiyi məlumatlar əsasında.
2. Şagirdlərin özlərinin əldə etdikləri biliklərə uyğun olaraq.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Karvan» simfonik lövhəsində hansı obraz musiqi dili vasitəsilə təsvir olunur?
a) dağlar ☐ b) səhra və dəvələr ☐ c) dəniz ☐
2. «Karvan» simfonik lövhəsində solo aləti kimi hansı musiqi alətindən istifadə olunub?
a) tar ☐ b) kamança ☐ c) fleyta ☐

22. AMERİKA CAZI VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər xalq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu dərsin öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə etmək tövsiyə olunur.

1

Şagirdlər V.Mustafazadənin «Mart» fortepiano pyesinin təranələri altında sinfə daxil olurlar. Müəllim bu musiqinin müəllifi haqqında danışır, əsərin adını şagirdlərə söyləyir və onun portretini göstərir.

Bundan sonra müəllim görkəmli pianoçu və caz ifaçısı Vaqif Mustafazadə, onun həyat və yaradıcılıq yolu haqqında qısa məlumat verir. Eyni zamanda V.Mustafazadənin Monakoda keçirilən Beynəlxalq müsabiqədə I yerin qalibi olması və ağ royalla mükafatlandırılması faktı da şagirdlərə çatdırılır.

2

Tədqiqat sualı kimi «V.Mustafazadənin cazı ilə dünya cazı arasında nə fərq var?» – verilə bilər.

V.Mustafazadənin «Mart» kompozisiyası dinlənilir, sonra onun sağ əldə ifa olunan melodiyası notla ifa olunur və bu iki nümunə arasındakı oxşar və fərqli cəhətlər müəyyənləşdirilir.

22-ci MÖVZU

AMERİKA CAZI VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

Vaqif Mustafazadə

Görkəmli pianoçu, Azərbaycan muğamlarını caz texnikası ilə birləşdirərək muğam-caz musiqi janrının təməlini qoyan Vaqif Mustafazadə 1940-cı ildə Bakıda anadan olub. İçərişəhərdəki kiçik bir məhəllədə böyüyən Vaqif ilk musiqi təhsilini anası Zivər xanımdan alır. Mahir pianoçu olan Zivər xanım Vaqifə xalq folklor nümunələri ilə yanaşı, klassik bəstəkarların — Johann Sebastian Baxın, Lyudvig Van Bethovenin, Volfqanq Amadey Motsartın, Üzeyir Hacıbəylinin və digərlərinin əsərlərini çalmağı öyrədir.

Gənə Vaqif Amerikada, Qərbi Avropada təpə-kül tapmış caz musiqi janrı əludə etmişdi. O, gecələr sübhədən radio dalğalarında caz musiqisi dinləyir, onun sirlərini öyrənir və bu janrı muğamla əlaqələndirir, onları müasir akkordlarla, caz üslubuna uyğun improvizasiya edir. O dövrdə bu musiqiyə qoyulmuş qadağa qarşısında təbii gətirməyən Vaqif Mustafazadə Tiflis şəhərinə gedir, Gürcüstan Dövlət Filarmoniyasında «Qaf-qaz» caz-triosu yaradır. 1970-ci ildə Bakıya qayıdandan Vaqif Mustafazadə Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqında «Leyli» adlı ilk qadın vokal kvartetinin əsasını qoyur. Bu kollektiv 1971-ci ildə Azərbaycan Televiziya və Radio Komitəsinin nəzdinə keçir və «Sevil» kvarteti kimi fəaliyyət göstərir.

Vaqif Mustafazadə 1978-ci ildə Monakoda VIII Beynəlxalq müsabiqədə birinci mükafata layiq görülür və Azərbaycanın Əməkdar artisti, Dövlət mükafatı laureatı adını alır.

Musiqi dinləyək

Vaqif Mustafazadə. «Mart» fortepiano pyesi
«Mart» fortepiano pyesi «Bayatı-kürd» kiçik həcmli muğamın intonasionalına əsaslanan caz musiqisi nümunəsidir. Bəstəkar bu əsərdə sol əldən müasir caz akkordlarının melodik səslənməsində melodiya müşayiət kimi istifadə etmişdir.

Bəstəkar bu melodiya da liqa adlanan işarədən istifadə etmişdir. Liqa rabitə, əlaqə işarəsidir. Liqa eyni yüksəklikdə olan iki və ya bir neçə notu birləşdirərsə, səsini uzununa müddəti artır.

42

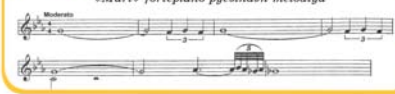
DİFERENSİAL TƏLİM

V.Mustafazadə haqqında fikir söyləyir.
«Mart» fortepiano pyesinin melodiyasını notla ifa edir.

1. V.Mustafazadənin musiqisinə ritm tutur.

Aparılan fikir mübadiləsindən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, Vəqif Mustafazadə caz janrını muğamlarla, muğam intonasiyaları ilə birləşdirərək dünya miqyasında yeni bir muğam-caz janrını yaratmışdır.

Vəqif Mustafazadə.
«Mart» fortepiano pyesindən melodiya

GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK
Musiqisi Azər Dadaşovun, sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.

I

Sən əbədi baharsan od ürəkli,
Bir özəmət, vüqarsan, ey gəncliyim.
Sən həmişə yaşarsan bu adınla,
Sən sabaha baxarsan, ey gəncliyim.

Noqarat:
İrəli, dostum, hücum sabahlara,
Çatında, darda irəli, gəncliyim.
De gənclik hara, de bu dinclik hara,
Şərəflə ötür illəri, gəncliyim.

1. Vəqif Mustafazadə musiqi mədəniyyətinə hansı yeniliyi gətirib?

2. «Mart» fortepiano pyesinin xarakteri necədir?

3. «Günəşə yollar çək» mahnısının xarakteri necədir?

4. «Mart» fortepiano pyesinin xarakterinə uyğun şəkil çəkin.

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Musiqisi Azər Dadaşovun, sözləri Nüsrət Kəsəmənlinin olan «Günəşə yollar çək» mahnısı öyrədilir.

4

5

Tapşırıq: «Caz» haqqında internet materiallarından istifadə etməklə şifahi şərh hazırlayın.

Dinlənmiş musiqi nümunələrinin müəllifləri haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən əldə etdiyi məlumatlar əsasında.
2. Şagirdlərin axtarışları nəticəsində əldə olunan materiallar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Muğam-caz» janrını kim yaratmışdır?

- a) T.Quliyev ☐ b) F.Əmirov ☐ c) V.Mustafazadə ☐

2. V.Mustafazadə hansı musiqi alətinin virtuoz ifaçısı olub?

- a) skripka ☐ b) piano ☐ c) saksofon ☐

23. CORC GERŞVİN VƏ CAZ

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının eyni mövzulu əsərləri haqqında fikirlərini izah edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu dərsin öyrənilməsində beyin həmləsi, müzakirə, müqayisə kimi iş üsullarından istifadə edilir.

1

Şagirdlər bəstəkar A.Dadaşovun «Günəşə yollar çək» mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar. Müəllim musiqi nümunəsinin və bəstəkarın adını şagirdlərə bir daha söyləyir.

Müəllim Amerika bəstəkarı Corc Gerşvinin yaradıcılığı haqqında şagirdlərə məlumat verir. Şagirdlərə məlum olur ki, Amerikada yaranmış zənci caz musiqisi, onun ecəzkar melodiyları, müasir ritmi Amerika bəstəkarını məftun etmiş və o da özünün professional yaradıcılığında onlardan geniş istifadə etmişdir.

2

Tədqiqat sualı kimi «Azərbaycan və dünya bəstəkarları öz yaradıcılıqlarında xalq musiqi nümunələrindən necə bəhrələnmişlər?» – verilə bilər. Bundan sonra şagirdlər C.Gerşvinin «Blyuz tonlarında rapsodiya»sından bir parça dinləyirlər. Müəllim şagirdlərə aydınlaşdırır ki, «Blyuz» aramlı tempə malik zənci rəqs-musiqisidir. Sonra şagirdlər «Blyuz tonlarında rapsodiya»sının tonallığını təyin edib onun melodiyasından bir parçanı notla oxuyurlar və onları müqayisə edirlər.

23-cü MÖVZU

CORC GERŞVİN VƏ CAZ

Corc Gerşvin

Corc Gerşvin caz xarakterli musiqini Avropa simfonik musiqisinin janr və formaları ilə birləşdirib.

Corc Gerşvin Avropa musiqisi ilə bağlılığı aydın duyulan lirik caz mahnıları ilə məğhurlaşdı. Sonra o, «Qaralar ağlardan heç də az diqqətə layiq deyil» ideyasını aslıyan «Porci və Bess» operasını yazdı. Bu simfo-caz üslubunda yazılan ilk opera idi. Bu üslubda Corc Gerşvin bir neçə böyük konsert əsəri də yazdı.

Corc Gerşvinin fortepiano və orkestr üçün konsertinin ifasından sonra o dövrün musiqiçilərindən biri yazdı: «Pişiklər isti

şorba dolu qab ətrafında fırlandığı kimi, bir çox bəstəkarlar da caz ətrafında fırlanaraq gözləyirlər ki, o, bir az soyusun və onlar dillərini yandırmadan yesinlər. Corc Gerşvin bu problemi həll edə bildi. Məğhur nağıldakı şahzadə kimi, o, Zoluskanın alından tutaraq onu paxıl bəcisinin açığına şahzadə qız adlandırma bildi...»

Caz mahnısına Avropa musiqisi, anənəvi Avropa opera və instrumental konsert janrına isə zənci caz musiqisi gətirən Corc Gerşvin yenilikçi bəstəkar idi.

Corc Gerşvin piano arxasında

1

4

Corc Gerşvin.
«Blyuz tonlarında rapsodiya»

Aramda

Melodiyanın yazıldığı major qanmasını oxuyaq:

Lya ♯ maj.

44

DİFERENSİAL TƏLİM

Caz musiqisi ilə əlaqədar fikir söyləyir.
Corc Gerşvin haqqında fikir söyləyir.

1. Melodiyanın ritmini tutur.

Aparılan müqayisəli təhlildən məlum olur ki, başqa ölkələrdə də bəstəkarlar öz yaradıcılıqlarında xalq musiqisi nümunələrindən istifadə edərək professional əsərlər yaradırlar.

Lya bemol major qamması 4 bemol işarəsi olan major qammasıdır: si bemol, mi bemol, lya bemol, re bemol.

Musiqi dinləyək

Core Gerşvin. «Blyuz tonlarında rapsodiya»

GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK

Musiqisi Azər Dadaşovun, sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.

Maestoso agitato con calore

1. Core Gerşvinin yaradıcılığı hansı musiqi üslubuna aid edilə bilər?
2. Core Gerşvinin yazdığı opera necə adlanır?
3. «Günəşə yollar çək» mahnısının xarakterləri necədir?
4. Core Gerşvin haqqında internet materiallarından istifadə etməklə şifahi təqdimat hazırlayın.

45

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Bəstəkar Azər Dadaşovun Nüsrət Kəsəmənlinin sözlərinə müasir Avropa ritmlərindən istifadə edərək bəstələdiyi «Günəşə yollar çək» mahnısı notla oxunur.

5

Təpşırıq 1. «Günəşə yollar çək» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Təpşırıq 2. «Günəşə yollar çək» mahnısının melodiyasına əl çalmaq-la ritm tutun.

Musiqi müəllifləri ilə tanışlıq iki cür ola bilər:

1. Müəllimin şifahi şərhı vasitəsilə.
2. Şagirdlər fərdi şəkildə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Porqi və Bess» operasının müəllifi kimdir?

a) C.Verdi ☐

b) V.A.Motsart ☐

c) C.Gerşvin ☐

2. «Günəşə yollar çək» mahnısının bəstəkarı kimdir?

a) O.Zülfüqarov ☐

b) E.Sabitoğlu ☐

c) A.Dadaşov ☐

24. AZƏRBAYCAN BƏSTƏKARLARININ YARADICILIĞI VƏ «RAST» MUĞAM İNTONASIYALARI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər aşıq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Dinlədiyi muğamlar haqqında təəssüratlarını bildirir.
3. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində Venn diaqramı, müqayisə, beyin həmləsi, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə edilir.

1

Şagirdlər sinfə A.Dadaşovun «Günəşə yollar çək» mahnısının tərənləri altında daxil olurlar. Mahnının dəqiq, marş xarakterli ritmi şagirdlərin hərəkətlərinin nizamlı olmasına kömək göstərir.

Müəllim Ü.Hacıbəylinin «Əsli və Kərəm» operasından «Qızlar xoru»nu səsləndirir.

2

Tədqiqat sualı kimi «Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığında «Rast» muğam intonasiyalarından necə istifadə olunur?» – verilə bilər. Bundan sonra «Rast» muğamına əsaslanan «Çal-oyna» Azərbaycan xalq mahnısı notla şagirdlər tərəfindən ifa olunur. Tədqiqatın aparılması üçün Venn diaqramı vasitəsilə bu iki əsərin oxşar və fərqli cəhətləri aydınlaşdırılır. Məlum olur ki, hər iki musiqi nümunəsi intonasiyalarına görə «Rast» muğamına əsaslansa da, ifa tərzinə görə bir-birindən fərqlənir. Bundan sonra «Adajio» səsləndirilir və onun da «Rast» muğamına əsaslandığı aydınlaşdırılır.

24-cü MÖVZU

AZƏRBAYCAN BƏSTƏKARLARININ YARADICILIĞI VƏ «RAST» MUĞAM İNTONASIYALARI

Azərbaycan xalq mahnı və rəqləri, aşıq musiqisi və muğamlar bəstəkarlarımız üçün ilham mənbəyi olmuşdur. Bəstəkarlarımız muğam intonasiyalarından və o cümlədən «Rast» muğamının intonasiyalarından öz əsərlərində istifadə etmişlər. Məsələn, dahi Üzeyir Hacıbəyli özünün «Əsli və Kərəm» operasında «Rast» muğamına əsaslanan «Çal-oyna» adlı Azərbaycan xalq mahnısından «Qızlar xorusunda» istifadə etmişdir. Soltan Hacıbəyov «Gülüstan» baletində «Küçlülər rəqsi»ndə «Rast» muğamının intonasiyalarından istifadə edərək əsl «Yallı» janrında gözəl musiqi nümunəsi yaratmışdır. Qara Qarayev «Yeddi gözəl» baletində «Adajio» musiqi nümunəsi üçün məhz «Rast» muğam intonasiyalarına müraciət etmişdir.

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Əsli və Kərəm» operasından «Qızlar xoru»

«Rast» muğamına əsaslanan «Çal-oyna» Azərbaycan xalq mahnısı

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Fərqli

«Çal-oyna» Azərbaycan xalq mahnısı

Oxşar

Fərqli

Üzeyir Hacıbəylinin «Əsli və Kərəm» operasından «Xor»

1. Xalq çalğı alətləri ansamblının müşayiətilə xor tərəfindən ifa olunur.

1. Xor və simfonik orkestr tərəfindən səslənir.

46

DİFERENSİAL TƏLİM

Melodiyaları notla oxuyur.
«Rast» muğamından bəstəkar yaradıcılığında istifadə haqqında fikir söyləyir.

1. Musiqisinin ritmini əl çalmaqla tutur.
2. Melodiyalar arasında oxşarlığı hiss edir.

Aparılmış təhlildən aydınlaşır ki, Azərbaycan bəstəkarları öz əsərlərində «Rast» muğam intonasiyalarına əsaslanan xalq mahnıları ilə bərabər, bilavasitə «Rast» muğam intonasiyalarından da istifadə etmişlər.

Musiqi dinləyək və notla oxuyaq

QARA QARAYEV.
«Yeddi gözəl» baletindən «Adajio»

Adajio

«Yeddi gözəl» baletindən «Adajio»

Adajio baletdə iki nəfərin oynadığı ağır tempi rəqə deyilir.

GÜNDƏZ YOLLAR ÇÖK
Musiqisi Azər Dadaşovun, sözləri Nüsrət Kəşəmənlinindir.

Bu mahnının noqəratı «Rast» muğamının intonasiyalarına əsaslanır.

1. «Rast» muğamına əsaslanan hansı bəstəkar əsərləri var?
2. Hansı bəstəkar öz operasında «Çal-oyna» Azərbaycan xalq mahnısından istifadə etmişdir?
3. Xalq musiqimizlə əlaqədar qıfahi təqdimat hazırlayın.

47

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Bəstəkar Azər Dadaşovun Nüsrət Kəşəmənlinin sözlərinə yazdığı «Gündəz yollar çök» mahnısı sözlərilə və notlarla ifa olunur, onun ritmi əl çalmaqla tutulur.

Tapşırıq 1. «Rast» muğamına əsaslanan digər bəstəkar musiqi nümunələrini təyin et.

Tapşırıq 2. «Rast» simfonik muğamının müəllifinin adını söylə.

Musiqi müəllifləri haqqında məlumatlar iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin verdiyi məlumatlar əsasında.
2. Şagirdlərin fərdi araşdırmaları nəticəsində.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Yeddi gözəl» baletindən «Adajio» hansı muğama əsaslanır?

a) «Segah» ☐

b) «Şur» ☐

c) «Rast» ☐

2. «Çal-oyna» xalq, yoxsa bəstəkar mahnısıdır?

a) xalq ☐

b) bəstəkar ☐

25. KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

IV BÖLMƏ. XALQ MUSIQISI VƏ PROFESSIONAL MUSIQIÇILAR

26. BÜLBÜL VƏ XALQ MUSIQISI

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri haqqında biliklərini nümayiş etdirir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər sinfə «Evləri var xana-xana» Azərbaycan xalq mahnısının təranələri altında daxil olurlar. Müəllim mahnının və onu ifa edən müğənninin, ansamblın adını söyləyir. Eyni zamanda müğənnini müşayiət edən musiqi ansamblının tərkibi haqqında məlumat verir.

Mövzuya uyğun olaraq müəllim şagirdlərə dahi Azərbaycan müğənnisi, SSRİ Xalq artisti Bülbülün həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat verir.

2

Şagirdlər Bülbülün ifasında «Mən aşiq» Azərbaycan xalq mahnısını dinləyirlər. Tədqiqat sualı kimi «Uşaqlar, dinlədiyiniz bu Azərbaycan xalq mahnısında dahi müğənni hansı janrlı xalq musiqisindən və kollektivdən istifadə etdi?» – verilə bilər.

Sınıf üç qrupa bölünür. I qrup qeyd edir ki, müğənni «Mən aşiq» xalq mahnısının melodiyasını sözləri ilə oxudu. II qrup qeyd edir ki, müğənni həm də muğam parçası ifa etdi. III qrup uşaqlar qeyd edir ki, bu mahnının ifasında, eyni zamanda Azərbaycan xalq çalğı alətləri ansamblı da iştirak edir.

26-cı MÖVZU

BÜLBÜL VƏ XALQ MUSIQISI

Bülbül

da Zaqafqaziya məşhur bir müğənni kimi tanınır.

1920-ci ildə Bakı şəhərində konservatoriya yaradılır və burada Bülbül 1921–1927-ci illər ərzində vokal sənətinin sirlərinə yiyələnir.

1927-ci ildə Bülbül ixtisasını artırmaq üçün Milan şəhərinə gedir. La-Skala Teatrı onun sənətinin inkişafına böyük təsir göstərir. 1931-ci ildə Bakıya qayıdandan Bülbül Azərbaycan Dövlət Opera və Bəlet Teatrının solisti və Azərbaycan konservatoriyasında pedaqoq kimi fəaliyyətə başlayır. 1934-cü ildə Reyqold Qliyerin «Şahsənəm» operasında Aşiq Qərib, 1935-ci ildə Müslüm Maqomayevin «Nərgiz» operasında Əlyar, Cakomo Puccininin «Toska» operasında Kavaradosi, nəhayət, 1937-ci ildə Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu» operasında Koroğlunun partiyasını böyük müvəffəqiyyətlə oxuyur.

1938-ci ildə Moskvada Azərbaycan İncəsənəti ənginliyində «Koroğlu» operasında və «Arşın mal alan» operettaındakı müvəffəqiyyətli çıxışına görə o, keçmiş Sovet İttifaqında SSRİ Xalq artisti adına layiq görülməli sənətkar olur.

1950-ci ildə Bülbül Dövlət mükafatına layiq görülür.

Musiqi dinləyək

«Mən aşiq» Azərbaycan xalq mahnısı. İfa edir Bülbül

50

DİFERENSİAL TƏLİM

Müğənni haqqında fikir söyləyir.
Dinlənilmiş mahnının melodiyasını ifa edir.

1. Dinlənilmiş melodiya ritmik müşayiət yaradır.
2. Azərbaycan xalq çalğı alətlərinin adlarını söyləyir.

Bu cür müzakirələrdən belə nəticəyə gəlinir ki, müğənnilər xalq mahnısı oxuyarkən xalq çalğı alətləri ansamblından, xalq üçlüyündən istifadə edirlər.

Mahnı oxuyaq

EVLƏRİ VAR XANA-XANA (Azərbaycan xalq mahnısı)

<p>I</p> <p>Evləri var, a gülüm, xana-xana,
Mən kül oldum, aman, aman,
Yana-yana.
Yaylığının yanı buta,
Mən səldin, aman, aman,
Yanar oda.</p> | <p>II</p> <p>Obaları, a gülüm, oymaq-oymaq,
Heç olmamış, aman,
aman, yərdən doymaq.
Üzün gülür, lobin qaymaq,
Yalan sözdür, aman, aman,
Yərdən doymaq.</p> |
|---|---|

1. «Evləri var xana-xana» mahnısının xarakteri necədir?
2. Bülbül xanondə, yoxsa müğənni adlandırmaq olar?
3. Bülbül hansı xarici ölkədə vokal sənəti üzrə təhsil almışdır?
4. Bülbül haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

51

3

«Koroğlu» operasından «Koroğlunun ariyası»ndan bir parça əvvəlcə dinlənilir, sonradan notla ifa edilir. Şagirdlərə aydınlaşdırılır ki, dahi müğənni Bülbül xalq mahnıları ifa etməklə yanaşı, eyni zamanda «Koroğlu» operasında baş rolu da oynamışdır.

4

Yaradıcı tətbiqetmə

Bülbülün vaxtı ilə oxuduğu «Evləri var xana-xana» adlı Azərbaycan xalq mahnısı şagirdlərə öyrədilir.

Təpşırıq 1. Bülbül haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

Təpşırıq 2. Bülbülün ifa etdiyi xalq mahnılarının və operaların adlarını sadalayın.

Bülbül haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən aldığı məlumatlar vasitəsilə.
2. Şagirdlər fərdi şəkildə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. Bülbül Azərbaycanın hansı şəhərində anadan olub?

- a) Gəncə ☐ b) Şuşa ☐ c) Bakı ☐

2. Bülbülün əsl adı nədir?

- a) Muxtar ☐ b) Murtuza ☐ c) Məlik ☐

27. RƏŞİD BEHBUDOV VƏ XALQ MUSIQISI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri haqqında biliklərini nümayiş etdirir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə edilir.

1

Şagirdlər sinfə əvvəlki dərstdə olduğu kimi «Evləri var xana-xana» Azərbaycan xalq mahnısının təranələri altında daxil olurlar. Müəllim şagirdlərə başa salır ki, bu xalq mahnısını Bülbüldən sonra Rəşid Behbudov tamamilə başqa tərzdə ifa etmişdir. Yəni bir mahnını bir neçə müğənni müxtəlif dövrlərdə oxuyaraq bu günə kimi gətirib çıxartmışlar.

Müəllim şagirdlərə R.Behbudovun həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat verir və onun şəklini lövhədən asır. Şagirdlərə R.Behbudovun həm xalq və bəstəkar mahnılarının mahir ifaçısı olmaqla yanaşı, həm də böyük opera müğənnisi olduğu haqda məlumatlar verilir.

2

F.Əmirovun «Sevil» operasından «Balaşın ariya»sı və «Gözəlim sən-sən» Azərbaycan xalq mahnısı R.Behbudovun ifasında dinlənilir. Müəllim şagirdlərə tədqiqat sualı ilə müraciət edir. Tədqiqat sualı kimi «Uşaqlar, dinlədiyiniz bu iki musiqi nümunəsini oxuyan R.Behbudovdur. Siz bilən bunların hansı bəstəkar, hansı xalq musiqisidir?» – verilə bilər. Sınıf iki qrupa bölünür.

I qrup qeyd edir ki, dinlədikləri musiqi simfonik orkestrinin müşayiəti ilə olduğu üçün bəstəkar, II qrup isə qeyd edir ki, ifa xalq çalğı alətlərinin müşayiəti ilə olduğu üçün xalq musiqisidir.

27-ci MÖVZU

RƏŞİD BEHBUDOV VƏ XALQ MUSIQISI

Rəşid Behbudov

Rəşid Behbudov 1915-ci ildə Tiflis şəhərində anadan olub. Behbudovlar ailəsi bir müddət Tiflisdə yaşadığından sonra 1943-cü ildə Azərbaycana köçmüşdür. 1944-cü ildə Bakıdakı «Zabitlər evində» dəhi Üzeyir Hacıbəyli gənə Rəşidin ifasında «Arşın mal alan» operetasından Əsgərin ariyasını dinləmiş və eyniadlı filmdə Əsgər rolunu Rəşid Behbudova tapşırılmışdır.

55 illik yaradıcılığı dövründə o, dünyanın ən müxtəlif nöqtələrində konsert proqramları ilə çıxış etmişdir. Onun sonuncu konsertləri 1988-ci ildə Türkiyədə və Hindistanda olmuşdur.

Rəşid Behbudov 1946-cı ildə Üzeyir Hacıbəylinin «Arşın mal alan» filmində ifa etdiyi Əsgər roluna

görə Dövlət mükafatı laureatı adına, ehtəhamin ildə Azərbaycanın Əməkdar artisti, 1951-ci ildə Azərbaycanın Xalq artisti, 1959-cu ildə isə SSRİ-nin Xalq artisti, 1980-ci ildə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, «Qızıl ulduz» və «Lenin» ordeninə, 1986-cı ildə isə Gürcüstan Respublikasının Əməkdar incəsənət xadimi fəxri adlarına layiq görülmüşdür.

Rəşid Behbudov opera solisti kimi də tanınmış, Fikrət Əmirovun «Sevil» operasında Balaş rolunu səsləndirmişdir.

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. «Sevil» operasından «Balaşın ariyası». İfa edir Rəşid Behbudov

52

DİFERENSİAL TƏLİM

R.Behbudov haqqında fikir söyləyir.
Dinlənilmiş mahnının melodiyaşını oxuyur.

1. Mahnının melodiyaşına ritm tutur.
2. Müşayiət edən musiqi kollektivinin adını söyləyir.

Musiqi dinləyək
«Gözəl sənəm». Azərbaycan xalq mahnısı. İfa edir Rəşid Behbudov

Həzrin melodiyaya malik bu mahnı aralıq tempo səslənir. Gözəl tenor səsə malik müğənni bu mahnını böyük zövqlə kiçik estrada ansamblının müşayiəti ilə oxuyur.

Rəşid Behbudovun repertuarında çoxlu sayda Azərbaycan xalq mahnıları olmuşdur: «Küçələrə su səpmişəm», «Gül oğlan», «De, gülüm gəl-sin, ay nanə», «Gözəl sənəm», «Araz üstə, buz üstə» və s.

Mahnını dinləyək və notla oxuyaq

KÜÇƏLƏRƏ SU SƏPMİŞƏM
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Bəstəkar Fikrət Əmirov «Küçələrə su səpmişəm» Azərbaycan xalq mahnısını səs və fortepiano üçün işləmişdir.

53

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

EVLƏRİ VAR XANA-XANA
(Azərbaycan xalq mahnısı)

1. «Evləri var xana-xana» Azərbaycan xalq mahnısının xarakteri necədir?
2. Rəşid Behbudovun oxuduğu «Gözəl sənəm» Azərbaycan xalq mahnısını hansı ansambl müşayiət edir?
3. «Küçələrə su səpmişəm» Azərbaycan xalq mahnısını fortepiano və səs üçün hansı bəstəkar işləmişdir?
4. Dinlədiyiniz xalq mahnıları haqqında yazılı təqdimat hazırlayın.

5

54

Aparılan müzakirələrdən sonra şagirdlər belə qənaətə gəlir ki, xalq musiqisini ifa edən müğənnilər, eyni zamanda professional bəstəkar musiqilərinin də ifaçısı ola bilərlər.

3

Bundan sonra şagirdlər əvvəlcə R.Behbudovun ifasında «Küçələrə su səpmişəm» mahnısını dinləyir, sonra isə onu notla oxuyurlar.

4

Yaradıcı tətbiqetmə

«Evləri var xana-xana» Azərbaycan xalq mahnısı notla və sözləri ilə ifa olunur.

Rəşid Behbudov haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllim tərəfindən təqdimat şəklində.
2. Şagirdlər fərdi şəkildə.

Tapşırıq 1. R.Behbudov haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

Tapşırıq 2. R.Behbudovun ifa etdiyi xalq mahnılarının və operaların adlarını sadalayın.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. Rəşid Behbudov harada anadan olmuşdur?

a) Bakı ☐

b) Moskva ☐

c) Tbilisi ☐

2. Üzeyir Hacıbəylinin hansı komediyasına çəkilmiş filmdə Rəşid Behbudov baş rolda oynamışdır?

a) «Ər və arvad» ☐

b) «Arşın mal alan» ☐

c) «O olmasın, bu olsun» ☐

28. XALQ MUSIQISI VƏ XALQ SƏNƏTKARLARI

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər xalq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Muğam musiqisinin emosional hislərə təsirini izah edir.
3. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun mənimsənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər sinfə «Qarabağ şikəstəsi» zərbi-muğamının təranələri altında daxil olurlar. Müəllim bu musiqinin adını, onun ifaçısını və müşayiət edən musiqi kollektivinin adını söyləyir. Məlum olur ki, şagirdlərə bu musiqi nümunəsi əvvəlki illərdən də tanışdır.

Bundan sonra müəllim şagirdlərə XIX–XX əsrlərdə yaşayıb-yaratmış məşhur xanəndələr haqqında məlumat verir və onların şəkillərini göstərir.

Sonrakı dövrlərin və XXI əsrdə də tanınmış xalq musiqiçiləri: xanəndələr, xalq çalğı alətlərində çalışan ifaçılar haqqında da məlumat verilir və on tanınmışların şəkilləri şagirdlərə təqdim olunur.

2

Sonra müəllim Xalq artisti, məşhur xanəndə Xan Şuşinskiyin ifasında «Qarabağ şikəstəsi» zərbi-muğamından bir parça səsləndirir. Tədqiqat sualı kimi «*Xalq musiqisi və xalq sənətkarları deyəndə nə başa düşülür?*» – verilə bilər. Şagirdlərə məlumat verilir ki, Xan Şuşinski, eyni zamanda «Şuşanın dağları», «Qubanın ağ alması» və s. kimi mahnıların da müəllifidir. Bundan sonra Xalq artisti F.Əlizadənin «Həbilsayağı» əsəri dinlənir və «Qarabağ şikəstəsi» ilə müqayisə olunur.

28-ci MÖVZU

XALQ MUSIQISI VƏ XALQ SƏNƏTKARLARI

Hüseynqulu Sarabki

Cəbbar Qarayev

Seyid Şuşinski

Xan Şuşinski

XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində Qarabağın məhİR muğam ustalarından olan tarzun Mirzə Sadiqın (Sadiqan) ilk dəfə tarın ifaçılıq texnologiyasını dəyişərək onun simlərinin sayını beşdən on birə çatdırması təbii ki, tarərtərəfli imkanlar açdı. Sadiqandan sonra Bakı tarzlarından Mirzə Mansur və Məşədi Süleyman qardaşlarının muğam sənətinin inkişafında müstəsna rolu oldu. Görkəmli tarzlarımızdan Məşədi Zeynal, Mirzə Fərrux, Şirin Səlyanlı, Məmmədخان və başqaları, məhİR xanəndələrimiz Cəbbar Qarayev, Şakili Ələsgər, Mirzə Hacıqababə oğlu, Məşədi Məmməd, Hüseynqulu Sarabki, Səgah İslam və bir qədər sonra Seyid Şuşinski, Xan Şuşinski, Zülfü Adıgözəlov Azərbaycan muğam sənətinin korifeylərində. Onlardan sonrakı dövrlərdə isə istər klassik xanəndələrin son nəslilə əməkdaşlıq etmiş tarzınlar — Bəhrəm Mansurov, Əhməd-xan Bakıxanov, Hacı Məmmədov, Əhsan Dadaşov, Baba Salahov, Həbib Bayramov, Sarvar İbrahimov, Əliqulu Quliyev, istərsə də nisbətən cavanlar — Rəmiş Quliyev, Ağasəlim Abdullayev və başqaları, kamança ifaçıları — Həbil Əliyev, Tələt Bakıxanov, Elman Bədəlov, Şafiqə Eyvazova və başqaları sənətlərinin layiqli davamçılarıdır. Xanəndələr — Hacıbaba Hüseynov, Rübəbə Muradova, Əbülfət Əliyev, Yaqub Məmmədov, Sövkət Ələkbərova, Əlibaba Məmmədov, Səra Qədimova, Tükəzban İsmayilova, Fəstina Mehdiyeva, Arif Babayev, Qədir Rüstəmov, Zeynəb Xanlarova, Səxavət Məmmədov, Səkinə İsmayilova, Ağaxan Abdullayev, Alim Qasımov və başqaları isə özünəməxsus yaradıcılıq xüsusiyyətləri ilə seçilən muğam ustalarımızdır.

55

DİFERENSİAL TƏLİM

Xalq musiqisi haqqında fikir söyləyir.
Xalq sənətkarları haqqında fikir söyləyir.

1. Xalq sənətkarlarını şəkillərdən tanıyır.
2. Xalq musiqisinə ritm tutur.

XX əsrin ikinci yarısında Azərbaycan qərmən ustadlarından — kor Əhəd, Teyyub Dəmirov, Məmmədəğa Ağayev, çağdaş sənət ustadlarımızdan Avtəndil İsməfilov, Zakir Mirzəyev, bələbən və klarnet ifaçılarından Ələkbər Əgərov, Şəmsi İmanov, Vəli Qədimov, Əgəf Əgərova, Bəhrəz Zeynəlov, ud ifaçıları — Əhsən Dədəgəy, Yəqub Əybov, Əgər Ələkbərov və bəqələrinin müstəsna yaradıcılıq və ifaçılıq xidmətlərini qeyd etmək olar.

Həbi Əliyev

Musiqi dinləyək
«Qarabağ şikəstəsi» zərbə-müğəmindən bir parçanı Xan Şuşinskiyin ifasında dinləyək
Çox zaman el sənətkarları mahnı, rəqə, təsnif və s. bəstələyirlər. Məsələn, «Qubanın ağ alması», «Şuşanın dağları» və s. kimi mahnılar Xan Şuşinskiyə məxsusdur.
Bir çox hallarda bəstəkarlar həttdə məqur ifaçının xüsusiyyətlərinə uyğun səslər də yazırlar. Məsələn, dünya şöhrətli bəstəkar, Xəliq artisti Fərqiz Əlizadə məqur kəməni ifaçısı Həbi Əliyev haqqında violonçel və fortepiano üçün «Həbilsayağı» əsərini yazmışdır.

Fərqiz Əlizadə

56

Mahnını yada salaq və oxuyaq

ŞUŞANIN DAĞLARI

Musiqi və sözləri

Xan Şuşinskiindir.

I
Şuşanın dağları bəzi dumanlı,
Qırmızı koftalı, yaşıl tumanlı,
Dərdindən ölməyə çoxdur gümanlı.

Nəqərat:
Ay qız, bu nə qas-qöz, bu nə təl?
Öləm dərdindən onu bil,
Danışmasan da, bəri gül.

Şuşa qalası

II
Şuşada axşamlar dağar ıldızlar,
Onlardan gözəldir gəlinlər-qızlar,
Oturub yol üstə yarını gözlər.

Nəqərat:

Şuşa dağları

III
Şuşanın hər yandan gəlir sorəği,
Tərifə layiqdir İsa buləği,
Dağları, bağları qızlar oyləği.

Nəqərat:

1. İlk dəfə tarin quruluşunu kim dəyişib?
2. Məqur xanəndələrimizdən kimləri tanıyırsınız?
3. Məqur tarzan və kəməncə ifaçılarının adlarını söyləyin.
4. Azərbaycan xəliq çalğı alətləri haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

57

Aparılan müqayisə və fikir mübadiləsindən məlum olur ki, xəliq musiqisini elə xəliq sənətkarları yaradır və bir çox hallarda professional bəstəkarlar el musiqisinin ifa xüsusiyyətlərini digər Avropa musiqi alətlərində göstərən əsərlər də yazırlar.

3

Yaradıcı tətbiqetmə

«Şuşanın dağları» Azərbaycan xəliq mahnısı yada salınaraq sözləri ilə şagirdlər tərəfindən ifa olunur.

Tapşırıq 1. Xan Şuşinski haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

Tapşırıq 2. Şuşanın təbiəti ilə əlaqədar şəkil çəkin.

Mövzu ilə əlaqədar əlavə məlumatlar iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən əldə etdiyi məlumatlar əsasında.
2. Şagirdlərin şəxsi təşəbbüsü ilə tapdıqları materiallar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Şuşanın dağları» mahnısı kimə məxsusdur?

- a) Seyid Şuşinski ☐ b) Xan Şuşinski ☐ c) Üzeyir Hacıbəyli ☐

2. «Həbilsayağı» əsərini kim yazmışdır?

- a) A.Məlikov ☐ b) F.Əlizadə ☐ c) F.Əmirov ☐

29. MUĞAMDAN OPERAYADƏK

- MƏQSƏD:** 1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və digər xalq musiqisindən istifadəyə dair biliklərini şərh edir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə edilir.

1

Şagirdlər «Heyratı» muğamının təranələri altında sinfə daxil olurlar. Müəllimin sorğusuna cavab olaraq şagirdlər addımladıqları musiqi təranəsinin adının «Heyratı» olduğunu söyləyirlər.

Müəllim Azərbaycanda yaranmış ilk opera olan «Leyli və Məcnun» operası, onun müəllifi Ü.Hacıbəyli haqqında və müəllifin bu operada istifadə etdiyi xalq musiqisi nümunələri haqqında məlumat verir. Eyni zamanda müəllim qeyd edir ki, Ü.Hacıbəyli ona görə operasında xalq musiqi nümunələrindən istifadə edib ki, ciddi janr olan opera dinləyicilər tərəfindən daha asan başa düşülsün və qavranılsın.

29-cu MÖVZU

MUĞAMDAN OPERAYADƏK

Hüseynqulu Sarabki
Məcnun rolunda

Azərbaycanın professional musiqi tarixi Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən Tağıyev teatrının səhnəsində tamaşaya qoyulmuş Üzeyir Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun» operası ilə başlayır (1908-ci il 25 yanvar). Tamaşanın rejoru Əbdürrəhim bəy Hacıverdiyev, rejissoru Hüseyn Ərəblinski idi. Məcnun rolunda Hüseynqulu Sarabki, Leyli rolunda isə o dövrdə Şərqi dünyasında qadın xanəndələrin səhnə ala bilməməsi səbəbindən əvvəlcə çayçı şagirdi Əbdürrəhim Fərəcov, sonralar isə aktyor Əhməd Ağdamski oynamışdılar. M.Füzulinin eyniadlı poeması əsasında yazılmış bu əsər muğam-improvizasiya operası kimi tanınır. Burada muğamlardan olara, xalq musiqimizin mahnı və rəqs kimi folklor janrlarından da istifadə olunmuşdur. Lakin bütün bunlarla bərabər, opera bilavasitə bəstəkarın özünə məxsus olan musiqi nümunələri ilə zəngindir. 5 pərdə və 6 şəkildən ibarət olan opera uvertürə ilə başlayır. Uvertürədə operada istifadə olunmuş musiqi nümunələri səslənir. Belə musiqi nümunələrindən biri ərəb qəbilə başçısı Nofəlin mövzusu «Heyratı» zərbi-muğamına əsaslanır. Bu maraqlı bir musiqi nümunəsidir və sonra onu «Şəbu-hicran» adlanan xor musiqisinin lirik təranələri əvəz edir.

4

58

DİFERENSİAL TƏLİM

2

Müəllim «Leyli və Məcnun» operasının III pərdəsindən «Qızlar xoru»nu səsləndirir, sonra isə «Bu gələn yara bənzər» Azərbaycan xalq mahnısının melodiyasını notla şagirdlərə oxutdurur. Tədqiqat sualı kimi «Uşaqlar, bu iki musiqi nümunəsi arasında oxşarlıq varmı?» – verilə bilər. Şagirdlər arasında müzakirələr başlayır.

«Leyli və Məcnun» operası haqqında fikir söyləyir.
Xalq mahnısını notla oxuyur.

1. Melodiyaya ritmik müşayiət yaradır.
2. İfa edilən mahnının müəlliflərinin adlarını söyləyir.

Müzakirələr nəticəsində məlum olur ki, dinlədikləri «Qızlar xoru»nun və ifa etdikləri xalq mahnısının melodiyları eynidir. Müəllim şagirdlərə «Leyli və Məcnun» operasında muğamlardan başqa, eyni zamanda «Heyratı» zərbi-muğamından, xalq mahnılarından da istifadə olduğunu qeyd edir.

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Uvertüra»
Operada Azərbaycan xalq mahnılarından da istifadə olunub. III pərdə-
də səslənən «Qızlar xoru»nun melodiyası «Bu gələn yara bənzər» Azər-
baycan xalq mahnısından götürülüb.

NƏ GÖZƏLDİR AZƏRBAYCAN!

Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri İbrahim Kəbirlinindir.

I
Hara getson, göz sevirindir,
Könüllər aç, ürək dindir.
Ela tarpa, ela davran,
Görən desin: «Nə gözəldir
Azərbaycan!»

II
Dağ başından çən enməsin,
Etibarın tükenməsin.
Dost yararsın dostluğundan,
Görən desin: «Nə gözəldir
Azərbaycan!»

Nəqarat:

Ayağımı yera bək bas,
İzlarını dünyaya yaz,
Addımından qopsun tufan,
Görən desin: «Nə gözəldir
Azərbaycan!»

«Nə gözəldir Azərbaycan!» mahnısı «Şütar» muğamının «Tərkib»
şöbəsinə əsaslanır.

1. Azərbaycan professional musiqi tarixi hansı əsərin tə-
məşəyə qoyulması ilə başlayır?
2. «Leyli və Məcnun» operasında Məcnunun və Leylinin ilk
ifaçısı kim olmuşdur?
3. «Leyli və Məcnun» operasındakı «Qızlar xoru» hansı
Azərbaycan xalq mahnısından bəhrələnib?
4. «Muğam və «Leyli və Məcnun» operası» mövzusunda
yazılı təqdimat hazırlayın.

59

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Bəstəkar Emin Sabitoğlunun İb-
rahim Kəbirlinin sözlərinə yazdığı
«Nə gözəldir Azərbaycan!» mahnısı
öyrədilir.

Tapşırıq 1. «Leyli və Məcnun»
operası ilə əlaqədar şifahi təqdimat
hazırlayın.

Tapşırıq 2. «Qızlar xoru»na ritmik
müşayiət yaradın.

Mahnının müəllifləri haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən əldə etdiyi materiallar əsasında.
2. Şagirdlərin fərdi axtarışları əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Leyli və Məcnun» operasının müəllifi kimdir?

a) M.Maqomayev ☐

b) Ü.Hacıbəyli ☐

c) Q.Qarayev ☐

2. Məcnun rolunun ilk ifaçısı kim olub?

a) A.Abdullayev ☐

b) H.Sarabski ☐

c) C.Qaryağdıoğlu ☐

30. ZEYNƏB XANLAROVA VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri haqqında biliklərini nümayiş etdirir.
2. Mahnını birsəsli və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə edilir.

1

Şagirdlər «Nə gözəldir Azərbaycan!» mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar. Artıq bu mahnı şagirdlərə tanış olduğu üçün müəllim onun haqqında heç bir əlavə məlumat vermir.

Müəllim şagirdlərə Z.Xanlarovanın həyat və yaradıcılıq yolu haqqında danışır, o həm xalq mahnılarının, həm də muğamlarımızın mahir ifaçısı olduğu üçün onu müğənni-xanəndə adlandırmaq mümkün olduğunu qeyd edir. Z.Xanlarova, həmçinin Azərbaycan bəstəkar mahnılarının da mahir ifaçısıdır. Bunlardan əlavə Z.Xanlarovanın uzun müddət Ü.Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun» operasında Leyli rolunun ifaçısı da olduğu şagirdlərin diqqətinə çatdırılır.

2

Müəllim şagirdlərə Z.Xanlarovanın vaxtilə oxuduğu «Çahargah» muğamından bir parça səsləndirir. Bunun arxasınca isə şagirdlər Z.Xanlarovanın ifasında «Leyli və Məcnun» operasından «Leyli və İbn Salammın dueti»ni dinləyirlər və onu notla oxuyurlar.

Tədqiqat sualı kimi «Zeynəb Xanlarovanın yaradıcılığında Azərbaycan muğamının nə kimi rolu var?» – verilə bilər.

Tədqiqat sualı ətrafında fikir mübadiləsi aparılır.

30-cu MÖVZU

ZEYNƏB XANLAROVA VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

Zeynəb Xanlarova

Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Zeynəb Xanlarova 1936-cı ildə Bakı şəhərində anadan olub. 1956-cı ildə M.Ə.Sabir adına Bakı Pedaqoji Məktəbi, 1961-ci ildə isə A.Zeynəli adına Bakı Musiqi Texnikumunu Xalq artisti, xanəndə Seyid Şuşinskiyinin sinfində bitirmişdir. Elə həmin ildən (1961) M.F.Axundov adına Opera və Balet Teatrında solist kimi işə başlayan müğənni Üzeyir Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun», «Əli və Kərəm» operalarında Leyli və Əli surətlərinin gözəl ifaçısı olmuşdur. Zeynəb Xanlarova digər musiqi nümunələri ilə yanaşı, muğamları da məharətlə ifa etmişdir. «Çahargah» muğamının ilk qadın ifaçısı da məhz Zeynəb Xanlarova olmuşdur. Yaradıcılıq dövründə müğənni «Şahnaz», «Mahur», «Qatar», «Bayatı-Şiraz» və digər klassik muğamlarımızı ifa etmişdir. O, eyni zamanda Azərbaycan və dünya xalqlarının mahnılarının, bəstəkar mahnılarının, Azərbaycan təsniflərinin mahir ifaçısı olmuşdur. Zeynəb Xanlarova «Şəraf nişanı», «Xalqlar dostluğu», «Şöhrət», «İstiqlal» ordenlərinə layiq görülmüşdür.

Musiqi dinləyək
«Çahargah» muğamından bir parça. İfa edir Zeynəb Xanlarova

Zeynəb Xanlarova muğam, xalq mahnıları, bəstəkar mahnılarının mahir ifaçısı olduğu üçün onu xanəndə-müğənni adlandırmaq olar.

Musiqi dinləyək
Üzeyir Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Leyli və İbn Salammın dueti»

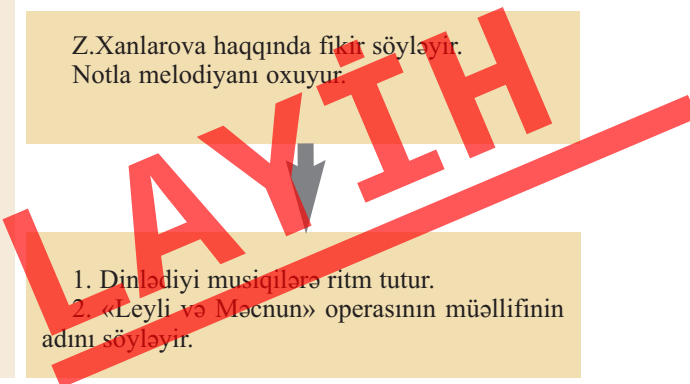

Zeynəb Xanlarova və Arif Babayev. «Leyli və Məcnun» operasından

60

DİFERENSİAL TƏLİM

Z.Xanlarova haqqında fikir söyləyir.
Notla melodiyanı oxuyur.

1. Dinlədiyi musiqilərə ritm tutur.
2. «Leyli və Məcnun» operasının müəllifinin adını söyləyir.

Aparılan fikir mübadiləsindən şagirdlər belə bir nəticəyə gəlirlər ki, Zeynəb Xanlarova həm muğam, həm xalq və bəstəkar mahnılarının ifaçısı olduğu, həm də opera müğənnisi olduğu üçün onu xanəndə-müğənni adlandırmaq olar.

Üzeyir Hacıbəyli.
«Leyli və Məcnun» operasından
«Leyli və İbn Salamin dueti»ndən bir parça

Tempo di valsa

Mahnının notla və sözləri ilə oxuyaq

NƏ GÖZƏLDİR AZƏRBAYCAN!
Musiqisi Emin Sabitoğlunun, sözləri İbrahim Kəbirininidir.

Moderato

Bu mahnını da ilk dəfə Zeynəb Xanlarova ifa etmişdir.

1. Zeynəb Xanlarovanı müğənni, yoxsa xanəndə adlandırmək olar?
2. «Leyli və İbn Salamin dueti»ni musiqinin hansı janrına aid etmək olar?
3. Zeynəb Xanlarova hansı mükafatları layiq görülmüşdür?
4. Zeynəb Xanlarova haqqında yazılı təqdimat hazırlayın.

4

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Şagirdlər keçən dərstdə öyrəndikləri Emin Sabitoğlunun İbrahim Kəbirinin sözlərinə bəstələdiyi «Nə gözəldir Azərbaycan!» mahnısını notla və sözləri ilə oxuyurlar.

5

Təpşırıq 1. Z.Xanlarova haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

Təpşırıq 2. «Leyli və İbn Salamin dueti»nə ritmik müşayiət hazırlayın.

Dinlənilmiş musiqi nümunələrilə əlaqədar məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən topladığı məlumatlar əsasında.
2. Şagirdlərin fərdi axtarışları nəticəsində.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. Zeynəb Xanlarova kimdir?

a) müğənni ☐

b) xanəndə ☐

c) müğənni-xanəndə ☐

2. Zeynəb Xanlarova Üzeyir Hacıbəylinin hansı operasında oynamışdır?

a) «Əsli və Kərəm» ☐

b) «Koroğlu» ☐

c) «Leyli və Məcnun» ☐

31. MÜSLÜM MAQOMAYEV (NƏVƏ) VƏ MUĞAM OPERASI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri haqqında biliklərini nümayiş etdirir.
2. Mahnını bir səsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər Polad Bülbüloğlunun bəstələdiyi və Müslüm Maqomayevin ifa etdiyi «Şən Azərbaycan» mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar. Müəllim şagirdlərə bu mahnının bəstəkarının Polad Bülbüloğlu, ifaçısının isə Xalq artisti M. Maqomayev olduğunu bildirir və onun şəklini lövhədən asır.

Müəllim məşhur müğənni M. Maqomayevin həyat və yaradıcılıq yolu haqqında məlumat verir. O, qeyd edir ki, M. Maqomayev böyük bəstəkar Müslüm Maqomayevin nəvəsidir. Nəvə M. Maqomayev estrada mahnıları ilə bərabər, eyni zamanda Avropa bəstəkarlarının operalarından da ariyalar oxumuşdur. Müəllim bir faktı da diqqətə çatdırır ki, Müslüm Maqomayev (nəvə) öz babasının muğam operası «Şah İsmayıl»da baş rolda da iştirak etmişdir.

2

M. Maqomayevin «Şah İsmayıl» operasından «Aslan şahın ariyası» dinlənir. Tədqiqat sualı kimi «*Müslüm Maqomayev (nəvə) hansı operalarda surətlər yaratmışdır?*» – verilə bilər. Müəllim M. Maqomayevin (nəvə) səsinin bariton adlandırıldığını şagirdlərin diqqətinə çatdırır.

31-ci MÖVZU

MÜSLÜM MAQOMAYEV (NƏVƏ) VƏ MUĞAM OPERASI

Müslüm
Maqomayev

Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Müslüm Maqomayev (nəvə) 1942-ci ildə Bakı şəhərində anadan olmuşdur. Kiçik yaşlarından pianoda çalmağı və gözəl vokal ifaçılığı gələcəkdə onun böyük müğənni olacağından xəbər verirdi.

Hələ 19 yaşında Helsinkidə gənclər festivalında, 1963-cü ildə Moskva şəhərində keçirilən Azərbaycan mədəniyyəti günlərindəki uğurlu çıxışları ona böyük şöhrət gətirir. Müslüm Maqomayev 60-cı illərdə M.F. Axundov adına Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti olub, sonralar isə İtaliyanın Milan şəhərindəki La Scala Teatrında yaradıcılıq təcrübəsi keçib. Böyük vokal ifaçısı Enriko Pyatça ilə «Seviliya bərbəri» operasında Figaronun, «Toska» operasında Skarpinin rollarını böyük məharət və ustalıqla ifa etmişdir. İlk dəfə Parisdəki «Olimpiya» konsert salonunda böyük konsert verib.

1968-ci ildə Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını vokal ixtisası üzrə bitirib. İlk beynəlxalq mükafatını Polşanın Sopot şəhərində keçirilən festivalda alan gənc müğənni Azərbaycan estrada-simfonik orkestrinin bədii rəhbəri vəzifəsində çalışıb və onun tərkibində uzun müddət Fransa, Bolqarıstan, Polşa, Finlandiya, Kanada, İran və digər ölkələrdə konsertlər verib. Müğənni, eyni zamanda gözəl mahnıların müəllifi olub. Onun qair Nəbi Xəzrinin sözlərinə bəstələdiyi «Azərbaycan» mahnısı xalq tərəfindən sevilir.

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev. «Şah
İsmayıl» operasından «Aslan
şahın ariyası»

Müslüm Maqomayev
Aslan şah rolunda

62

DİFERENSİAL TƏLİM

Müğənni M. Maqomayev haqqında fikir söyləyir.
Mahnını notla oxuyur.

1. Mahnının melodiyasına ritm yaradır.
2. M. Maqomayevin oxuduğu mahnıların adlarını söyləyir.

3

M.Maqomayevin repertuarından P.Bülbüloğlunun «Şən Azərbaycan» mahnısı əvvəlcə dinlənir və sonra notla ifa olunur. Bundan sonra şagirdlər M.Maqomayevin ifasında C.Verdinin «Rigoletto» operasından «Hersoqun ariyası»nı dinləyirlər. Aparılan fikir mübadiləsindən belə nəticəyə gəlmək olar ki, M.Maqomayev təkcə Avropa operalarından deyil, həm də milli Azərbaycan operalarından ariyaları yüksək səviyyədə ifa edirdi.

Bu mahnının ilk ifaçısı Müslüm Maqomayevdir.

Musiqi dinləyək
Cüzeppe Verdi. «Rigoletto» operasından «Hersoqun ariyası».
İfa edir Müslüm Maqomayev

Müslüm Maqomayevin ən sevdiyi opera ariyalarından biri İtalyan bəstəkarı Cüzeppe Verdinin «Rigoletto» operasından «Hersoqun ariyası»dır.

AZƏRBAYCAN
Musiqisi Müslüm Maqomayevin,
sözləri Nəbi Xəzrinindir.

I
Ey aziz anam, Azərbaycan,
Sənə bağliyam, Azərbaycan,
Ömrümün mənasısən, Azərbaycan,
Qardaşlıq dünyasısən, Azərbaycan,
Anamın anasısən, Azərbaycan.

II
Ey ana yurdum, Azərbaycan,
Çinarlı yurdum, Azərbaycan,
Sənə arzum, səfərim, Azərbaycan,
Çağlayan gur Xəzrim, Azərbaycan,
Günəşli al səhərim, Azərbaycan,
Gözəlliklər məskənim, Azərbaycan.

1. «Şah İsmayıl» operasında Müslüm Maqomayev hansı ariyanı ifa edib?
2. «Azərbaycan» mahnısını ilk dəfə kim ifa etmişdir?
3. Müslüm Maqomayevin «Azərbaycan» mahnısının xarakteri necədir?
4. Müslüm Maqomayev (nəvə) haqqında qıfahi təqdimat hazırlayın.

63

4

Yaradıcı tətbiqetmə

Müslüm Maqomayevin (nəvə) Nəbi Xəzrinin sözlərinə yazdığı «Azərbaycan» mahnısı öyrədilir.

3

5

Tapşırıq 1. Müslüm Maqomayev (nəvə) haqqında təqdimat hazırlayın.

Tapşırıq 2. «Azərbaycan» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Müslüm Maqomayev (nəvə) haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən əldə etdiyi materiallar əsasında.
2. Şagirdlərin fərdi axtarışları nəticəsində əldə etdikləri materiallar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. Nəbi Xəzrinin «Azərbaycan» şeirinə kim mahnı bəstələmişdir?

- a) P.Bülbüloğlu ☐ b) M.Maqomayev ☐ c) E.Sabitoğlu ☐

2. Müğənni M.Maqomayevin bəstəkar babasının adı nədir?

- a) Ü.Hacıbəyli ☐ b) A.Zeynallı ☐ c) M.Maqomayev ☐

32. ŞÖVKƏT ƏLƏKBƏROVA VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri haqqında biliklərini nümayiş etdirir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Bu mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi iş üsullarından istifadə olunur.

1

Şagirdlər E.Sabitoğlunun «Şirin dil» mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar. Müəllim bu mahnının müəllifinin adını söyləyir və onu ifa edən Ş.Ələkbərovanın şəklini lövhədən asır.

Müəllim Xalq artisti, məşhur müğənni və xanəndə Ş.Ələkbərovanın həyat və yaradıcılıq yolu haqqında məlumat verir. Bəstəkar, xalq mahnılarının, muğamların mahir ifaçısı olan Ş.Ələkbərovanın, eyni zamanda bəstəkarlarımızın ciddi musiqi janrlarında yazdığı əsərlərinin də ifaçısı olduğu qeyd olunur və bunu misal olaraq C.Cahangirovun «Füzuli» kantatasının II hissəsində solo oxuduğu şagirdlərin yadına salınır.

2

Tədqiqat sualı kimi «*Uşaqlar, Şövkət Ələkbərova muğam, xalq və bəstəkar mahnıları oxuyubsa, onun sənətini necə adlandırmaq olar?*» – verilə bilər.

Şagirdlər 3 qrupa bölünür. Müzakirələrdən sonra bir qrup onu – xanəndə, digəri – müğənni, daha başqaları isə xanəndə – müğənni adlandırırlar.

32-ci MÖVZU

ŞÖVKƏT ƏLƏKBƏROVA VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

Şövkət Ələkbərova

Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Şövkət Ələkbərova 1922-ci ildə Bakı şəhərində anadan olub. Onun anası qadınlardan ibarət orkestrdə tar çalır və qızını tez-tez məqlərinə aparırdı. Atası xalq musiqisini, muğam və əsg musiqisini sevməyi bir adam idi. Şövkət Ələkbərovada kiçik yaşlarından musiqiyə böyük maraq yaranmışdı. Bu maraq 12 yaşında onu musiqi məktəbinin kamança sinfinə gətirmişdi. Tezliklə onların evində tar, kamança və qardaşının ifasında zərb alətidən ibarət xalq üçlüyü yaranır. Gələcəyin böyük müğənnisi, eyni zamanda yeri gəldikcə mahnılar və muğamlardan parçalar da oxuyurdu. 1937-ci ildə Respublika Honkarlar İttifaqının keçirdiyi müsabiqədə Şövkət Ələkbərova qalib gəlir. Yekun konsert Opera və Balet Teatrının səhnəsində keçirilir və gənc müğənni «Qarabağ şikastəsi» zərb-muğamını ifa edir. Konsertdə iştirak edən Üzeyir Hacıbəyli onu M.Maqomayev adına Filarmoniyanın solisti təyin edir. Sonradan o həm də Azərbaycan Konsert Birliyinin solisti olur. 1959-cu ildə isə Xalq artisti kimi fəxri adə layiq görülür.

Şövkət Ələkbərova xalq mahnıları, muğamlar ilə bərabər, Səid Rüstəmovun, Ağabəli Rəyevanın, Şafiq Axundovun, Zakir Bəhrovun, Pəlad Bülbülünün, Emin Sabitoğlunun, Tofiq Quliyevin, Cahangir Cahangirovun, Oqtay Rəcəbovun mahnılarını da böyük məharətlə ifa edir.

1

2

1

Musiqi dinləyək
«Qarabağ şikastəsi». İfa edir Şövkət Ələkbərova

«Görüş», «Bəxtiyar», «Onu bağışlamaq olarmı» filmlərinə Tofiq Quliyevin yazdığı mahnılar Şövkət xanımın ifasında xalqımızın dilinin özəri olmuşdur. Üzeyir Hacıbəylinin «O olmasın, bu olsun» filmində Sənam rolunun musiqi partiyalarını məhz Şövkət Ələkbərova ifa etmişdir. Müğənninin bəstəkar Cahangir Cahangirovun «Füzuli» kantatasının II hissəsində oxuduğu «Məni cəndan usandırdı» romans xarakterli musiqi parçası xalqın ürəyinə yol tapmışdır.

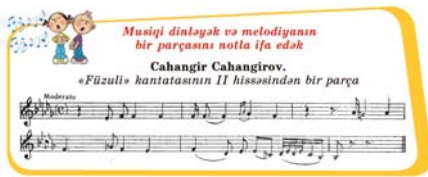
64

DİFERENSİAL TƏLİM

Şövkət Ələkbərova haqqında fikir söyləyir.
Şövkət Ələkbərovanın repertuarından mahnılar oxuyur.

1. Dinlənilmiş mahnılara ritm tutur.
2. Şövkət Ələkbərovanın ifa etdiyi mahnılara şəkil çəkir.

«Qarabağ şikəstəsi» muğamından sonra isə «Füzuli» kantatasının II hissəsindən bir parça dinlənir və notla oxunulur. Aparılan fikir mübadiləsindən sonra şagirdlər belə bir nəticəyə gəlir ki, Şövkət Ələkbərova həm xanəndə, həm də müğənni olmuşdur.

ŞİRİN DİL
Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Kərkük bayatıları.

I
Şirin dil, şirin dil,
Al bağrımı, şirin dil.
Nə deyirsən, yad desin,
Öz dilimdə şirin dil.
Şirin dil, şirin dil,
Ana dili, şirin dil.
Həm təbibdi, həm məlhəm
Şirin söhbət, şirin dil.

Noqarat:
Şirin düşər,
Zülf üzə şirin düşər.
Fərhad qaya çapanda,
Yadına Şirin düşər.

Emin Sabitoğlunun «Şirin dil» mahnısı Şövkət Ələkbərovanın repertuarında xüsusi yer tuturdu. Mahnının sözləri Kərkük bayatılarından götürülüb.

1. Şövkət Ələkbərova hansı muğamları oxumuşdur?
2. Şövkət Ələkbərova hansı filmlərdə mahnı ifa etmişdir?
3. Şövkət Ələkbərova haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

65

3

Yaradıcı tətbiqetmə

Bəstəkar Emin Sabitoğlunun Kərkük bayatılarına yazdığı «Şirin dil» mahnısı öyrədilir.

4

5

Təpşırıq 1. Ş.Ələkbərova haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

Təpşırıq 2. «Şirin dil» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Emin Sabitoğlu haqqında məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən topladığı materiallar əsasında.
2. Şagirdlərin fərdi olaraq tapdıqları materiallar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

1. «Füzuli» kantatasının II hissəsində solo oxuyan ifaçı kimdir?

- a) S.Qədimova ☐ b) R.Muradova ☐ c) Ş.Ələkbərova ☐

2. E.Sabitoğlunun «Şirin dil» mahnısının sözləri hansı xalqa məxsusdur?

- a) Azərbaycan bayatıları ☐ b) Kərkük bayatıları ☐ c) İran bayatıları ☐

33. BƏHRAM MANSUROV VƏ MUĞAM OPERASI

MƏQSƏD: 1. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri haqqında biliklərini nümayiş etdirir.
2. Mahnını birsəsli (solo) və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

Mövzunun öyrənilməsində beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə kimi üsullardan istifadə olunur.

1

Şagirdlər «Mani» zərbi-muğamının təranələri altında sinfə daxil olurlar. Müəllim bu zərbi-muğamın adını şagirdlərin yadına salır və qeyd edir ki, Ü.Hacıbəyli «Leyli və Məcnun» operasında sərkərdə «Nofəlin ariyası» üçün bu musiqi nümunəsindən istifadə etmişdir.

Müəllim Xalq artisti, məşhur tarzən Bəhram Mansurovun həyat və yaradıcılıq yolu ilə əlaqədar məlumat verir. Şagirdlərə məlum olur ki, B.Mansurovun ailəsinin kökü də musiqiçilərlə bağlı olmuş və onun babasının İçərişəhərdəki evlərində müntəzəm olaraq muğam gecələri keçirilmişdir. Eyni zamanda müəllim muğamlarımızın qorunmasında B.Mansurovun rolundan, onun bu sahədə gördüyü işlərdən şagirdlərə məlumat verir.

2

B.Mansurovun ifasında «Bayatı-Şiraz» muğamından bir parça səslənir. Tədqiqat sualı kimi «*Bəhram Mansurovun ifasında «Bayatı-Şiraz» muğamı hansı keyfiyyətlərinə görə fərqlənir?*» – verilə bilər.

Bundan sonra «Rast» muğamından «Hüseyni» rəngi əvvəlcə dinlənilir, sonra isə şagirdlər rəqs xarakterli bu rəngi notla oxuyurlar.

33-cü MÖVZU

BƏHRAM MANSUROV VƏ MUĞAM OPERASI

Bəhram
Mansurov

Məşhur tarzən Bəhram Mansurov Bakı şəhərində 1911-ci ildə anadan olmuşdur. Qədim İçərişəhərdə yaşayan Mansurovların evi sanki bir muğam ocağı idi. Bu evdə Bəhram Mansurovun musiqişünas babası Məşədli Məlik bəyin təşkilatçılığı ilə musiqi gecələri təşkil olunur və doğma Azərbaycanımızın hər yerindən muğam biliciləri, xanəndələr, musiqiçilər bu məclislə toplaşır. Seyid Əziz Şirvani, Xurşidbanu Natəvan, Əbdürrəhim bəy Həqverdiyev kimi şəxsiyyətlər də bu məclislərin qonağı olmuşdular. Balaca Bəhramın yaşadığı bu evdə cürbəcür xalq çalğı alətləri var idi. Böyüklər evdə olmayanda o, tarlardan birini götürüb kökdən salana kimi çalırdı.

Beləliklə, Bəhramı artıq 19 yaşında Müslüm Maqomayev ilk notlu xalq çalğı alətləri orkestrinə, sonradan Opera və Balet Teatrına solist-tarzən kimi dəvət edir. Bəhram operada Hüseynqulu Sarabski, Yəvər Kələntərlili, Hüseynaga Hacıbababəyov, Ələvsət Sadiqov, Həqiqət Rzayeva kimi müğənni-xanəndələrlə birgə işləyir. Bəhram Mansurov Rübəbə Muradova, Sara Qədimova, Əbülfət Əliyev, Zeynəb Xanlarova və digər sənətkarlarla da çiyin-çiyinə çalışmışdır. 1978–1983-cü illərdə onun ifasında bütün Azərbaycan muğamları UNESCO xətti ilə vallara və CD-lərə yazılaraq bütün dünyaya yayılmışdır. Dünya Beynəlxalq Muğam Simpoziumlarında Azərbaycanı məhz Bəhram Mansurov təmsil etmişdir. O, 1978-ci ildə Xalq artisti kimi fəxri adə ləyiq görülmüşdür.

Mahnını dinləyərək və notla oxuyağ

Bu musiqi parçasını Bəhram Mansurovun oğlu bəstəkar Eldar Mansurov nota köçürmüşdür.

66

DİFERENSİAL TƏLİM

B.Mansurov haqqında fikir söyləyir.
Melodiyanı notla ifa edir.

1. Tar musiqi alətini tanıyır.
2. Melodiyaya ritm tutur.

İkinci dinlənیلən musiqi «Leyli və Məcnun» operasından «Elçilik səhnəsi» Bəhram Mansurovun müşayiətində səsləndirilir.

Aparılan fikir mübadiləsindən məlum olur ki, muğam operalarında tar musiqi aləti so-lo-muğam oxuyanlara müşayiətçi kimi iştirak edir.

Musiqi dinləyək

«Bayatı-Şiraz» muğamından bir parça. İfa edir Bəhram Mansurov

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Elçilik səhnəsi». Bəhram Mansurovun müşayiəti ilə

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

GƏLDİM (Azərbaycan xalq mahnısı)

Bu mahnını bəstəkar Səid Rüstəmov Bəhram Mansurovun ifasında nota köçürmüşdür.

1. Bəhram Mansurov kimin nəvəsi idi?
2. Məşadi Məlik bəyin evində keçirilən Bakı muğam məclisində hansı məşhur şəxsiyyətlər iştirak edirdi?
3. Bəhram Mansurovu Opera və Balet Teatrına kim dəvət etmişdi?
4. Tar musiqi aləti haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

67

3

Yaradıcı tətbiqetmə

«Gəldim» Azərbaycan xalq mahnısı şagirdlərə öyrədilir. Mahnının vətənpərvərlik mövzusunda olduğu aydınlaşdırılır.

Tapşırıq 1. Tarzən B.Mansurov haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

Tapşırıq 2. «Gəldim» Azərbaycan xalq mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Mövzu ilə bağlı məlumat iki cür verilə bilər:

1. Müəllimin internetdən əldə etdiyi məlumatlar əsasında.
2. Şagirdlər fərdi şəkildə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında (+) işarəsi qoyun)

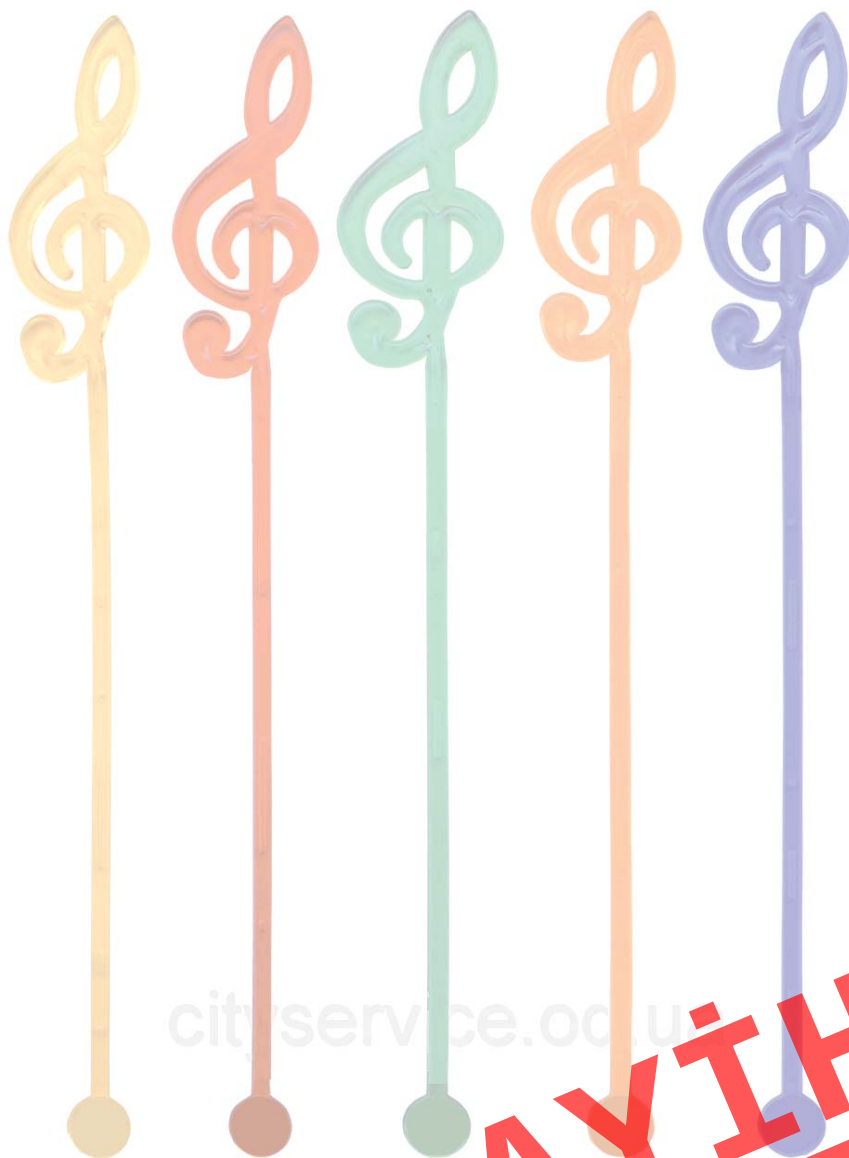
1. B.Mansurov hansı musiqi alətində ifa etmişdir?

- a) kamança ☐ b) tar ☐ c) balaban ☐

2. Bəstəkar Eldar Mansurov kimin oğludur?

- a) T.Quliyevin ☐ b) B.Mansurovun ☐ c) F.Əmirovun ☐

34. KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

LAYİH

MUSIQİ REPERTUARI

DARÇINI
(Azərbaycan xalq rəqsi)

Mülayim *tr* *mf* *tr*

tr *tr* *tr* *tr*

tr *tr* *tr* *tr*

tr *tr* *tr* *tr*

tr *tr* *tr* *tr*

LAYIH

Ü.HACIBƏYLİ. «O OLMASIN, BU OLSUN» OPERETTASINDAN
«MƏŞƏDİ İBAD VƏ RÜSTƏM BƏYİN DUETİ»

Allegretto (con bravura)

Rüstəm bəy

f

Mə-şə-di İ-bad sən bi-zə xoş gə-lib bi-zi şad e-lə-din,
Söy-lə gö-rüm bir mə-nə cib do-lu-dur-mu pul i-lə?

bir de gö-rüm nol-du ki, nol-du-ki bi-zi yad e-lə-din.
Gəl sə-nə mən qız ve-rim nə i-şin var-dır dul i-lə.

LAYIH

CƏNGİ
(Azərbaycan hərbi xalq rəqsi)

Allegretto ♩ = 112

1. 2.

tr

Ü.HACIBƏYLİ. «KOROĞLU» OPERASINDAN
KOROĞLUNUN ARIYASI

qəh - rə - man.

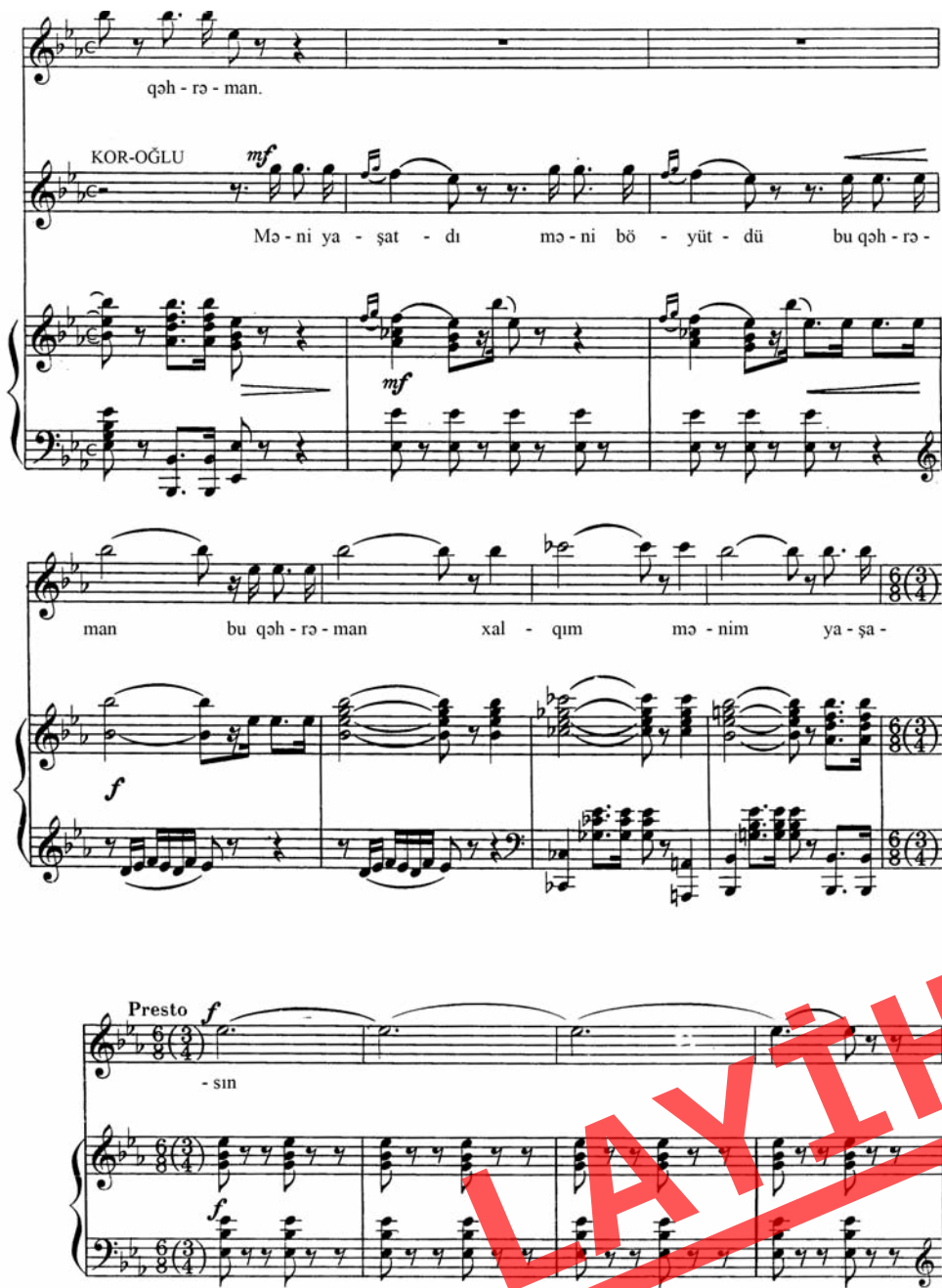
KOR-OĞLU *mf*
Mə - ni ya - şat - dı mə - ni bö - yüt - dü bu qəh - rə -

mf

man bu qəh - rə - man xal - qım mə - nim ya - şa -

f

Presto f
- sin

Ü.HACIBƏYLİ. «LEYLİ VƏ MƏCNUN» OPERASINDAN
NOFƏLİN ARIYASI

Moderato

NOFƏL

Ey xəs - tə, nə - dir bu

çək - di - yin zəh - mə - ti rəng,

et - di - yin dur ri gənc?

sp

İ. STRAUS. «VYANA MEŞƏSİNİN NAĞILI» VALSI

INTRODUCTION

Tempo di Valse

The musical score for the Introduction of Johann Strauss's 'The Blue Danube' waltz is presented in a standard musical notation format. It consists of six systems of music, each with a treble and bass staff. The first system begins with a piano (p) dynamic. The second system continues the piano texture. The third system introduces a forte (f) dynamic in the right hand. The fourth system continues the forte texture. The fifth system introduces a piano (p) dynamic in the right hand. The sixth system continues the piano texture and ends with a forte (f) dynamic. A large red 'LAYIH' watermark is visible across the bottom right of the score.

«QAYTAĞI» AZƏRBAYCAN XALQ RƏQSI
(Fortepiano üçün işləyən Tofiq Quliyevdir)

Presto

The musical score is written for Fortepiano and is in 6/8 time. It consists of five systems of music. The first system starts with a forte (f) dynamic. The second system has a mezzo-forte (mf) dynamic. The third system has a forte (f) dynamic. The fourth system has a mezzo-forte (mf) dynamic. The fifth system has a mezzo-forte (mf) dynamic. The score includes various musical notations such as eighth notes, sixteenth notes, and rests.

LAYIH

LAYIH

Q.QARAYEV. «YEDDİ GÖZƏL»
BALETİNDƏN «SLAVYAN GÖZƏLİ»

Allegretto grazioso

The musical score is written for piano and consists of six systems of music. The key signature is two sharps (F# and C#), and the time signature is 2/4. The tempo is marked 'Allegretto grazioso'. The first system begins with a piano (p) dynamic and a staccato articulation. The second system includes first and second endings, with a mezzo-forte (mf) dynamic and a legato articulation. The third system features a mezzo-forte (mf) dynamic and a staccato articulation. The fourth system continues with a mezzo-forte (mf) dynamic. The fifth system includes a diminuendo (dim.) marking. The sixth system concludes the piece. A large red 'LAYIH' stamp is overlaid diagonally across the bottom right of the score.

[illegible]

C.CAHANGİROV. SKRİPKA VƏ SİMFONİK ORKESTR ÜÇÜN
KONSERTİN III HİSSƏSİ

Allegro

Violino

ff

Allegro

Piano

f

mf

78

BU GÜN AYIN ÜÇÜDÜR
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Allegretto

Bu gün a - yın ü - çü - dür de gü - lüm na - nay
ay - na - ni - nay gir - mə - bos - tan i - çi - dir
yar gir - mə - bos - tan i - çi - dir. Do - daq - la
rın bal şə - kər. Di - lin ba - dam i - çi - dir.
yar di - lin ba - dam i - çi - dir. Qız be - lin in -
cə - dir in - cə Ləb - lə - rin qön - çə - dir - qön - çə
Qız be - lin in - cə - dir in - cə ləb - lə - rin qön - çə - dir, qön - çə.

LAYİH

A.MƏLİKOV. «MƏHƏBBƏT ƏFSANƏSİ» BALETİNDƏN XALQ SƏHNƏSİ

The image shows a musical score for a piece. The first section is marked "Moderato" and the second section is marked "Tempo I". The score is written for piano (mp) and features complex rhythmic patterns, including triplets and sixteenth notes. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The score is divided into two systems, each with a treble and bass staff. The first system is marked "Moderato" and the second system is marked "Tempo I". The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings.

S.HACIBƏYOV. «KARVAN» SİMFONİK
LÖVHƏSİNDƏN BİR PARÇA

Andante con moto

The musical score is written for piano and bass. It consists of four systems of staves. The first system has a tempo marking 'Andante con moto'. The score is in 3/4 time and key of B-flat major. The piano part features a melody with various articulations and dynamics, while the bass part provides a harmonic foundation. The score is written in a standard musical notation with various dynamics and articulations.

LAYIH

LAYIH

S.HACIBƏYOV.
«GÜLŞƏN» BALETİNDƏN «YALLI»

Maestoso
ff

LAYIH

S.HACIBƏYOV.
«GÜLŞƏN» BALETİNDƏN «PAMBIQ YİĞİMİ»

V.MUSTAFAZADƏ.
«MART» FORTEPIANO PYESI

Moderato

Handwritten musical score for "Mart" by V. Mustafazadə. The score is in 4/4 time, key of B-flat major (two flats). It consists of six systems of staves. The first system has a treble staff with a whole rest and a bass staff with eighth notes. The second system has a treble staff with a half note and a triplet of eighth notes, and a bass staff with eighth notes. The third system has a treble staff with a half note and a quintuplet of eighth notes, and a bass staff with eighth notes. The fourth system has a treble staff with a half note and a triplet of eighth notes, and a bass staff with eighth notes. The fifth system has a treble staff with a half note and a triplet of eighth notes, and a bass staff with eighth notes. The sixth system has a treble staff with a half note and a triplet of eighth notes, and a bass staff with eighth notes. The score is marked "Moderato" at the beginning.

LAYIH

C.GERŞVİN.
BLYUZ TONLARINDA RAPSODİYA

Molto moderato (♩=80)

Orkestr
(Piano II)

mf (Clar)

17

poco rit.

10

p

The musical score is for the piece 'Blyuz Tonlarında Rapsodiya' by C. Gerşvin. It is written for Piano II and includes a clarinet part. The tempo is marked 'Molto moderato (♩=80)'. The score is in B-flat major and 4/4 time. The first system shows the piano and clarinet parts. The piano part has a melodic line with trills and a bass line with chords. The clarinet part has a melodic line with trills. The second system continues the piano and clarinet parts. The third system shows the piano part with a melodic line and a bass line with chords. The fourth system shows the piano part with a melodic line and a bass line with chords. The fifth system shows the piano part with a melodic line and a bass line with chords. The sixth system shows the piano part with a melodic line and a bass line with chords. A large red 'LAVIN' stamp is overlaid on the bottom right of the page.

Ü.HACIBƏYLİ. «LEYLİ VƏ MƏCNUN» OPERASINDAN
«LEYLİ VƏ İBN SALAMIN DUETİ»

Allegro moderato

İBN-SALAM

Ley - li, Ley - li, bu od - lu səs

Məc - nu - nun - dur, mən ta - nı - yı - ram o -

- nu. Mə - gər Ley - li, bəs bu

LAYIH

çu - nun əl çək - mə - yib - dir - mi sən - dən,

in - di - də? Ley - li söy - lə

MƏN AŞIQ
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato

Gir-dim ya-rın bağ - ça - sı - na, gül di - bin - də

gül bi - tər. As - ta ye - ri, xır - da - ca ya - rım,

A - şı-qəm, əq - lim ge - dər. // - lim ge - dər.

Ü.HACIBƏYLİ. «KOROĞLU» OPERASINDAN
«KOROĞLUNUN ARIYASI»

Allegro moderato

mf

Sev - dim sə - ni mən ey Ni - ga -
On - dan müş - kül - dür ay - rı düş -

- rım, rə - na gö - zə - lim şən ba - ha
- mək la - kin çə - tin - dir bu gö - rüş

- rım Sev - dim sə - ni ca - nın,
- mək. Ol - dum bu yol - da mən,

Ü.HACIBƏYLİ. «KOROĞLU» OPERASINDAN «AŞIQ» MAHNISI

KOR-OĞLU *mf*

Ba - lam - ey!

Sə - ni gör - düm a - şıq ol - düm,

dər - da sal - dım ca - nı - mı, A - la göz - lər,

dad - ılı söz - lər, qa - rı - qaş - lər iş və nəz - lər, can a - lan yar,

tök - dü na - haq qa - nı - mı, nə - dir əm - rin ta - ci - da - rım,

sər - və - rim! nəz - li - ya - rım,

EV LƏRİ VAR XANA-XANA

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato

1. Ev - lə - ri var, a gü - lüm, xa - na - xa - na.

Mən kül ol - dum a - man, a - man, ya - na - ya - na.

Mən kül ol - dum a - man, a - man, ya - na - ya - na.

Yay - lı - ğı - nin ya - ni bu - ta,

Mə - ni sal - dın a - man, a - man ya - nar o - da.

Mə - ni sal - dın a - man, a - man ya - nar o - da.

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of six staves of music. The first staff begins with a treble clef and a key signature change to one flat. The lyrics are in Azerbaijani and are repeated across the staves. The tempo is marked 'Moderato'.

Ü.HACIBƏYLİ. «LEYLİ VƏ MƏCNUN»

OPERASINDAN UVERTÜRA

Allegro moderato

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of three sharps (F#, C#, G#). It consists of four staves of music. The first staff begins with a treble clef and a key signature change to three sharps. The tempo is marked 'Allegro moderato'. The score includes dynamic markings such as *f* (forte), *p* (piano), and *cresc.* (crescendo). A large red watermark 'LAYIH' is overlaid diagonally across the bottom half of the page.

Ü.HACIBƏYLİ. «LEYLİ VƏ MƏCNUN» OPERASINDAN «QIZLAR XORU»

Allegro moderato

QIZLAR

Ley - li - ni qoy - ma

mək - tə - bə get - sin, Ley - li - ni qoy - ma mək - tə - bə get - sin,

yax - şı a - dı - nı ya - man e - dir, Ley - li,

ya - man e - dir, Ley - li, xal i - çin - də. Siz - lə - ri bəd - nam,

NİYAZİ. «RAST» SİMFONİK MUĞAMININ GİRİŞİ

Maestoso e espressivo

f *p* *dolce* *tr.* *f* *rit.* *a tempo* *p*

«QARABAĞ ŞİKƏSTƏSİ»
(Azərbaycan zərbi-muğamı)

Allegro moderato

f

A

B

C

B

LAYİH

P.İ.ÇAYKOVSKI.
4Nº-Lİ SİMFONİYANIN FİNALI

Allegro con fuoco

ff

dim.

mf

simile

Fiat

V-ni, V-le

11628

BURAXILIŞ MƏLUMATI

MUSİQİ 8

Ümumtəhsil məktəblərinin 8-ci sinfi üçün

Musiqi fənni üzrə

METODİK VƏSAİT

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər

Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov

Nazim Kazım oğlu Kazımov

Firəngiz Şahmurad qızı Hidayətova

Redaktor

Bədii və texniki redaktor

Dizaynerlər

Korrektor

Sevinc Nuruqızı

Abdulla Ələkbərov

Səadət Quluzadə, Təhmasib Mehdiyev

Ülkər Şahmuradova

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi – 2019

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 6,0. Fiziki çap vərəqi 5,82. Formatı 70x100^{1/16}.

Səhifə sayı 96. Ofset kağızı. Məktəb qamituru. Ofset çapı.

Tiraj 7695. Pulsuz. Bakı–2019.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya» MMC

Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 149

pulsuz

LAYIH